

XXVIII. ÉVFOLYAM, 2019. OKTÓBER

T A R T A L O M

- 3 **KIRÁLY KINGA JÚLIA**
Méhemnek gyümölcse (regényrészlet)
- 15 **LACKFI JÁNOS**
A termékvisszaváltás zsoltára (vers)
- 18 **KUKORELLY ENDRE**
CéCéCéPé, avagy lassúdad haladás a kommunizmus felé (regényrészlet)
- 32–33 **SCHMIDEG ÁDÁM**
32 Pozitívan
32 Fehér botok
33 Nekünk Putyin
33 Hibás (versek)
- 34 **BARNÁS FERENC**
Addig jó, amíg nem mondasz magadról semmit
(részlet az *Életünk végéig* című regényből)
- 41 **WILLIAM SHAKESPEARE**
Szonettek
Fazekas Sándor fordításai
- 48 **GYŐREI ZSOLT, SCHLACHTOVSKY CSABA**
Magyariné szeretője (regényrészlet)
- 52–53 **FELLINGER KÁROLY**
52 Tarló
52 [Kártyázom]
53 Napszóllta
53 Beilleszkedés
53 [Az igazodást]
53 Köszvény (versek)
- 54 **GÁSPÁR-SINGER ANNA**
Ragtime (novella)

- 62–65 **BÖDECS LÁSZLÓ** ■
 62 Papírzacskó, kedd éjjel
 63 Nagytakarítás, péntek délelőtt
 64 Kézrátétel a halpiacon, hétfő (versek)
- 66 **MARTON MÁRIA** ■
 A zürichi járat (dramolett)
- 77 **ZOLTÁN GÁBOR** ■
 Város (részlet a *Szép Versek 1944* c. készülő könyvből)
- 88 **SZEMES BOTOND** ■
 A gondolatok terjedésének természetéről:
 Kommentárok a *Kitömött barbárhoz* (tanulmány)
- 94 **CZINI ZOLTÁN** ■
 „Egy nagy verekedés az egész gané élet.”
 (Mezei Márk: *Utolsó szombat*) (kritika)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
 ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
 Ágoston Attila (koordinátor)
 oz.kalligram@gmail.com
 Száz Pál
 palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
 szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
 toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
 TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
 Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
 Földényi F. László,
 Keserű József,
 Márton László,
 Németh Zoltán,
 Hizsnyai Zoltán,
 Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
 KALLIGRAM, spol. s r. o.
 Staromestská 6/D
 P. O. Box: 223
 SK-810 00 Bratislava 1
 Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
 a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
 pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačé;
 Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
 214; e-mail: predplatne@slposta.sk

Magyarországi elérhetőség:
 ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap
 (Realizované s finančnou podporou
 Fondu na podporu kultúry národnostných
 menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás/OZ
 Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
 SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
 szerdahely [IČO:42291810] és a
 Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
 Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
 12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
 Pédányiszám/Náklad: 700 db/ks
 Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
 a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
 és a regionális részvénytársaságok.
 EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
 10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

méhemnek gyümölcse

1. Hogy te mekkora segg vagy. Úgy tudni, ezt mondta Mimma Bernardi az ő Apusának, mielőtt becsörtetett volna a férfi dolgozószobájába, és kiráncigálta a kofert a szalon alól. Ezerkilencszáznegyvennégy április hetedike volt, egy borongós péntek reggel, de az is lehet, hogy másnap vagy harmadnap érett meg benne az elhatározás. Bármikor történt is, afelől semmi kétség, hogy Mimma Bernardi sebtében csomagolt. Két váltás ruhát, még csak nem is a két legjobbat, egy kopott kabátkát, amit az angol ejtőernyős zubbonyából varrt karácsonyra, továbbá két hamis születési bizonyítványt, ezeket egy hízó fejében a községházán állíttatta ki a méteráros kisebbik lányával – a *gráciáknak*.

A *gráciák* eredetileg Greték voltak, Apus ragasztotta rájuk a gúnynevet.

Mimma Bernardi dühösen, Apustól és az egész falutól megundorodva dobálta be a kofert a dolgait. A hamis okmányokat is. Undorát, amely úgy növekedett benne, tapinthatóan és érezhetően, akár egy magzat – a magzat, amiről hiába álmodott! –, csak fokozta, hogy minden egyes darabnak valaki máshoz, egész pontosan: valaki más halálához volt köze.

Az angol ejtőernyős például, akinek zubbonyából a kabátkát varrta karácsonyra, éhen veszett fenn a hegyen. Mondják még, hogy a nyomorult minden szírszart – fagyöngyöt, babérrózsát meg valami bolondgombát is – összevett. Ó, Szent Donát, te, aki megtanítottál bennünket arra, hogy minden élőben és holtban felfedezzük a számunkra legnemesebbet, és elcsitítsuk a bennünk dúló poklok tüzét, add, hogy ilyen kóklereket ne dobjanak a nyakunkra, különben sose fogjuk megnyerni a háborút... Az embereknek sehogy sem fért a fejükbe ez a malőr.

Mondtak még egyebet is, persze. Mindenről megvolt a véleményük, olykor több vélemény is vetekedett egymással, megnehezítve a miheztartást, ami háborús időkben kimondottan zavaró.

Az angol ejtőernyős halálával kapcsolatban is tucatnyi verzió járta. Hogy tudniillik megjelent a kéjsóvár ciociariai lidérc, akit nem láttak ezerkilencszáznegyven június tizedike óta, és fekete hajával, illatos szavakkal rátekeredett, majd miután kedvét lelte benne, eltette láb alól, ahogy a többi áldozatát. Mások, akik titokban feljáromagottak a dezertőrökhez a Vorga tanyára, váltig állították, hogy egy jugoszláv partizánlány volt, aki kilovagolta belőle a szuszt. Aztán akadtak, akik arra esküdtek, hogy a megbomlott Tomassino égette le az ejtőernyős gyertyacsonkját, ezzel a gyertyacsonkkal egyszerre utalva az életére meg a nemi szervére, amit valóban, mintha elcsócsált volna valami. A megbomlott Tomassinót, akit San Dominóba, a „buzeránsok szigetére” száműztek néhány éve, ahol állítólag egy-

másba szerettek a tartótisztjével, de szakítaniuk kellett, amikor a szigetet kiürítették, évek óta nem látta senki, ettől függetlenül mindenki tudni vélte, hogy a környéken ólálkodik, készen arra, hogy megrontsa a síhedereket. Jobb is, hogy elvitték őket katonának, inkább haljanak meg a harctéren, mondogatták. Szárnyra kaptak más históriák is, egyik hajmeresztőbb a másiknál, de végül az első két változatnál – az éhhalálnál és mérgezésnél – maradtak, hihetőbb is volt így, meg hát praktikusabb a mindennapok tükrében: minek lidércekről és ölekezésekről révedezni ínség idején.

Tény, hogy az angol ejtőernyősnek görcsben volt az egész teste, Mimmának úgy kellett lefejtetnie róla a zubbonyt, mint egy báburól. Majd' egy teljes órába tellett, mire ellilult ujjakkal kicsomagolta belőle, egyik oldaláról a másikra, majd a hátáról a hasára gördítve a halott angol katonát. Mások az ejtőernyőjét vitték, tízen húzták tíz irányba – messziről úgy tűnt, mintha játszanának –, mígnem foszlás mentén az anyag széthasadt, megint mások a bakancsát meg a jeladóját hozták le maguknak, őt magát otthagya anyaszült csupazon; a *gráciákat* pedig, még mielőtt Mimma a hamis papírokat odaadhatta volna, aznap hajnalban, vagy pár nappal előtte szállították el.

2. Máskülönb Apus mindenkit szeretett elkeresztelni, hol mesterkéltnél vagy frapáns szójátékok, hol egyszerű gúnyjelzők vezettek a névtorzuláshoz; nyelvész volt, ő magát legalábbis annak tartotta, jobb időtöltést nem is találhatott volna ebben a – ahogyan nem melleleg egész Itáliát nevezte – pusztulátumban, ezzel a szóval egyszersmind azt is jelezve, mennyivel többre taksálja anyanyelvét az olasznál, amit gyáva, legfeljebb időhúzásra alkalmas fecsegésnek tartott, egy sanzonénekes szalmakalapjának, semmi több.

Grete Mädel, azaz Grete-jánykák, így mondta eleinte a két jövevényre, mint két tehénpásztorra, bajoros akcentussal, de amint az ötlet kezdeti varázsa elillant, átváltott irodalmi németre, és lehorgonyzott a lehető legsemmitmondóbb Grete Mädchennél. Hát, ez nem jött össze, mondta neki Mimma némi kárörömmel, titokban azt remélve, hogy felhagy végre ezzel az elfoglaltsággal, és kettejükre is szakít valamennyi időt. Böven akadt megbeszélőnivalójuk, úgy görgették a hallgatást és titkolózást magukban, mint valami óriási szalmabálákat, amelyeknek elég egy óvatlan szikra, és belobbannak, elégetve mindent, kettejüket így együtt, a rejtőzködésben, meg az újrakezdés lehetőségét is, külön-külön. De Apusnak esze ágában nem volt ilyesmikről beszélni, számára a nyelv ennél nemesebb célokat szolgált. Azzal, hogy a helybéliel szemében esetleg ő is jövevénynek minősül, hiába figyelmeztette Mimma, egyáltalán nem számolt, pedig akkortájt, ha a nemzeti öntudatnak lett volna mértékegysége, az abruzzói büszkeség bizonyára lenyomta volna a geránt, azon belül is a bajort.

A *gráciák* nem voltak fiatalok már, hosszú, fehér hajukat együtt fésülték ki esténként a verandán, régi ruháikat közösen alakíttatták át, ám a helyi asszonyoktól eltérően, akik, néhány előljáró- és kereskedőfeleségtől eltekintve, télen-nyáron bocskort viseltek, ők koratavasztól késő ősziig szandálban jártak. Agyonsarkallt csatos karaktercipőben, ami szabadon hagyta a bogos rüsztyjüket és pirosra lakkozott körmüket. A távoli kíváncsiskodóknak megközelíthetetlenül elegánsnak tűntek, Apust azonban, aki viszolygott a női lábaktól, és már gyerekkorában attól tartott, hogy szétterpesztett, piros karmok fogják álmában elragadni, hogy aztán a Watzmann kettős csúcsáról egy szurdokba ejtsék, aminek sose ér az aljára, zuhanni fog a sötétben, mint egy röppályájáról elszabadult kisbolygó, és akit ez a zuhanásélmény mindig hatalmába kerített, valahányszor megpillantott egy-egy csupasz női lábfejet, éppenséggel a pirosra lakkozott körmeik ihlették meg.

Amikor meglátta őket egy reggel ezerkilencszáznegyven szeptemberében az Európa kávézó teraszán, amint a *Völkischer Beobachter* olvasgatva pipáztak és idegesen tekergették a bokájukat, máris derengeni kezdett az új név lehetősége. Meg az öröm, ami a lehetőségben rejtezett.

– Schönen Tag, Herr Bernardi! – köszöntötte derűsen a két asszony, ő pedig úgy tett, mintha az órája rugójával vacakolna, még morgott is a hitelesség kedvéért, de azért oda-biccentett:

– Tag!

A két Grete, mint valami titkos jelre, most a másik irányba tekergette a bokáját. Apus elkapta róluk a tekintetét, és meggyorsította a lépteit. Időbe telt, amíg felkapaszkodott a via Duomón, majd befordult a vicolo Nardonén. A fehér utcakövek teknőiben, amiket az áhítat – a rengeteg körmenet, a szoros miserend, újabban pedig a fel-alá masírozás – mart ki az évek során, gyíkok és macskák sütkéreztek akkora egyetértésben, hogy az ember tetemeknek vélte. Épp beleillettek a pusztulátumba. Apus eleinte kerülgette őket, majd odébb pöckölte egyiket-másikat. Naplopó banda, dohogta a türelmetlenségtől ingerülten, mintha minden mozdulat az ihletből csippentett volna ki egy darabot. A reggeli miséről már szálingóztak lefelé az emberek, főként asszonyok és idősebb férfiak. Egyeseknek, akiket a falugyűlésekről látásból ismert, kelletlenül odaköszönt, az előljárákkal azonban kénytelen volt szívélyesebb hangot megütni: – Mély tisztelem, Signor Amadeo! Pompás szeptemberünk van, még ilyen azúrt! – mondta például az új podestának ékes irodalmi olasszal, és az égre bökött. A hangját öblösnek, negédesnek hallotta, a szavait sekélyesnek, és ettől még türelmetlenebb lett, mielőbb haza akart jutni, levedleni a nyelvi álcát, ezt a rongyos szalmakalapot.

Belépett a házba, és bevágta az ajtót maga mögött. Jól vagy, szolt ki Mimma a kertből, ahol délelőttönként gubbasztott, levelet írt vagy olvasott. Apus először válaszra sem méltatta, de aztán kiment hozzá, és belesókolt a hajába.

– Azt hiszem, elcsíptem valamit – suttozta sejtelmesen. – A kávézóban ültek, most már egész biztos, hogy nagykutyák lehettek valamikor – és visszahajolt hozzá, hogy egy második csókkal mentse ki magát.

– Kik?

– Hát, ők.

– Mániákus vagy – felelte erre Mimma, aki Apussal együtt részt vett azon a falugyűlésen, ahol Fabrizio Amadeo, az új podestà felolvasta az új rendeletet, amelynek értelmében be kell fogadniuk néhány – „nem sok: legfeljebb kéttucat” – idegent. Az emberek zúgolódtak, bekiabáltak, de hamar lenyugodtak, amint kiderült, hogy az idegenek „jól vannak eleresztve”, fizetni fognak a szállásért, meg aztán, tette hozzá Fabrizio Amadeo, a falu mindig is híres volt a vendégszeretetéről, zarándokok, üldözöttek letek itt menedékre, kéretik igazodni ehhez. Némi utánajárást követően, engedve a vicolo Nardone lakói noszogatásának, Mimma kiderítette, hogy az első szállítmány ezerkilencszáznegyven augusztus nyolcadikán fog érkezni, de azon a napon úgy döntött, csak azért is otthon marad. Akkor sem ment ki báméskodni, amikor Lucia Baccari, a fodrász végigrohant a via Duomón és becsöngetett mindenkihez.

– Két Fiat Balilla! – mondta lihegve. – Azon gyüttek! Dámák ezek, te, éppeg hozzád hasonlók! Minek kéreted magad?

A két Grete négy másik asszony és két karon ülő gyermek társaságában érkezett, rajtuk kívül néhány nap leforgása alatt Apus mindenkire talált megfelelő gúnynevet. Volt, akit a külső jegyek alapján keresztelt el – La Stramba, La Zoppa, azaz: a Kancsal, a Sánta –, másokat a származási ország valamely nevezetessége alapján, így lett a magyar asszonyból például La Pallaccinta, ami, ha akarta, márpedig akarta, beszédes név volt, mintha azt hadarta volna, hogy Vemhes Labda, s valóban, az asszony nem sokkal ezután teherbe esett.

A két Grete azonban, amíg a piros körmeiket meg nem látta, kifogott rajta, talán a derékig érő fehér hajuk volt, ami a megközelíthetlenséget sugallta, s ezek szerint megbénította a nyelvet is.

Apus elbizonytalanodva vonult be a szobájába, csak pisilni jött ki egyszer-kétszer, megfalni valamit. Másnap reggel nem találta otthon Mimmát. Egy ideig fel-alá járkált a lakásban, megszámolta a tányérok az üveges kredencben és a stukkókat a falon, aztán beült az ablak mellé a barna bársonyfotelbe, onnan kémlelt ki a vicolo Nardonéra, de csak a gyíkok és macskák sütkéreztek ugyanúgy, mint az előző reggelen. Végül nem bírta tovább, felpattant, beállta a tükör elé – titokban örült is a társaságnak –, s mintegy magának újságolta el, hogy a két asszony Gretchen lett, így: hosszú ty-vel, benne nem kevés viszolygással és megvetéssel, és már hallotta is Mimma méltatlankodását. Nem, ne szólj közbe, hát mi más lenne a gúnynevek rendeltetése, ha nem az, hogy a viszolygást keltse-

nek? Hogy elkülönítsék és kivessék a nép testében megbúvó kórokozókat, amelyek mostanság különösen veszélyesek.

Aztán elszomorodott. Nincs is rosszabb, mint egyedül lelkesedni valamiért, amin – ezt szentül hitte – mások érdekében fáradozott. Amivel nemcsak önmagát, de egy egész nép kultúráját elkülönítheti. Állt a tükör előtt, és tovább szónokolt. A helybéliek kedvéért nevezhetném őket Margarétának, de én csak azért is így mondom, németesen. Gondolj csak bele: ezzel egyszerre utalhatok a Faust-béli Gretchen alakjára, pláne az aranysóvár hiúságra, amelyhez éppenséggel a kapzsiságra utaló női karmok adták az ötletet, és a nyavalyás *Gretchenfragéera*, amiről te is hányszor vitatkoztál velem. Hát lehet a nagy horderejű problémákról olyan nyelven beszélni, ami nem tartozik a tárgyhoz közvetlenül, kérdezted – látod, megjegyeztem, emlékszem ám minden egyes beszélgetésünkre! –, én meg azt válaszoltam, hogy csak így érdemes és lehet. Adj neki nevet, amelyet akarsz, sokkal valószínűbb, hogy a tömegek is megértik majd.

És folytatta volna az érvelést, hogy tudniillik ezzel az új névvel a *Judenfragét*, vagyis a zsidókérdést is elintézheti végre, persze kizárólag házilag – a házilag itt annyit tesz: a naplójában, amiből néha Mimmának is felolvasott – de inkább elhallgatott. Ez már sok lenne, maradjon csak ott, ahová feljegyezte, majd az utókor kezd vele valamit.

Mindent összevetve: Apus boldog volt, vagy valami ahhoz hasonló, úgy érezte, a Gretchenel most ellesz valameddig, számításai szerint nem sokáig, hiszen a latinok, bár a pusztulátum iránti esztelen szerelmükben – csóró amorózói a pátriának – még a családi ékszereiket is képesek beleadni egy-egy vesztés csatába, pár hónapnál tovább úgysem bírják a háborúzást: júniusban léptek hadba, augusztusban telepítették a nyakukra a jövővényeket, legkésőbb karácsonyra már a német csapatok segítségével fognak óbégatni, akik cakumpakk kisöprik, ami nem idevaló.

– Hol voltál? – támadta le Mimmát, amikor késődélután hazaérkezett.

– A dolgomon – felelte az asszony.

Apus felállt, elindult, hogy átölelje, de Mimma kitért előle.

– Ne haragudj, hosszú nap volt, fáradt vagyok – és otthagya Apust. Se másnap, sem aztán nem volt ideje meghallgatni és méltatni az új nevet. Segített az asszonyoknak berendezkedni, kérvényeket írt, áthelyezési papírokat fogalmazott, levelezett a megyei kórházzal és a ferramonti internáló tábor vezetőségével, hogy egészségi okokra hivatkozva átszállíttasson néhány embert, köztük a magyar asszony férjét, meg másokat.

Teltek a hónapok, a latinok még mindig háborúztak, Apuson pedig eluralkodott a kétegy és a dögunalom. Aztán egy nap, amikor a szokásos reggeli sétáján megtudta, hogy a két Gretét kóros viszketegség kezdte gyötörni, amit sem a lósóska, sem a fenyőtűkátvány nem képes csillapítani, megvilágosodott hirtelen, és a Gretchenből Krätzchen, azaz Rühöcske lett. Ifjabb és idősebb Krätzchen. Pont.

– Klappol is, meg smakkol is, nem gondolod? – csettintett előbb az ujjával, aztán a nyelvvel, amikor rátámadt Mimmára, és a bokáját összecsapva, felszegett fejvel várta az elismerést.

Mimma ezúttal is a kertben ült, egy koszos, elnyűtt füzetecskét olvasott éppen, úgy fogadta Apus bejelentését, mint akit egy másik világból ragadtak vissza erőnek erejével.

– Szart a halott, fingott Fábán! – mondta, majd felállt, a könyv, anélkül, hogy észrevette volna, leszánkázott öléből a kerti asztalka alá, s mielőtt Apust faképnél hagyta, még odaszólt: – Előbb az abruzzóit kéne megtanulni, nem én vagyok a célközönség.

Mindezt azzal a szenttelen és arcátlan magabiztossággal, amire éveken át a nyelvvel és hangsúllyal együtt a lelkét is idomította, és ami az ő viszonyukat korántsem jellemezte, ám amire most az a pusztulátum tény is feljogosította, hogy – Apussal szemben, aki az olajfaligetektől a sütkérező macskákon át a babérrózsáig mindent lepocskondiázott, mint a pusztulátum latin dagályosságának jellegzetességeit – egész ügyesen elboldogult nemcsak az olasszal, de a helyi nyelvjárással is, igaz, titokban órákat vett a fodrásztól, Luciától, akárcsak a *gráciák*. Máskülönben a szenttelenséghez Apus csettintése is hozzájárult, most döbbsen rá, hogy milyen egy kivénhedt ripacs.

Nocsak, hőkölt vissza Apus, akit megütött az új hangnem, s ki tudja, tán hogy a meglepettségét palástolja, vagy, mert érezte a szenttelenségben megbúvó tényleges erőt, kel-

letlenül, de beadta a derekát, és amint az asszony beleveszett az előkert lugasába, felvette a földről a rongyos füzetet. Egy Gramsci nevű fickó írta, biztosan álnév, húzta el a száját, valami nyavalyás kommunista, de a kíváncsiság, ami Mimma viselkedésétől horgadt fel benne, arra készítette, hogy belenézzen. Összevont szemöldökkel, mint aki előre tudja, mi fog következni, találmra kinyitotta, végigszántotta az egyik bekezdést, hogy aztán pillanatokon belül kisimuljon az arca, kirúgjanak a ráncai. Ha nem is szó szerint, de valami ilyesmit mondott neki Mimma az imént, ő pedig rábólintott, fejet hajtott egy csóró amorózó, egy bukott kommunista intelmei előtt. Fogta a könyvet, elvonult vele a szobájába, és a következőket másolta vagy jegyzetelte ki: A legtöbb nyelvben, így a németben is, egyetlen szó jelöli a népit és a nemzetit. S amíg a németeknél oly sűrűn használják e fogalmat, mint egy csipet sót, ami a fogások ízét kikerekíti, minálunk, Olaszországban a nemzet fogalma beszorult egy szűk ideológiai jelentéstartományba, így soha, semmilyen körülmények között nem képes találkozni a néppel. Mindez azért van így, mert a mindenkori olasz értelmiség magán kívül nem érintkezik senkivel, inkább hempergőzik a kaszti hagyományban, amit soha nem rengetett meg alulról egy erős népi vagy nemzeti mozgalom. A hagyomány könyvszagú minálunk és absztrakt, a modern értelmiségi hamarabb azonosul egy sokadrangú humanistával, mint egy abruzzói paraszttal.

Ezen a passzuson még sokáig elmerengett, ha ez a Gramsci, vagy ki nem lenne latin meg kommunista, még igazat is adnék neki, gondolta, és ettől kezdve, csak ha magában volt, egyes-egyedül egy félreeső zugban, rühöcskézte le a két asszonyt. Krätzchen, mondogatta, mintha valami varázsformula lenne, ám amint kimondta – ez valamivel később tudatosult benne –, csuklani kezdett, pontosan úgy, mint gyerekkorában, amikor tornaóra után az alsónadrágjában turkált és megszagolta az ujjait. Egészen tűzbe jött akkor is. A saját szagától és önmagától, ami ily organikusan ér össze a világgal: a tornaóra az Englisher Gartenben, a pofás természet, az Isar, amint sekélyen hömpölyög, majd a kőpadokon megtörve szilajul zubog alá, a Schönfeldwieséről látszó Ludwigskirche tornyai, az osztálytársainak izmos, napbarnított teste, a tornatanár, hogy is hívták, Herr Mühlbauer, Bartholomäus Mühlbauer kackiás bajsza mind-mind egy kerek egészet képeztek, aminek lenyomatát éppenséggel az ő ujjain megülő izzadt seggszag adta vissza, ő pedig úgy érezte, hogy nemcsak belakja, de uralja is ezt az univerzumot. Éhes volt a világra, és, akkor még szentül hitte, a világ is őréa. Annyi év távlatából azonban ma már pontosan tudta, hogy a világot legfeljebb kiéhezteni lehet magunkra, és mivel úgy gondolta, hogy a hiány megteremtésére egyes-egyedül a nyelv alkalmas, úgy döntött, a szavaknak szenteli az életét. Latin és görög grammatika, retorika, Gorgiasz és Prótagorasz, Cornificius és Cicero, a négy evangélista és az apokrifok, meg hát a német romantika, azon belül is leginkább Kleist, akihez – ekkor kezdett naplójába – fiktív leveleket címezett, felróva neki a pontatlanságait. Drága barátom, írja egy helyütt még kiskamaszként, a leíró nyelv, való igaz, alkalmatlan a belsőnk feltárására, s mint ilyen, az általad említett töredékessége révén csakugyan téves ítélethez vezet, ám ha a descripciótól eltekintünk, mégis csak a nyelv az egyetlen, amely láttatni tudja önmagunkból és a világból mind az egyedit, mind pedig a tömegekben rejlő általánosat, sőt, arra is képes, hogy mind az egyedit, mind a tömegeket, tehát az általánosat érdeklő jellemvonásokat is megragadja, ami, még ha a kettő egyidejűleg és legitim módon nem is lehetséges, lássuk be, nagy fegyvertény, mert megint csak a nyelv az, ami a bemutatni kívánt dolgokat, ugyanakkor a dolgokat övező érdeklődést is képes irányítani – és ezt, kedves barátom, már egyidejűleg is megteheti. Csak el kell dönten, édes Heinrichem, hogy az egyes emberhez vagy a tömegekhez akarunk-e szólni. Mindez egyéni döntés és ízlés kérdése. Maradok lelkes híved, és a többi, és a többi.

Ami az ő egyéni döntését és ízlését illeti, aki a világra éhesen és a rá éhező világ vágyával a szívében lelkesen jegyzetett a naplójában, kimerítve ezzel az egyes emberhez való viszonyát, a tömegeket tekintette célközönségének – nem mellesleg erre utalt Mimma is korábban, és telibe talált. Olvasott, írt, jegyzetelt, még ha nem is ebben a sorrendben, és ahányszor kimerült vagy megrekedt, megvakargatta a fenekét, majd megszagolta az ujjait. Aztán úgy alakult, hogy 1919 nyarán, mielőtt a gimnáziumot elkezdte volna, a nagyobbik bátyja, akire a felügyeletét bízta, elcipelte valamelyik sörözőbe – a Sternecke volt vagy a Hofbräuhaus, Apus már nem emlékezett –, elég az hozzá, hogy ott, a féktelen ti-

vornyázásban rájött valamire, ami a további életére is hatással volt. Na, nem kell mindjárt valami nagy etvaszra gondolni, mindössze egy tizenöt esztendő gyermek megfigyeléseire, amelyek röviden szólva arra vonatkoztak, hogy azt a mámort, amit a sör gerjeszt az emberekben, tulajdonképpen a nyelvnek is elő kell tudni idéznie. Részegséget kell okozni, bódulatot. És akkor a nyelv megsokszorozott erővel fog hatni az emberekre. Ami viszont fontos, jegyezte fel immár otthon, miután a Sterneckében vagy a Hofbräuhausban a bátyja cimborái néhány söröskorsót ripityomra törtek, a bódulatot levertség, düh, kiábrándultság szokta követni, tehát a nyelvet akként kell adagolni, hogy megelőzze vagy semlegesítse ezt az állapotot. Bódulat. Ezen a címen elég sok naplóbejegyzést rögzített az évek során.

Most egyszerre bódította el a Gretchen és Krätzchen szavak hangzásának hasonlósága, valamint egy régi álma, amit az egyre gyakoribb sörházi légyottokat követően a müncheni patikájuk kasszájában állva dédelgetett, és amitől a bátyjai halálát követően – a teremtő vigyázza álmukat! –, oly messzire került. Krätzchen. Alighogy kimondta a szót, már látta is a két nőt kopaszra beretválva, rabsapkában, amit ugyanúgy Krätzchennek neveznek; Krätzchen in Krätzchen, mondogatta akkor is, vagy akkor inkább, amikor robusztus kentaur lábait terpeszbe vetette a lavór felett, és egy régi, kibolyhosodott nedves ronggyal, amit, ha igaz a családi legenda, még fogzaskor kapott az anyjától, előlről hátra, hátulról előre haladva lecsutakolta az alfelét. Az izzadt seggszagot, amit a dolgozószobájában a könyvek közt ücsörögve ugyanúgy árasztott a teste, mint az Englisher Garten-béli tornaórák után.

Mimmával akkor már külön szobában aludtak, más-más időpontban étkeztek, sétáltak, ő pedig egyre inkább rákapott, hogy a szellemi, kiváltképp a nyelvi kihívásokat így honorálja: ezzel a szóval keltve életre a gyönyört. Krätzchen, mondta, és csuklott néhányat, majd megdörzsölte az alfelét, megszagolta az ujjait. Ezt hajtogatta akkor is, amikor az éjszaka közepén a bátyjainak üveges tekintete, a patika véres padlója felriasztotta, és rájött, hogy hiábavaló volt minden, sem újat, sem népieset nem képes kitalálni – hogy a nyavalya essen abba dzsigolóba! –, következésképpen Mimmát, tehát a hatalmát is el fogja veszíteni. Krätzchen, csuklotta, miközben az ujját szagolgatta, és már jött is a bizsergés, ha akarta volna, se tudta volna megállítani. De minél inkább akarta ezt a Krätzchent lecserélni, annál makacsabban tapadt meg a szó a fejében. Krätzchen. Zakatolt az agyában, bárhol is volt éppen. Krätzchen, s miközben a hátsóját dörzsölgette, hunyorogva, a szempillái mögé zárkózva próbálta megtalálni a fejében azt a pontot, ahol, korábbi életének emlékei szerint legalábbis, az agya a nyelveket tárolta, hogy rekeszekre osztva, kartotékolva és felcédulázva kikölcsönözhesse, mint egy létező könyvtárból, a hangoknak azon csoportját – teljesen mindegy, milyen nyelven! –, ami elfoglalja végre emennek helyét. Mindhiába. Egy, csak egy szó lüktetett, zsi bongott az agyában, a bizsergésből és gyönyörből pedig lassanként fejfájás lett, éles, mélyről kirobbanó fájdalom. Ilyenkor bezzeg észlelte azt a pontot, látta benne az egymáshoz préselődő fachokat, legszívesebben benyúlt volna a fejébe, és kicsipentette volna agyának azt a részét, ami így megkeserítette a napjait.

Állt a lavór felett, vagy feküdt az ágyában, csuklott hosszú percekig, egyik kezét vonzotta lefelé a gyönyör, a másik meg-megrándult és már indult volna, hogy a szó helyét, de még a környékét is eltávolítsa – mint valami kórokozót – robusztus kentaurtestéből. Egy idő után ki se kellett ejtenie, gondolnia se kellett rá, bőven elég volt, ha egy-egy benyomás, olykor csupa banalitás és a szerteszt burjánzó asszociációk felidéztek, s mert az agyához nem volt hozzáférése, mindig az alfele diadalmaskodott.

A két Grete öreg testére azonban mint női testre sose gondolt, épp elég vesződése volt abban, hogy Mimma hanyatló testét olyannak lássa, mint Berlinben, megismerkedésük idején. Ugyanakkor azt is világosan látta, hogy ezzel a Krätzchennel Mimma hiányát és a teljes elhagyatottságtól való rettegését is csillapította, s mivel a fejfájásról csak és kizárólag a gyönyör tudta elterelni a figyelmét, neki pedig sokszor, naponta akár többször is erre a gyakorlatra kellett vetemednie, észrevétlenül hozzászólt. Csöppet sem furcsállotta, magamagától pedig egyáltalán nem berzenkedett. Valami halvány szeméremérzet azért megmaradt benne, erre utal, hogy a naplójában, a fejfájásokat leszámítva, titkosírással jegyezte fel az idevágó részeket.

Majd három év telt el, ezerkilencszáznegyven szeptemberétől ezerkilencszáznegyvenégy októberéig, eközben a latinok, Apus legnagyobb elképedésére, csontra soványodva

tovább háborúztak – igaz, az ország egyik része átállt a szövetségesekhez, a másik alig egy hónapja német megszállás alá került –, ő pedig egészen addig így gondolt, Krätzchenként a két asszonyra, mígnem ezerkilencszáznegyvennégy októberében meghívást kapott Guido Massa, a korábbi podestà szalonjába, ahol a két Grete is megjelent.

Ez volt a napja, amikor valami, ha nem is gyökeresen, de megváltozott.

3. Az évszakhoz képest kimondottan szép, meleg délután volt. Előző éjjel a tramontana végigsepergte északról a környéket, és kipucolta az Appeninnek felett az eget. A nap, mintha nem lenne hozzá kedve, jó hosszan készülődött alábukni, a sugari merőlegesen, már-már támadólag törték át a lila-bézs csikos drapériákat, színes sávokat varázsolván a szalon falára, amik a babérrózsa életének szakaszait idézték: ciklámen bimbózást, mélybordó hervadást.

A gramofonból Vittorio De Sica borongós előadásában a *Tu, solamente tu* című dal szólt, egy betétszám *Az örökéletű Nápoly* filmből. Úgymond: a békeidőkben. Guido Massa, akit évekkor azelőtt felmentettek a hivatalából, de rajongásuk kifejezésekképpen továbbra is Signor Podestának hívták a helyiek, igazán kitett magáért, szalonjában a hangulat is a békeidőkre emlékeztetett.

A házát, mintha maga sem tudna megválni a tisztességétől, ugyanúgy felgirlingozta, mint évekkor azelőtt. A fiaira még délelőtt ráparancsolt, hogy vegyék fel a balilla-egyenruhát, és a kezükbe nyomott egy színes kartonbetűkkel teli dobozt, hogy kiírják a bejárat fölé:

VITA LUNGA ALLA REPUBBLICA SOCIALE – E. F. XXI.

A fasizmus XXI-ik évében sokáig éljen a Szociális Köztársaság.

Azzal visszavonult dolgozni a szobájába, mostanában gyakran zárta magára az ajtót, nem volt valami jó borbén. Szegény fiúk, mi mást tehettek volna, lógó orral kikullogtak a ház elé, és amíg a döglesztő melegben fel-le kapaszkodtak a létrán a hatalmas betűkkel, szemük sarkából végig azt vizslatták, nem jön-e vajon arra valamelyik barátjuk, vagy, ami még rosszabb, Pippa Pellegrini, akibe titokban mindketten szerelmesek voltak, esetleg ez is, az is, egyszerre, mint egy istencsapás. Az istencsapás, az igazat megvallva, inkább órájuk illet: a pernyeszürkévé fakult fekete ingük nyakban és hónaljban is szorította őket, a térdnadrágjuk kurta volt, kilátszott az alsógyatájuk, a kék nyakkendő helyett pedig, ami elkallódott a nyári tatarozáskor, az anyjuk egy régi francia zászlóból hasított ki egy-egy sávot, amit gyorsan körbeszegett. Csak a jelvényük szikrázott a verőfényben, annak bezeg nem esett bántódása: higgy, engedelmeskedj, harcolj, ezt várta tőlük az apjuk és a haza. A hazával, mármint mindazzal, amit jelentett számukra – egy durcás öregembert, aki kiáll olykor egy széles balkonra, megmarkolja az övét és kiabál –, nem volt dolguk, ám hogy apjukat megbosszulják, rá is zendítettek mindjárt a balilla-himnuszra, aminek refrenje felettébb hasonlított a *János bácsi a csatában* című gúnydalra, így amikor odáig értek, át is váltottak rá.

Massa idegesen jött ki a hangoskodásra, a fiúk mutáltak, elviselhetetlen volt a környék, meg aztán kinek hiányzik egy hercehurca, pláne holmi süvölvények miatt, de amint meglátta őket, ezt a két madárijesztőt, mindjárt elnevette magát:

- Befelé! – rivallt rájuk tettetett szigorral, és ő maga fejezte be a feliratozást. – Tiszta szerencse – dohogta magában, a fiúk ugyanis a Republicából lefelejtettek egy b betűt. Amikor elkészült vele, hátralépett, hogy még egyszer szemügyre vegye. Ekkor ingott meg életében először. Felsőbb utasítás, amit húsz éven át órára pontosan ugyanakkor hozott a posta – az olasz viszonyokat tekintve ez valóban a fasizmus vívmányai közé tartozott –, most nem érkezett az ünneppel kapcsolatban, ő pedig körültekintően úgy döntött, inkább igazodik húsz év tapasztalatához, mint a jelenlegi homályhoz.

Ha csak pár kilométerrel délebbre, mondjuk Pontecorvóban vagy Castelfrontéban lennének, ahol a salernói partraszállást követően a katonák egyre-másra dezertáltak, olykor több tíz kilométert gyalogolva, hogy átálljanak a szövetségesekhez, a civilek pedig vérszemet kapva nem ritkán eltárgalták a náluk lebzselő csicskákat, és valószínűleg a relikviákat

is elégették már, most akár a közelgő békét is megünnepelhetné a barátaival. De Salòban, ahová azért csatolták őket, mert a határok kijelölését valami szerencsétlen, inkompetens idiótára bízták, kiszámíthatatlan volt a légkör: a faluban ismeretlen, túlbuzgó feketeingesek razziaztak, ezért a hivatalban levő prefektus, derék, kiábrándult fasiszta, inkább kijárási tilalmat rendelt el, amíg a helyzet letisztul. Ha nincs császkálás, nincs mibe belebotolniuk, mondta Massának, akivel minden új rendeletéről konzultált, Massa pedig teljes mértékben egyetértett vele, de a közelgő ünnepre való tekintettel azt javasolta, hogy írjanak bele egy kiegészítést: állami és egyházi ünnepek kivételt képeznek. Higgye el, ha most, ezekben az időkben megszorítjuk őket, csak nagyobb lesz a felfordulás.

A prefektus kelleetlenül ugyan, de a rendeletet a kiegészítéssel együtt függesztette ki az Európa kávézó előtti hirdetőoszlopra, a meghívást azonban, a felesége állapotára hivatkozva, nem fogadta el. Ne aggódjon, minden rendben lesz, mondta Guido Massa, amikor elköszönt tőle a Carlo Coletti téren, a vendégek napnyugta előtt érkeznek, reggelig maradnak, ha szigorúan értelmeznék is a kijárási tilalmat, nem szegjük meg.

Mindazonáltal tisztában volt vele, hogy az estéről valaki jelenteni fog. Az ismeretlen feketeingesek mindenképp, de az sincs kizárva, hogy a helyiek is élnek majd a lehetőséggel, ha megtudják – márpedig egy ekkora faluban semmi nem marad titokban –, hogy a vendégek közt szép számban lesznek jövevények, akik különböző okokból eleve megosztják a közvéleményt. De, ki tudja, akár még a vendégek közül is kikerülhetnek besúgók. Egy dolog biztos: nagyon nem mindegy, hogy az estéről ki fog jelenteni. Hét év hivatali idő alatt bőven megszokta, hogy jelentenek róla, ugyanakkor tudta azt is, hogy a jelentés mint műfaj komoly mesterségbeli tudást igényel, művészi érzékenységet és mérnöki precíziót. Egy jó besúgó, és ilyenből igazán kevés volt, nagyszerű stilszta is egyben, aki olyan arányban adagolja az információt, hogy a célszemély a helyén maradjon. Nem sugallja, hogy minden a legnagyobb rendben, azzal ugyanis azt kockáztatná, hogy fölöslegesnek vagy hazugnak ítélik őt a felettesei. De hajmeresztő állapotokról sem tájékoztat, mert akkor a prefektust vagy a podestát mozdítanák el a pozíciójából, joggal feltételezve róla, hogy képtelen kézben tartani a dolgokat. Márpedig a besúgónak nem érdeke a gyakori vezetősere. Felesleges munka, s tán még egy kimerítő jelentésnél is nehezebb bizalmi viszonyba keveredni egy prefektussal vagy podestával, aki eleve gyanakodva foglalja el a réginek a helyét. Amíg hivatalban volt, maga válogatta a besúgóit, ezért maradhatott hét éven át tiszta, s minden bizonnal ugyanezért mentették fel. Most viszont életében először nincs saját besúgója, és nem tudja, vajon jól csinálja-e, amit csinál.

Egy szó mint száz, balsejtelemmel vágott neki az estélynek, de igyekezett nem gondolni rá. Szerencsére mindebből a vendégek semmit nem vettek észre, s legnagyobb örömére, miután felcipelt a pincéből egy láda Amaro l'Abbruzzesét, aminek már a vadspárgás-vargányás bucatini és a parmezánnal töltött báránycomb előtt nekiestek, teli szájjal, egymás szavába vágva anekdotáztak, többnyire az ifjúkorukról. Éjszakai meztelen fürdőzés Ischián, utána tömeges csókolózás a Poggioreale fogdájában, pizzaevő verseny Mergellinán, San Gennaro csodatételei szerelmi bánat idején – csupa Nápolyhoz köthető emlék, amelyet, Guido Massa szerint három dolog is megmagyaráz. Elsőként az, hogy Nápolyról addigra már úgy tudták, felszabadult (pedig akkortájt pokoli volt ott az élet), tehát a szemükben a sóvárgás és csodavárás helyszínévé vált. Másodsorban ők, akik a Mezzogiorno határvidekén születtek, Nápolyt tartották a fővárosnak, nem pedig Rómát. Harmadrészt, és ez csak egy sejtélem volt, tényekkel alá nem támasztható, az összes étel, amit aznap felszolgáltak, nápolyi specialitás volt, nápolyi hozzávalókból, és Massa azt gyanította, hogy az ízek meg az illatok még véletlenül sem liguriai vagy firenzei emlékeket hívnak elő. Röviden: jól érezték magukat, nem firtatták, milyen árat fizetett és fog fizetni ezért a lakomáért, az anekdotáikból pedig kisatírozták azokat a részeket, amelyek veszélyeztethetik a nosztalgiát. A két Grete szintén elemében érezte magát, és időről időre végigkínálta Serraglióval az egybegyűlteket. A Serraglio, vagyis a Szeráj cigaretta egyike volt azon dohánytermékeknek, amit a Repubblicában a vezérkarnak gyártottak akkortájt. Ez sem nagyon érdekelt senkit, hogy tudniillik honnan szerezték be éppen ők – akkor még, Apus szavaival élve, ifjabb és idősebb Krätzchen, nemsokára *gráciák*.

A *Tu, solamente tu* és Vittorio De Sicát, ezt a drámai szanzonlovagot, aki a békeidők lemezlistáját éveken át vezette, egymás után legalább tízszer követelte a társaság, úgyhogy a gramofontű cseréjének szüneteit követően le is ment mindannyiszor. A zongora lágyan kísérte a hegedűt, a dobos itt-ott seprűzött, a nagybőgős a húrokat pattogtatta, De Sica pedig belebúgott a fülekbe, mintha az egész világba, sőt az örökkévalóságba szerelmes lenne, és a végén mindenki, kezében egy-egy amarós üveggel, vele együtt énekelt a fotelban vagy a szófán dülöngélve, arra a kevéske időre ugyanolyan örökkévalón és szerelmesen. „Te, egyedül csak te nem térsz vissza, hogy megpihenj a szívemen, mely rólad álmodozva örökre magához láncolna, miközben a sors egyre távolabb taszít.”

A függöny csikozása mind tompább kontúrral és kontraszttal vetődött a szalonra, a szemközi falat, a plafontól a padló irányába egyre halványodó sávokkal borítva, mintha azt sugalmazná, hogy az örökkévalóság meg a szerelem odafentről méretik az emberre, és most, az alkonyat beálltával mindkettő ideje lassan lejár. Holott békeidőben, már ha nosztalgizás helyett lett volna bátorságuk ténylegesen emlékezni, épp az alkonyat hozza el e kettőt, de legalábbis e kettő illúzióját.

Amikor a sávok végképp elmosódtak, és a padlót már csak egyetlenegy vékony csík szelte át rézsútosan – a kocsibeálló előtti lámpa árnyéka lehetett, amit a kijárási tilalomtól függetlenül hol meggyújtottak, hol nem, mégis minden áldott este odavetült –, a két Gretének, többeknek elképedésére, táncolni támadt kedve.

– Vinète, vinète, balla'm! – rikkantották németes kiejtéssel abruzzói nyelvjárásban, olyan kihívóan, mintha a háborúval, a kijárási tilalommal, a fel-alá masírozó feketeingesekkel dacolva csak azért is a békeidőkre és a szerelemre akarnának emlékezni. Meghúzták gyorsan az amarós üveget, kézen fogva kivonultak a szalon közepére, és felvont szemöldökkel, sürgetőn meredtek a többiekre. Tekintetük vizenyős volt, de elszánt: na, mi lesz már.

A jelenlevők, köztük Donato di Bona helyi plébános, a nagybirtokos és szállodatulajdonos Gaudiello família, akik többek közt a két Gretét is befogadták, a Levi-család, akik maguk is jövevények voltak – a férj lengyel, az asszony magyar: La Pallacinta –, valamint a jegyző és az anyakönyvezető, már-már hajlottak volna a táncra, de Guido Massa zavartan leintette őket.

– Biztos, hogy táncolni való időket élünk, hölgyeim? – fordult a két Grete felé.

A társaság megadóan bólogatott, Apus pedig kimondhatatlanul hálás volt. Ki tudja, mi történne odabenn, a fejében, vagy lejjebb, ha *ezek* illegetni kezdik magukat. *Ezek. Ezek. Ezek.* Legalább most, amíg itt ücsörög ebben a rojtos, paszományokkal, sújtásokkal, indákkal és még isten tudja, mivel kivert kényelmetlen szófán, legalább – csuklott egyet – legalább most ne. *Ezek.* Legalább most azt egyszer hadd legyen ez a szó a másik helyett. És csuklott megint. *Ezek.* A névmás jó, a névmás hasznos, és sorolni kezdte az olasz személyes névmásokat. Egyes és többes szám, alanyi eset: io, tu, egli, essa, lui, noi, voi, essi, esse, loro. Úgy. Hukk. És most ógörögül: egó, szü, autosz, auté, auto, hémeisz, hümeisz, autoi, autai, auta. Úgy. De az agya, makacsul, ahogy eddig is, tartotta magát a saját vagy valaki más szabályaihoz. Ismét csuklott, ezúttal meg is számolta: egymás után ötöt. Krätzchen. Most már hetet: hukk. Nem, nem, nem Krätzchen: *ezek!* Apus nekivetette a hátát a szófának és lehunyta a szemét. A melle fel-le járt, a válla rázkódott a csuklástól, próbálta visszafojtani a lélegzetét. Hukk. A szót kell eltüntetni, gondolta, és kínjában elkezdett hadarni egy nyelvtörőt: *Herr von Hagen darf ich's wagen, Sie zu fragen, welchen Kragen Sie getragen, als Sie lagen krank am Magen in der Stadt zu Kopenhagen ?!* Hukk. Na, még egyet, egy jó hosszút: *Wir, Wiener Waschweiber würden weisse Wäsche waschen, wenn wir wüssten wo warmes, weiches Wasser wäre. Warmes weiches Wasser wissen wir, weisse Wäsche waschen wir.*²

De mindhiába, amint abbahagyta, tényleg valaki más – de hát ki más, könyörgöm, ki? – irányította a gondolatait. Egyszer hevesebben, egyszer hosszabb ideig csuklott, úgy érezte, mindjárt összehányja magát. Néha, mintha az a valaki csúfot üzne belőle, egy-két másodpercre levegőhöz juttatta, hogy aztán egy erősebb roham teperje le. Guido Massa, aki

1 Von Hagen úr, bátoríthatom megkérdezni öntől, milyen gallért viselt, amikor gyomorhajjal feküdt Kopenhága városában?

2 Mi, bécsi mosónők, fehér ruhát mosnánk, ha tudnánk, hol van lágy meleg víz. Ha tudjuk, hol van lágy meleg víz, kimossuk a fehér ruhát.

orvos volt, mindjárt észrevette, hogy baj van, ugyanakkor, mivel az utóbbi időben furcsállotta a Bernardik viselkedését, provokációt is szimatolt. Diszkrétén, a fal mentén indult el feléje, megkerülve a vendégeket. De elkésett vele. A férfiak tanácstalanul meredtek Apusra, az asszonyok, valahányszor öklendezett egyet, a szájuk elé kapták a kezüket. Megpróbált mélyeket lélegezni. Mintha a levegőtől várta volna, hogy kisperje a fejéből ezt az örületet. A tramontana, az biztosan kicibálná névmásostul, nyelvtörőstül, mindehhez. Ült a szófán, ujjaival a paszományokba kapaszkodva erőlködött. Most már arra is figyelnie kellett, hogy ki ne okádj a pompás vacsorát. Évek óta nem ettem ennyit, nem is tudtam, hogy létezik vadspárga, ezek a latinok mindent felzabálnak, még a burjánokat is, gondolta, és eleredt az orra, egy kövér csepp, akár a harmat a fűszálon, csiklandozni kezdte a bal orrlíkiát. Próbálta visszaszipákolni, de nem sikerült. Csuklott, szipákolt, öklendezett. És közben iszonyúan szégyellte magát. Reszkető kezekkel matatni kezdett a zakója zsebében, a nadrágjában, megint a zakójában, megint a nadrágjában – azt sem tudta, mit csinál, hányszor tapogatja így végig magát.

Majom, gondolta Mimma, és undorodva kapta el róla a tekintetét.

– Jól van, Bernardi? – lépett oda Guido Massa és megérintette a vállát. – Nem akar levegőzni egy kicsit? – és a válaszát meg sem várva kinyitotta a hátsó udvarra néző teraszajtót. A Monte Pizzuto kékes-szürke kopársággal tárult eléjük, elnyújtott és rövid vijjogások váltották egymást, néhány halálmadár kuvikolt.

Hát, már hogyne lenne jól, gondolta Mimma, a vén ripacs. Ha csak egy pillanatra más kerül rivaldába, megindul a taknya-nyála, s azzal odament Apushoz, benyúlt a retiküljébe, kivett egy zsebkendőt, letörölgette a maszatot, és színlelt aggodalommal a füléhez hajolt: – Menj és járd meg magad! – sziszegte.

Apus belekapaszkodott Mimma karjába, feltápaszkodott, kitámolygott a teraszra, és becsukta az ajtót maga mögött.

Táncoljunk, rikkantotta kisvártatva a két Grete, a korábbinál lényegesen kisebb meggyőződéssel, inkább csak azért, hogy felcsiholják a hangulatot.

Francesca Sipari, Massa felesége, aki egész este a zenét intézte, és akiről mindenki tudta, hogy a híres filozófus, Benedetto Croce unokahúga – lesz, ami lesz – odament a gramofonhoz, hogy kicserélje a tűt. Aztán, mintha elfelejtett volna valamit, tekintetével a férje tekintetét kereste, fogalma sem volt, mitévő legyen. Jó, de csak halkán, ez látszott Massa szemében, és pislantott egy hosszút, biztatólag, ami nem is Francescának, inkább önmagának szólt.

Az új tű beleszántott a lemezbe, recsegett, ahogy a barázdákat szelte, az idősebbik Grete pedig biccentett egyet az ifjabbik felé, felemelte a karját, és gyöngéden átölelte a hátát. A tenyerét valahol a lapockája körül tartotta, épp csak megérintette, nem helyezte rá. A másik visszabiccentett, alig észrevehetően, aztán vett egy mély levegőt, bennrekedt, hosszú sóhaj, és lassan, nagyon lassan kifújta. Mint horgony a tengerfenékbe, szorosan kapaszkodott egymásba kettejük lélegzése, aztán ő is megemelte a karját, és laza ujjakkal hurkolta át az idősebbik Grete vállát. Így álltak egy ideig, a hanglemez recsegésére, ráérősen, mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, hogy egymás tekintetében és lélegzésében elmerüljenek. Az emberek, észre se vették, együtt lélegeztek velük. Apus közben visszajött a teraszról, róla teljesen megfeledkeztek, nem is baj, gondolta, és a cipője orrát bámulta, aztán a járólapokat. Homokszín háttérben babérvöld minta, sújtásos ez is, körbegirlandozva, formáját tekintve akár szvasztika is lehetne, a stílusa persze pocsék. Aztán a gramofon recsegését elnyomta az instrumentális rész. A két asszony alig-alig észlelhetően ringatózni kezdett, előre és hátra, jobbra és balra, hosszú, fehér hajuk meg-meglibbent a hátukon. Könnyű, gyér szemfedő töpörödött halottra, gondolta Kazár Gabriella, és eszébe jutott a nagymamája, senki nem tudott olyan barcheszt csinálni, és bár degeszre ette magát, orrában érezte a sólet füstös illatát. Volt, persze, aki selyemgubót vélt felfedezni bennük, Aglaia Gaudiello például, amint lágyan himbálódzik az eperfán. Az emberek egyre másra felsőhajtottak, és végre normálisan vették a levegőt. Aztán egy drámai zongorafutamot követően az idősebbik Grete kissé megrogyasztotta a térdét, és lassan, mintha szakadék szélén állna, hátracsúszta a jobb lábát. Az ifjabbik követte őt a baljával. Ugyanannak a testnek a másik lába, gondolta Mimma, aki valamikor régen, utána sem akart számolni, hogy mikor, látta

már őket ráncolni Berlinben. A testük ugyanilyen könnyedén, súlytalanul lebegett, mint ha a lábuk egy láthatatlan huzalnak engedelmességedne, és ettől az embernek még inkább az volt a benyomása, hogy egy testből valók. Az idősebbik most a baljával nyitott oldalra, a fiatal Grete az egész testével követte szorosán. Tangót jártak a keringő ritmusára, olyan tökéletes egységben és szimmetriában, hogy minden lépést a járólap közepén lévő mintán fejeztek be. Szántszándékkal csinálják, direkt megtapossák, fortyogott Apus, és kinézett az ablakon, a Monte Pizzuto árnyait pásztázta, attól tartott, hogy a körmeik láttán elindul benne az orkán, és ismét csuklani fog. Mimmán kívül, aki lehunyt szemmel hallgatta a cipőtalpak neszezését, a társaság nagy része bódultan nézte őket. Ez a szimmetria egy idő után még Apust is magával ragadta, olyannyira, hogy elfelejtett csuklani.

Aztán amikor felcsendült De Sica ismerős hangja, a két asszony kibújt az ölelésből, a közönség felé fordultak és beálltak egymás mögé. Hol az egyik, hol a másik fakadt dalra, közben a sanzonlovagot karikírozták epekedő ábrázattal. A hatás kedvéért még sztepelték is, ellenpontozva a bőgős húrpattoztatásait.

A második strófa előtt az idősebbik Grete kipörgette hirtelen az ifjabbikat, majd oda-sasszézott a Gaudiello család legkisebb tagjához, lekapta a kis Alfonsina fejéről a szalma-kalapját, a fejébe húzta, és leült a pianínóhoz: egy modulációval hangnemet váltott, mollyból dúrba, és disszonáns akkordokkal püfölni kezdte a billentyűket: „Te, egyedül csak te – rikácsolta parlandóban – nem hallod majd az új időknek pezsgő dalát, és ha az őszi álmok tavaszba fordulnak, és kivirul a létezés, te, egyedül csak te szagolod alulról az ibolyát.”

Az eredeti dalszöveg persze nem így szólt, az asszony ott helyben rögtönözte, az utolsó sorra egy bizarr terccel az ifjabbik Grete is ráerősített, az emberekből kitért a nevetés. Nahát, nahát. A két Grete nem győzött pukedlizni és csókot dobálni, pergamenszerű bőrük és az Amarótól feketéllő ajkuk halotti maszokra emlékeztetett.

Massa dühödten nézett a feleségére, és határozott léptekkel az ablakhoz csörtetett. Az asszony kikapcsolta gyorsan a gramofont. A két Grete megszeppent, csendben visszaültek a helyükre, a többiek kijózanodva követték a házigazda mozdulatait. Guido Massa elhúzta a drapériát. Az utcában koromsötét volt, csak az olajfák levelei zörögtek, de hogy fuvalat rázza-e őket, vagy valaki felkapaszkodott rájuk, azt odabentről nem lehetett eldönteni. Lehetséges, hogy október végén visszatért a sirokkó? Hogy fogja helyrehozni ezt a bajt? Visszahúzta a drapériát, nyugalmat erőltetett magára, és a pianínó mögötti vitrinhez sétált, a lemezgyűjteményéhez. Mint minden előjárónak, neki is megvolt a Duce összes addigi beszéde bakeliten. Jól látható helyen, aranyozott zöld díszkötésben, amit kinevezésekor kapott. És ami minden év októberében, lehetőleg még huszonnyolcadika előtt, újabb darabbal, esetenként akár többel is gyarapodott – attól függően, hogy az adott évben mennyire rúgott a történelmi fontosságú rendelet vagy esemény. Guido Massa megállt az aranyozott zöld lemezek előtt, és válogatni kezdett. Abban az évben, érthető okokból, nem jött új csomag. Mégis, melyik istenverte szónoklat lett volna érdemes arra, hogy rögzítsék? Hogy a lemezgyárak kibaszarintsanak egy halom pénzt és elkezdjék a sorozatgyártást, mondjuk De Sica vagy Norma Bruni slágerei helyett? A Repubblica kikiáltása talán? Amiben a Duce elpanaszolta a népnek a letartóztatását? Engem, mondta sipákolva, cinegehangon, mintha árulkodna, engem, zihálta hitetlenkedve, aki húsz éven át teljes odaadással szolgáltam a királyt, egy negyedórás vagy még ennél is rövidebb megbeszélés után képesek voltak betuszkolni egy vöröskeresztes mentőautóba és eszelős tempóban elszállítani? Engem, én, nekem, én, belém. Ahogy teltek az évek, másra se hívatkozott. Nétalántán a korábbi fürdőköpeny-beszéd, amin az egész világ röhögött? Massa szentül hitte, hogy a Duce ebbe bukott bele. Hiszen addig, bármilyen rosszul is mentek a dolgok, mindig meggyőzött majd' ötvenmillió embert, hogy számolt a nehézségekkel, sőt, a dolgok ilyenén alakulása eleve része volt annak a gigantikus tervnek, amely mindannyiukat hatalmassá teszi. Hogy épp ezekre az áldozatokra van szükségük a nagysághoz. Akkor azonban, a szicíliai partraszállást megelőzően képes volt majd' ötvenmillió ember pofájába vágni élő adásban, hogy az ellenséget még strandolás előtt, fürdőköpenyben kell feltartóztatni. Annak az ötvenmilliónak, akiknek évek óta esélyük nem volt megmártózni a tengerben, mert köröskörül csatatérre változtatott mindent, a lidókat, lagúnákat, öblöket, ahol legfeljebb szemrevaló hullák és jóllakott hullarablók aszalódtak a napon. Olyan embereknek

vágta a képébe, akiknek a hazája a világ leggyönyörűbb strandja lehetett volna, egy mesebeli homoknyelv, egy paradicsomi fövény a Mediterráneum szívében, de te, Benito tönkretetted nekünk. Melyik beszéded fogja megmenteni ezt a két asszonyt? Melyik szónoklatodat ajánlod, Benito?

Guido Massa azt fontolgatta, hogy egész éjszaka fennmaradnak, és Mussolnit fognak hallgatni. Időről időre kinyitnak majd egy pezsgőt, és éltetik Hitlert is meg őt. A falu szemében ugyan nem sokra megy ezzel, ha nem épp az ellenkező hatást váltja ki, de legalább időt nyer a feketeingesek előtt. Aztán majd meglátjuk. Hogy is juthatott ilyesmi az eszedbe, Grete, dohogott magában. Úgy féltette az asszonyt, mintha a gyermeke volna, de érthető: azon a nyáron ő meg a felesége „tartották” keresztvíz alá. Donato di Bona, aki az asszonyt felkészítette a keresztségre, mintha meghallotta volna Massa gondolatait, odament hozzá, megragadta a vállánál fogva és maga felé fordította: – Megoldjuk, Guido! Meg fogjuk oldani valahogy.

A társaság fészkelődött, Apus a szeme sarkából a két Gretét figyelte érdeklődve, pontosabban: csak az idősebbiket. Maga sem tudta, mi ment végbe benne, csuklani viszont nem csuklott már. Mimma hitetlenkedve nézte egy darabig, aztán amikor a férfi rásandított, elkapta a tekintetét. Az undor, ami nem is olyan régen még fojtogatta, most – ezt maga sem akarta elhinni – szorongásba csapott át, keserű volt, csalódott, tán féltékeny is. Elszúrtam, gondolta, sokkal hamarabb kellett volna, amikor még szerelemesek voltunk, szembefordulni vele.

Az idősebbik Grete észrevette, hogy Apus őt fikszírozza, fogta a székét, és közelebb húzta hozzá.

– Maga nem is Alto Adigéből való, ugye? – mondta.

– Mit akar tőlem? – hőkölt vissza a férfi, és érezte, hogy elhűl az arca, a mellkasa, aztán a hideg végigiramlik a karján és a lábain.

– Ne féljen, nem árulom el: Bernardinak fogom hívni továbbra is. Tartozom magának ennyivel.

– Miért is? – cinikus válasznak szánta, de egyáltalán nem érezte hitelesnek magát.

– Az ön családjáé volt Münchenben a Strasser-patika, ha nem tévedek.

Apus szíve hevesebben kezdett verni, csengett a füle.

– Hogy jön ez ide? – suttozta.

– Ezerkilencszázhuszonegyben, amikor a kisfiam nagyon rosszul volt, maga adott gyógyszert neki. Bementem magukhoz, nem volt egy vasam se, maga mégis adott.

– Valamelyik bátyám lehetett... – habogta, emlékezett arra az asszonyra, lárvaarcú volt, akár emez.

– Csapnivaló színész! Tudta, hogy mozog a fülcimpája, amikor hazudik?

Apus hebegett valamit, most a forróság öntötte el.

– A bátyjai különben rég halottak, azt is tudom, ki ölte meg őket. De ne féljen, nem fogom elárulni magát. – Grete fel akart állni, Apus megragadta a karját.

– És... mi lett a kisfiával? Meggyógyult?

– Meghalt. Nem sokkal azután. ■ ■ ■

Király Kinga Júlia (1976, Marosvásárhely): jelenleg Budapesten él. Író, műfordító, dramaturg. A Kalligramnál megjelent munkái: *A test hangjai* (novellafüzér), 2011; Giambattista Basile: *A mesék meséje, avagy a kicsik mulattatása* (műfordítás), 2014; *Apa Szarajevóba ment* (regény), 2017.

FOTÓ: MOLNÁR MIHÁLY

A termékvisszaváltás zsoltára

Uram, egyszer meséld el, miért teremtesz teljesen szükségtelen vargabetűket, vagy inkább olyan lehetőséget az emberbe, hogy embertársait röhögve felesleges különutakra kényszerítse pusztán

haszonszerzés

céljából. Ezt az extrát igazán leghagyhattad volna a fejlesztésnél, kevesebb lenne az idegbeteg a földön.

Hogy mire gondolok pontosan?

Nos, legyen egy garanciális mikro számlájának

előkerítése, a készülék visszavitele

a vevőszolgálatra,

felírni a napot, amikor

érte kell menni, elfelejteni

a napot, amikor érte kell menni,

érte menni egy másik napon,

mikor a durcás alkalmazott

közli, hogy már rég érte lehetett

volna jönni, a rég, az ugye eléggé relatív,

vélem, mert egy évszázad az Úr szemében

csupán egy pillanat,

míg egy epedő szerelmes szív

számára tíz perc késés is egy örökkévalóság, de az alkalmazott most nem hajlik arra, Uram, cseppet sem hajlik arra, hogy az érzelmek felől közelítsük meg a kérdést, és ahogy üveges szemébe nézek, hát magam sem ragaszkodom ehhez.

Ennek a gépnek semmi baja, állítja minden meggyőződés nélkül...

De van baja, állítom meggyőzően, nem működik, az a baja...

Semmi baja, próbáltuk, nálunk működik, folytatja szenvtelenül...

Persze hogy működik, jövök lendületbe, de csak most, amíg a szervizben próbáljuk, amint hazaviszem, menten beadja megint a kulcsot, és akkor ott állok megfűrödve, mondom.

Milyen kulcs és milyen fürdés, mereszti tágra szemét emberünk, úgy látom, túllőttem a célon...

Ezt már nem mondom neki, megkérdezném, hogy milyen lövés és milyen cél...

Tessék megnézni, működik, mondja,
bedugja a mikrót,
és betesz egy pohár vizet,
dicséretes, hogy nem üresen futtatja,
az állítólag nem tesz jót,
már persze ha nem lenne mindegy,
mi tesz jót egy bekreপált készüléknek...
Szerencsére a gép most éppen nem reagál,
úgy tartja úri kedve, látja, most sem
működik,
pont erről beszélek, mondom diadalittasan...
Nem értem, pedig eddig működött,
nyomogatja a gombokat az alkalmazott,
kicsit izzad a homloka, de érdemi változást
nem tud előidézni...
Ez talán az én imáim eredménye is,
Uram, mert bármily furcsa,
mindeközben én intenzíven
imádkoztam érte, hogy ne működjön
a saját mikróm, előbb egyezem bele
abba, hogy egy ócskavas, mint abba,
hogy ne legyen igazam,
hogy meghazudtoljanak,
te érted ezt vajon, Uram,
mert én nem biztos, hogy értem magamat...
Tényleg nem értem,
hümmög az alkalmazott,
látja, ezt mondtam én is,
hogy nem értem, nyomom kicsit
mélyebbre a pengét,
nehogy ne élvezzem ki,
ha már győzelem,
még ha mikróm épsége is
felülkerekedésem ára...
Az ember nem sokáig vacillál,
hamar visszanyeri önuralmát,
elvégre ő csak szem egy láncon,
tégla a falban, vízcsepp az óceánban,
mit izgassa magát a dolgok általános
menete miatt, beismeri,
tényleg nem működik,
elvégre van forgatókönyv

erre az esetre is...
Egy papírt is kitöltünk róla,
hogy ő beismeri,
a gép megint nem működik,
bár azt, hogy „megint”, nem hajlandó
beleírni, az olyan, mintha előtte
sem működött volna, pedig működött,
ezt ő tanúsíthatja...
Nem mondom meg,
mit csináljon a tanúsítványával,
különösen egy zsoldárban nem mondom
meg,
annyi mindent csinálhat az ember
egy tanúsítvánnyal, akár szalonképes
dolgokat is, papírhajót készít belőle,
vízre bocsátja, repeső szívvel integet neki,
vagy sokrét hajtogatva beteszi az asztal
billegő lába alá, vagy hátuljára ráírja, hogy
KAJA A HÚTÓBEN, SZERETLEK!,
és rá mágnesezi a frizsiderre,
a tanúsítvány pedig, mivel ez lényegéből
fakad, ezekben a méltatlan helyzetekben is
bőszen tanúsít, lételeme a tanúskodás,
egy pillanatra nem hagyja abba,
sem a folyó habjai közt foszladozva,
sem az asztalláb alá nyomorítva,
sem a hűtő falához tapadás tökéletes
sötétjében, egy pillanatra átvillan fejemen,
hogy mi emberek is lehetnénk efféle
rendíthetetlen tanúsítványai valami
derűsnek és értelmesnek...
Mámoromban, amiért beigazolódott
feltevésem, nevezetesen hogy a mikró
működésképtelen, fel se fogom,
hogy itt most egy újabb időponttal
szúrják ki a szemem,
hátha elmegy
a kedvem a hercehurcától,
hátha fontosabb otthonunkban a mikró
ennél a totojázásnál,
már ki is lépek a világvégi
vevőszolgálat üvegajtáján,

naná, majd a belvárosba telepítik
az efféle irodát, hogy minden marha
nyakukra járjon reklamálni...
Itt állok kivéve az űrbe,
van igazam, de nincsen mikróm,
s ha két hét múlva eljövök érte,
és működni fog, akkor se lesz
garancia arra, hogy otthon
nem romlik el újra,
pontosabban garanciám, az lesz,
de semmi más, és előbb-utóbb
inkább előbb, mint utóbb
belefáradok a igazság-hajszolásba,
és veszek egy másik mikrót,
ami megdobja a termelést
és lendületbe hozza a világgazdaságot,
rajtam a világ szeme,
ha elég hozzám hasonló kisember
vesz még egy mikrót, még egy hajszárítót,
vasalót, turmixgépet, akkor aztán
égbe szöknek a gazdasági mutatók,
akkor aztán rettentően dübörög a fejlődés,
zakatolva csörtet előre, és győzve győz
a diadalmas emberiség!

Lackfi János (1971, Budapest): ötvenhárom könyve jelent meg, József Attila- és Prima Primissima díjas. Tizenhét évig tanított egyetemen, ugyanennyi ideig a Nagyvilág szerkesztője volt. Legutóbbi kötete: *Minden napra egy sztori* (miniprózák), Helikon, 2019.

GÉGÉPÉ

avagy
lassúdad haladás
a kommunizmus felé

MCMXL II.

„A töredék legyen akár egy kis műalkotás: elhatárolódva a környező világtól, önmagában teljes, mint egy sündisznó.”
August Wilhelm Schlegel – Carl Wilhelm Friedrich Schlegel:
Athenaeum töredékek, 206. Tandori Dezső fordítása.

„Ha tudomány, jó, megtanulom. No mondd, miféle a félés?”
Richard Wagner: *Siegfried*. Radó Antal fordítása.

„Boldog (...), aki saját igényeinek felmérésével olyannyira marad el az idevágó magasabb döntésszál mögött, hogy így természetszerűleg jelentkezik az élvezeti többlet.”
Heimito von Doderer: *A Strudlhof-lépcső*.
Tandori Dezső fordítása.

(2.9)

A zsidóház annyit tesz, hogy az összes lakó zsidó. Mindenki, a tulajdonostól a házmesterrig. A viceházmester nem. (K)-ék zsidóházban laktak. Háromemeletes bérház a Szondy és a Rózsa sarkán, közelebb a Körúthoz, mint a Ligethez, (K) nagyszülei a Horthy Miklós útról költöztek ide ostrom után. Elcserélték a zsidó tulajdonossal a Hadik kávéházzal srégen szemben levő lakásukat. Budát Pestre, a Hadikot semmire, a keresztény nagypolgári környéket zsidó kispolgárra. Illetve akkor már nem volt mindenki zsidó a házban, mert a Vértessy néni biztos nem, és itt laktak egy darabig Szendreyék is, két szomszédval odébb, a harmadikon. Meg prolicsaládok a földszinti egyszobásokban, azokról semmit nem lehetett tudni. Két Szendrey fiú, (K)-nál valamivel idősebbek, nem törődtek vele. (K)-nak fogalma sem volt arról, mi az, hogy zsidó. Vagy proli. Komcsik. Szendreyék nem azok, Vértessy néni sem. A prolik a földszinten igen? Pásztor igen? A Pásztor rendes proligyerek, gondolta. Nem zsidó, nem komcsi. Oké, nagyjából semmiről sem volt fogalma.

(1.17)

Egy lovas áll a Hunyadi téren, a kézilabdakapu felé fordulva. Itt ezt-azt a növényzetből rosszul ültettek el, csak nagyjából, nem rendszeren, nem eléggé. A földből félig kifordulnak bokrok, a platánfák a levegőnek támaszkodva meredeken a járda felé, a járdán parko-

ló autók fölé hajolnak. A ló a homokozóban áll, igyekszik kiharapni egy darabot a gyep-téglából. Harapdálja a füvet, a hátsó lábaival kapál a homokban, ha megrázza a fejét, csörög a zabla. A lovas pedig a nyeregben ülve alszik. Állát leszegve a melléhez szorítja, hátát, derekát mereven, egyenesen tartva időnként lassan előre dől, olyankor pillanatokra fölébred, a nyeregbe kapaszkodva visszatolja magát, és gépiesen megveregeti az állat nyakát. Mint aki mindenből végképp kivonult. Középről kifelé. (K) a kézilabdakapu alsó tartóvásán ül, lába között a labda. Nézi a hajolgatást. A lovas néha mintha mondana is valamit a lovának, (K) nem hallja, hogy mit. Ez mégiscsak valódi. A kard hegye csaknem leér a földig, a homokig, ahogy a lovas álmában előrehajol, a hüvely vasa megcsillan a napon. A ló abbahagyja a rágást, (K) felé fordul. (K) nézegeti a lovat. Turkálja az orrát, nézi a lovat.

(6.7)

Szívek dobognak a troliban. Esik, kopog a tető, szálldos a pára, nyikorog a troli, dobognak a szívek. (K) a peronon áll, látja a megállóban azt a lányt, akit múlt alkalommal hazakísért tánciskola után, valaki mással kézen fogva. Az ablakok behúzva, nehéz a levegő, himbálózna a bőrfogantyúk. Bedöglök a troli, csúszik előre a lejtőn. Csak ne az Élmunkás hídon dögljön be. Az Izabella utcai megállónál a házfalon háborús belövésnyomok közt felirat, a negyvenes évek végén meszelték ide: KI A REAKCIOSOKKAL A KÖZÉLETBŐL.

(4.11)

Bridzsezés közben Loli meg a férje, Miki, folyton a zsidókat emlegette. Szorosra köti Miki a nyakkendőjét, alaposan meghúzza, nem lazítja meg, hülyén néz ki, mégis jól áll neki. Folyton nyilván nem zsidózik. Sokszor. Bibsik így meg úgy, 'az is egy mádi honpolgár', mondogatja, és széleset legyint. 'Miklós', szól rá csendesen (K) apja, de Miklós erre is csak legyint egyet. 'Miki!', ismétli vészjóslón a felesége, és (K) apjára pillant. 'Komcsik!', tromfol a Miki elégedett hangon. Nem folyton így ment, de épp eleget ment, (K) pedig nem kérdezte meg tőlük, hogy ez meg mi. Semmi ilyesmit,

de hát mégis mit kellett volna kérdeznie?

Zsidó, punktum, jól van, de miért emlegetik őket ennyit. Ha mégis belekérdezett valami-be, a felnőttek azonnal másra tereltek a szót, hogy megy az iskola, udvarol-e már egy helyes kislánynak, satöbbi. Előjött, mert előhozták, sokszor mondták ki azt a szót, hogy zsidó. Zsidó és három pikk. Loli szép nő, divatos kalappal. Őrjítő svájcisapkában. Megjelenik az ajtóban, végigvonul az előszobán, két gyors puszi, vigyáz a sminkjére, nem mázolja szét a rúzs, a tükör előtt leveszi a sapkáját, olyan mozdulatokkal, mintha idegen férfi előtt vetkőzne. Megigazítja a frizuráját. A testére simuló ruháját.

Ne próbáld elképzelni.

Űl a kártyaasztalnál, egyenes derékkal, (K) felizgul tőle. Félig leeresztett szemhéjak, hasonlít (K) orosztanárnőjére. Kosztüm, blúz, nyak, hajpihe. Lolcsi melle. Kirschnergé melle. 'Ne zsidózzál annyit, pacni!', tromfolja le Lolcsi a férjét. 'Mi zsidók vagyunk', közli (K)-val a Takács, 'felfogtad?'

(4.12)

'He? Na?' Közben teljes erőből fújja kifelé az orrán a füstöt, arra koncentrálna, hogy ne köhögje ki a tüdejét, (K) ezzel se tud mit kezdeni. Mit kell ezen külön felfogni? 'Aki nem komcsi, az náci.' És Ráskay felé bökö az állával. Loli fölöslegesen magasra emeli a kártyát, és nem tudod, hogy mi a baj, mi baja van, de valami baja van. Valami baj van. Úrilány. Úriasszony. Meg fog halni?

(2.10)

Urak, van ilyen. Van, nyugi. Már nincs. A kommunizmusban még volt, legalábbis az elején. (K) anyja és (K) anyjának a nővére, Nyuszi és Lonci, *echte* budai úrilányok, két hibátlan darab, eltéveszthetetlen gesztusokkal. Tartás, hanghordozás, fennhordott orr. Nem *anyynira* fenn, mondhatni, majdnem a helyén, és ha olykor kissé följebb is a kelleténél, mindig pontosan tudják, mi a *kellet*. Csinosak, jól öltöznek, nem túl nagy ruhatárból, ügyesen variálják, amijük van. Összenéznek, összevillan a két szempár, rövid, könnyörtelenül gú-

nyos mosoly, ennyi. Azonnal megtalálják a hangot bárkivel, akivel akarják, és akivel kell, az úgynevezett egyszerű emberekkel is, de aki nem fontos, azon átnéznek. Az egyszerűen nincs, nem létezik. Tudnak bridzselni, korcsolyával szabályos nyolcasokat írni, bógnizni. Spárgázni is, ha gondosan bezárkóznak a szobájukba. Csevegnek németül. Nem jól, mégis, ahhoz képest, hogy nem jól, nagyon jól. Mindent nagyjából ilyen *nem jól* jól tudnak, *ezt ma szexinek fordítják.*

Tudnak nejlonharisnyát szexisen fölhúzni, klimpírozni bármely pianínón, megjelenni, táncolni, tárgyalni, társalogni, és ez már szinte minden. Férfiakat kezelni. Kellő módon belépni bármiféle emberekkel teli terembe. Nem derogál nekik barackot befőzni. Takarítani se. Tudnak főzni. Nem mindent. Nem tudnak mindent.

(2.11)

Nem tudnak főzni mindent. Egyik jól főz, a másik rosszul, de az is még meglepően jó. Két-három sütemény, szerelmeslevél, darázsfészek, húsleves, sajtos hús, rósejbní, pogácsa, a tetején reszelt sajttal. Lehet, hogy mindent tudnak? Kisujjukban az illem, nem mintha illedelmeskednének. Olykor, ha muszáj, amúgy magasról tojnak a jó modorra. Hercegovinát szívnak. Nem rosszak, nem jók, sosem panaszkodnak, stabil ízlésük van, lelkesednek a dzsesszéért és Wagneréért. Autentikus, képmutató, nem prüd, szupergyors, okos, önfejű, könnyelmű nők. (K) anyja, meg annak nővére, Lonci. Könnyen veszik.

(1.18)

A legnehezebbet is könnyen, legalábbis te úgy fogod látni. Olykor kibillen az ízlés, mint karcsú boka a magas sarkú cipőben, akkor is, ha a gazdája amúgy halálbiztosan lépked. Osztályuk, korosztályuk mintapéldányai, tévedhetetlenül bemérik, ki hova tartozik, von Haus aus miként van eleresztve. Egymásra pillantanak cinkos mosollyal, (K) százszor látta. Ezerszer. Közben pedig a nyomasztó, megalázó szegénység, minden héten grízes tészta. Mákos tészta az ebéd, nem elég mákkal. Nem elég porcukorral. Kiereszted a konyhai csapatot, hogy megfelelően hideg legyen a víz. Káposztás tészta lesz már megint. Eszed a túrós csuszát már megint, ezüst eszcájggal. A tányér szélére rendezel pár szál tésztát. Eszed, nem eszed, turkálsz benne, azzal eszed, ami van, nem kapsz mást, mert ez most kommunizmus, világos? Egyszer a Pásztoréknál volt meccset nézni, és kapott vajjas kenyeret trappista sajttal.

(8.5)

(K) nagyanyja átjár teázni és *antik* dolgokról csevegni a barátnőjéhez. Néha elege lett az otthoni vircsaftból, olyankor fölvette a fehér csipkegalléros fekete ruháját, és lelépett. 'Ántik dolgokról csevegünk', kötötte egyszer (K) orrára, akinek eszébe villant, hogy ebbe azért egy kicsit belehallgatna. Aztán meg, hogy mégsem. Ők biztos nem politizálnak, valamilyen képp ez a korosztály, főleg a nők, kihagyják a politikát, jó, de akkor miről beszélgetnek? Régi szép idők, nyilván. A férjükről? Régi férfiakról? Régi nőkről? Tíz éve meghalt a férje. A barátnője férje is, ki tudja, hány éve.

(0.10)

Hélios,

„Hyperión fenséges fia sokáig hagyta állni naplovait” (Kerényi),

amikor Pallasz Athénéé, Héphaisztosz pörölycsapása nyomán teljes fegyverzetében patant elő Zeusz fejéből. Zeusz elnyeli első feleségét, Métiszt, mert tudja, hogy villámainál „a bölcs tanács” erősebb lehet. Hyperión Uranosz és Gaia fia, a hat titán egyike, felesége, Theia titanisz szüli Hélioszt, Szelenét, a Holdat, és Éóoszt, a Hajnalt. Testvére, Kronosz titán, sarlóval lemetszi apjuk, Uranosz faszát, és ahogy a háta mögé, a tengerbe hajítja, kiemelkedik a habokból Aphrodité. Kronosz, az Idő, elnyeli gyermekeit. Csak Zeusz menekül meg. Merkúr áll a legközelebb a naphoz.

(2.12)

Hazaérkezik a nyaralásból, meséli (K) anyja, a nővére nyit ajtót, rámered, és azt kérdezi tőle, hogy kit tetszik keresni. Utánozhatatlan úrilányhangfekvésben. Hirtelen nem ismeri.

ri föl a testvérét, két hónap alatt változott fiús kislányból csinos fiatal nővé. Néznek egymásra, (K) anyja nevet a nővérén, annak meg nyitva marad a szája. 'Anyuka, most azonnal férjhez akarok menni!', közli az anyjával, ellentmondást nem tűrően. Beront a szobába az anyjához. Nem kiabál, de fölmege a hangja. Fölsiklik a hangja. Hozzáment az első fiúhoz, aki ezt szörnyen akarta, egy Pista nevű, mokány, vidéki úrigyerekekhez. Sokan akarták volna, nem állt neki válogatni, a leginkább igyekvő udvarlójához ment feleségül.

(2.13)

Ennyi és ennyi kataszteri hold. Az apja mondja (K)-nak, (K) az ő hangján hallja, és tudja, hogy az apja nem akar ezzel semmit. Úgy különösképp semmit, de azért azt gondolja, nem árt, ha a fia tudja ezeket, aztán hogy megjegyzi-e vagy nem, az ő dolga. Vagy csak úgy mondja magában? Magának? Háromezer hold, az ezerhétszázhuszonhat és fél hektár. Versenylovak, likórgyár, pomázi villa. 'Az összes Wagner-opera, 33-as lemezeken', teszi hozzá kissé gúnyosan az anyja. Amit 'ausgetippelt egy jóképű orosz tiszt vitetett el' a pincéjükből a tisztiszolgájával ostrom alatt. Snájdig és ausgetippelt, ezek (K) anyjának a szavai. Nem sokat meséltek a fiuknak ezekről a régi dolgokról, és (K) valahogy nem kérdezte. Kérdezte, csak nem úgy, nem eléggé. Odafigyelt, de nem eléggé. Fél hektár, az ötezer négyzetméter. Cirka 1400 négyszögöl. Mi az, hogy eléggé odafigyelni. Kellőképp. Túlságosan korán van.

(2.14)

'Bejöttek az oroszok, nem tréfa', ezt a mondatot (K) az anyja hangján hallja, nem az apján. Ruszkik, mondja. (K) apja hazajött a fogságból, megkereste azt a lányt, akiből aztán (K) anyja lett, és a Városligetben megkérte a kezét. Nem túl sokszor beszélt az apja vele erről az egészről. Egyszer (K) leültette őt a dohányzóasztalhoz, rávette, hogy írja le, ami a háború alatt történt vele. Írjon le belőle bármit. Tíz-tizenkét teleírt oldal, nem túl érdekes, nem ment neki jól. Az anyja mesélgetett az ostromról. 'Hát, az volt a legjobb, hogy a Horthy Miklós út másik oldalán, a házunkkal szemben volt a Hadik kávéház, és ostrom alatt, tűzszünetben, a nővéremmel átszaladtunk az úttesten. Kivártuk a géppuskaszorozat végét, és akkor. Mert a Hadik pincéjében még felbontatlan karton konyakot is találtunk.' *Legjobb.* Aztán átjött a 2. ukrán front a Dunán. (K) nagyapja légópincéjében nap-hosszat az ágyon feküdt, a két lányán, hogy ha a ruszkik lejönnek, ne találják meg őket. Nem találták meg őket. Ha valami gyanús zaj volt a pincelejáratnál, bebújtak az ágyne-műtartóba, és ott kuksoltak.

(2.15)

Egy ház sokkal inkább a ház terve, mint téglái összessége. Ha lerombolják, újjáépíthető. A háború után bezárták a Hadik kávéházat. (K) nagyszülei a Hadikkal szemközti egyik házban laktak, a Horthy Miklós úton, és hiába mutatta meg (K) anyja a gyerekeknek, hogy pontosan melyikben, (K) később nem emlékezett rá. A Lukácsot csak átnevezték. (K) a Lukács előtt járt el nap mint nap iskolába menet és hazafelé az iskolából. A Népköztársaság és az Izabella sarka, Különlegességi Cukrászda volt kiírva, de mindenki Lukácsnak hívta. Álldogáltak a forgóajtó előtt Pasztuhhal vagy a Bartával a kiáramló kávéillatban. Ha lebontják, vagy átalakítják, mint a Béke Hotel, külföldre költözik, döntötte el (K). Nem bontották le, a felébe egy bank költözött, a pincerészt bezárták. Elrontották örökre. (K) nem költözött külföldre. Az épületek rekonstruálhatók, maradnak tervrajzok, fényképek, el tudnád mesélni, hogy mit hová, amúgy is, mi az, hogy *örökre*.

A pincét majd mindenképp meg kell nyitni, az volt a legjobb, pléhtányérkákban adták a fagyaltot, minimum legyen így még egyszer. Maradjon úgy.

Két vagy három különlegesen vén, száz év körüli kisasszony majd megint, ha úgy alakul, irtóztató lassúsággal tolvá maguk előtt a forgóajtót, kávé-, cigarettafüst- és parfümillatfelhőben kitipegnek az Andrassy útra, és görcsösen egymásba kapaszkodva elcsoszognak a platánok alatt a kispálya felé. A Nyolcszög felé, amit egykor November hetedikére hívtak. Nem is oly rég mocsaras terület volt errefelé, mély gödörrel, amit tót kubikusok töltöttek föl a Duna hordalékával.

(1.19)

(K)-ék lakásán folytak bridzspartik. Ormaiéknál is. Ormai szülei öregek. Enyhén hajlott hátú, elegáns öregúr és neje, egy nagyon öreg, nagyon kicsi, fürgén mozgó néni, kis kalapban. Fehér csipkekesztyűt hord, gyorsan szedi a lábát a lépcsőn, úgy beszél (K)-val, mint ha mindent tudna róla. Mert mindent tud róla, csak rá kell pillantania. Barta faterja ultizott, és folyamatosan piaszaga volt. Feküdt az ágyban a tévéjük előtt, és piaszagot árasztott. Pásztornak nem élt az apja, vagy lehet, hogy élt, de rég otthagya őt a muterjával együtt. 'Azt üzeni a muter, hogy egyszer megint gyere föl hozzánk', néz (K)-ra a Pasztuh. 'Ultizunk hármásban. Nem tudok vele ultizni. A muterrel nem lehet ultizni. Ketten nem lehet ultizni.' (K) nem tudott ultizni. 'Jó, majd felmegyek', mondta, de nem ment föl. Egyszer fölment. 'Nem tudok ultizni', mondta a Pásztornak, akin látszott, hogy ezt nem érti. 'Nem tudsz?' Hitetlenkedve rázta a fejét. 'Nem.' A prolik ultiznak, az urak bridzselnek, ez például különbség. És még mi minden. Nem sok minden.

(8.6)

(K)-ék bridzseltek, vagyis nem ők, mert (K) nem bridzselt, a húga sem, az apja és az anyja bridzselt, meg néhány rokon. Néha (K) is, mert valamennyire megtanult mégis, kicsit az elején lehetett nézniük a licitet. Egyszer Loli valamivel korábban érkezett, Miki nélkül. (K) nyitott ajtót, az anyja a konyhában nem hallotta a csöngetést. (K) épp a matekérettségire készült, és elég ideges volt. 'Mit csinálsz', kérdezte tőle Loli, de nem várta meg a választ, a zsebébe nyúlt, és (K) markába nyomta az ezüst cigarettatárcáját. 'Most érettségizel, mi? Ezt neked adom, neked úgyse kell, már nem dohányzom', mondta. 'Nem szabad.' Már meghalt. 'Jó nagy balhé van a Hősök terén, nem?', mondja (K) anyja a konyhában.

(9.4)

És csóválja a fejét. Nem kérdez, a kérdései is kijelentő módba teszi. Bableves lesz, áztatja a babot. Mindez a bridzseléshez képest huszonöt évvel később történik. Okos és gyors. Azt mondja vissza, amit hall a tévében, és alaposan kiszínezi. Nem azért mondja, mert buta, hanem mert úgy gondolja. 'Mi van ideírva, hány órát kell áztatni?'

(8.7)

'Négy', válaszol neki (K), az anyja legyint egyet, nem kell annyi. 'Szegények', teszi hozzá, és nem lehet tudni, hogy a tüntetőkre gondol-e. Kicsit gyenge. Mindent megcsinál, főleg dolgakat is, ha (K) szól neki, hogy azt meg azt nem kell, csak legyint. Bridzselnek, ő köztük a legjobb, de unja. A játékot is, a többieket is. A férjét is. Hogy Miki miért ennyire lassú, és Loli miért önt magára 'minden egyes alkalommal' egy fél üveg Givenchyt. 'Anyád itthon van', kérdezi Loli (K)-t, aki ajtót nyit neki, de még mielőtt (K) bármit válaszolna, kinyitja a fürdőszoba ajtaját, és behúzza. Lerántja (K) farmerján a cipzárt, elé térdel, egy mozdulattal előkotorja a farkát, és a szájába veszi. (K) azonnal beleélvez. 'Ez aztán a tempó', nevet Loli, és hagyja, hogy a geci az arcára fröccsenjen. Tovább szopja (K)-t, aki néhány pillanat múlva megint a nő arcára élvez. 'Nosza', mondja, föláll, a tükörbe pillant, a szájába tolja, ami az arcára fröccsent, és kikukkant az előszobába. 'Ez gyorsan ment. Jó volt?' Nem várja meg, amíg (K) kinyög valamit, kilép az előszobába, az ajtót (K)-ra csukja. 'Most már fog menni a matek, vagy mi a franc, mi?' Hallani, ahogy az öt ujjával végigzongorázik az ajtón. Élesen kopog a fán a körme.

(6.8)

(K)-éknál a guriasztal előtt volt két fotel meg egy kerek asztal, tüllterítővel. (K) nagymamája hímezte, eltakarja a letépett női köröm formájú repesznyomot, ami ötvenhatban keletkezett rajta, mikor belőttek az ablakukon. (K) apja a fotelban, a lehetetlenül bordó tréningnadrágjában a körmét manikűrözi. A *Háború és béke* van a térdére fektetve. Cigaretázott. Kórházban fekszik, egy huszonhat személyes kórteremben.

(6.9)

Az asztalon nagyobbacska ezüstdoboz, apósa V. M. monogramjával, finom farekeszekkel, kivehető falapocskákkal. Akkurátusan kibont egy cigarettapaklit, szálanként belerakosgatja a rekeszekbe. Borostyánszipkái voltak. Terv, Kossuth, Ezüst Kossuth. Sellő, hosszú, üres szópókával, úgynevezett orosz cigaretta, azt beszélik, hogy a gyárban munka után összesöpörgetett dohányból csinálták. (K) apja később beszerzett egy Szuperfilt nevű szipkát. A rézbetét megsűrte a nikotint. Kiveszed, lemosod, állati büdös. Valamit szűrte, és az a valami bűzlött. (K) anyja hosszú, műanyag szárú papírszipkát használt, beledugdosott egy kis vattát, azt cserélgette. Volt még a dobozban cigarettatöltő dűzni is, (K) nagyapja használta. Gondosan megtöltötte, becsappantotta, bedugta a hülnibe, pálcával belenyomkodta a dohányt. Más nem használta, az öregúr ahogy többé nem jutott hozzá a Hercegovinához, egyszerűen abbahagyta a dohányzást. (K) anyja szerint 'az apu', ha 'rájött', olyankor nekiállt, és meglocsolta a fikuszt. Tüllocsolta. Amikor már nem gyártottak Sellőt, (K) anyja egy Tátra nevű női cigarettát szívott. Aztán Sopianaét. Akkor már (K) apja is.

Most föl soroltam nagyjából az összes márkát. A Munkást kihagyták. Nem volt még Fecske.

Volt még néhány családi ezüst cigarettatárca, ezek lassanként eltűntek. Eladogatták. Betették a zaciba, és amikor baj volt, eladtak egyet-egyet. Elegáns, négyszögletes, férfi ezüsttárca, hosszában aranyozott, széles szalagdísszel. (K) apja belapátolja a szentet a kályhába. A lapátra borítja a hamutartóban levő csikkeket, a tűzre hajtja.

(0.11)

A barlang, sötét üreg,

ahol Hermész született, kaotikus őshely, így Kerényi, gyermekistenekről szólva.

Ott minden véletlenül van úgy, ahogy van, igaz, nincs tisztázva, hogy mi a véletlen. De kilépvé onnan, az újszülött Zeusz holdsütötte tájára ér, a napvilágra, ahová „a mi napunk és holdunknak fénye esik”. (K) fölbred. Ahogy kibotorkál a gyerekszobából, látja az apját. Alszik, égve hagyta a lámpát az éjjeliszekrényen, a könyve lecsúszott a parkettára. Tükhé, a Véletlen. Hermész és Aphrodité lánya.

(2.16)

Sors, forgandó szerencse. (K) apja a kiskunfélegyházi tanítóképző után a székesfehérvári 3. gyalogezred nehézgépszázadához vonult be tényleges katonai szolgálatra. Huszonnégy éves. Az emléklapos tartalékos tiszti iskola után 1938. november elsejétől a 3/I. zászlóalj 1. puskásszázadának parancsnoka. 1944. november 24-én Lelesz község mellett megsebesült. A Latorca mentén kialakított védelmi vonal ellenőrzése közben érte a lövés a jobb combján. Legurult a töltésről, a katonája vitte hátra. A lövedék átfúrta a lábát, az ütőer falát horzsolva a vádlinál távozott. Ha egy milliméterrel beljebb éri, elvérzik, ha kijjebb, pár hét alatt felépül, visszakerül a frontra, elesik, vagy orosz fogságba kerül. Ezek voltak?

(1.20)

Nagyanyjuk magyaráz valamit a konyhában (K) húgának. (K) benyit, nem vesznek tudomást róla. Nem vették észre? Menjen ki? A dinsztelésről volt szó. Vagy a menstruálásról. (K) sokáig nem igazán tudta, hogy mi a menstruálás. Meg a dinsztelés. Igazából sosem jött rá, mi a dinsztelés.

(4.13)

A *Magyar Nemzet* jár nekik. Előfizettek, a postás reggel fölhozza, az ajtórésbe dugja. (K) elolvassa a sportrovatot, főleg, amit a futballról írtak. Komcsi lap, mégis valahogy másképp, és azt, hogy miért másképp, (K) nem egészen érti. Van, amit ért, semmit sem ért nagyon, nem beszélgetnek ezekről. Kérdezze meg? De mit? Az apja mondhatott volna ezt meg azt, gondolja (K). Nem mondott, és kész. Kik azok a komcsik. Milyenek a kommunisták, milyenek a nők, hogy kell beszélni komcsival, hogy kell beszélni egy lánnyal. Mit mondj, mit ne mondj, ehhez hasonlók. Mik voltak régen.

(7.4)

Akkoriban. Hajdanán.

(5.4)

Miként mentek a dolgok, miféle dolgok mentek, miért volt úgy, ahogy volt. A verseket is elolvasta a szombati számban, nem mintha tetszettek volna neki. Ami tetszett, azt gondosan kivagdosta, és könyvjelzőnek használta. Csak évtizedekkel később jutott eszébe megnézni, hogy a kivágott részek hátoldalán miféle szövegtöredékek vannak a kommunizmusról. Hogy tulajdonképp mi komcsi, és mi nem. Minden az volt.

(1.21)

Vasárnap délelőttöként a Mezőgazdasági Múzeumba járogattak az apjukkal. Vajdahunyadvár, mezőgazdaság, jó kis vasárnapi, ebéd előtti program. Végigsétáltak a Szondyn vagy a Népköztön a Ligetig, megnézték, amit meg, aztán szépen hazasétáltak a platánsoron. Túlzás, hogy odajártak, mindenesetre megnézték párszor. Elég sokszor, az ilyesmi mindig túl sokszor történik ugyanúgy. Vágtat a Kincsem nevű ló, animációs trükkkel végtelenítve. Szögletesen vágtat, vacak szerkezet, bedöglük, megjavítják, megint bedöglük. (K) anyja főzi az ebédet, néha a nagyanyja, felosztották egymás közt. (K) húga szerint egyszer háziállatokat hoztak faluról a múzeumba. Föltereltek a parasztok néhány tehenet meg ökröt Pestre, a Ligetben legelésztek, a múzeum háta mögött, (K) erre egyáltalán nem emlékszik. Aztán, ahogy a testvére mesélni kezdi, mintha mégis emlékezne valami tehenekre a csónakázótó partján. Szarvasmarha-bemutató volt, lássanak a pestiek már végre egy tehenet. Juhok is voltak. Az állatokat terelik.

(1.22)

Az a tömeg, amit terelni kell. Az óriásbálnára emlékszik, szépen ki volt fektetve a Felvonulási téren, a Lenin-szobor helyén, be lehetett sétálni a gyomrába. Kis híján. Kiterítették a bálnát a Műcsarnok mellé, bekukkanthattál a szájába. Benyelt, mint Jónást a cet. Akkor még nem telepítették oda a Lenin-szobrot. (K) nagyjából tudta, mi a mezőgazdaság. Szántanak, kapálás, dughagyma, tehen, baromfi, szamóca.

Mit írnak még a mezőgazdaságról?

Szarvasmarha. Gülle. Disznószag, pipacstenger, gyomirtás. Csikászok, pákászok, halászok, borászat. Már rég nem áll ott semmiféle Lenin-szobor.

(6.10)

(K) apja a középső szobában pasziánszozik. Kirakja a pakli francia kártyát a dohányzóasztalon, néha beleszív az Ötéves Tervbe. Csak egyszer rakja ki, ha kijön, abbahagyja. (K)-nak tetszik a cigarettafüst illata. Ha nem jön ki a pasziánsz, akkor is abbahagyja. Ha kijön, örül. Általában nem jön ki. Gondosan manikűrözi a körmét. Apósa egy újsággal az ölében németül motyorászik magában, kommentálja, amit olvas. Valamit mindenképp kommentál. (K) apja az állólámpa alatt a *Háború és békét* olvassa. Befejezi, kezdi előlről. *A Buddenbrook ház. Effi Briest.* (K) mellette ül. Nemigen beszélnek meg semmit. Akkor sem, később sem. Ötvenhatban lementek a légópincébe.

(8.8)

Nem beszélnek ötvenhatról. (K) apja akkor két éjszakát nem volt otthon, ezt (K) az anyjától tudja. Az oroszok bevonulnak Prágába, erről se beszélnek. Az orosz frontról se. A szülei hallgatják a Szabad Európát, (K) is, nem ugyanazokat a műsorokat.

(4.14)

Pasztuh (K) osztálytársa volt. Alacsony, puha gyerek. Puhány, mackóforma. Pásztor amúgy, mármint a neve. Nem barátkozott vele senki, (K) sem. Az Izabellában laktak, és (K) egyszer fölment hozzájuk tévzni. Nyilván nem tévzni, hanem focimeccs miatt, a Győri Vasas ETO játszott, ki tudja, kivel, (K) csak arra emlékszik, hogy kupameccs és Keglovics. Pásztor mamája egyszerű, korán öregedő asszony, rég otthagyhatta a férje. Vagy meghalt

volna? Pasztuh faterja, mert (K) nem tudta azt mondani, hogy Pásztor, ha eszébe jutott a Pásztor. Igaz, nem is jutott eszébe.

Nekem jut eszembe.

Ment föl focit nézni Pasztuhhoz, mert az hívta, és nem egyszerűen csak hívta, hanem szép udvariasan megkérte rá. Nekik meg nem volt tévéjük. A mamája nyitott ajtót, jelentéktelen külsejű nő, látszott rajta, hogy örül a fia barátjának, és ez lett volna (K). Barátkoznak a kisleány! Mégiscsak!

Gondolom. Valahogy ez van előttem. Apró néni, csúf és örül.

Pasztuh is örült, jó, legyen Pásztor, szóval csörtet kifelé a szobából élénk szevaszozással a Pásztor, vigyorog, lengeti a karját,

(4.15)

intetet, ilyesmi,

majd még mindjárt folytatom, de az azért érdekes, hogy miért jutott eszembe. Miről, és miért most. Nyilván Berlinről, az osztálykirándulásról, végül is mindegy.

Megnézték a meccset, Győrből adták, Győrffy, Povázsai, Palotai, Korsós, a Lokomotív Szófia ellen. Vagy Chemie Leipzig, vagy Amszterdam, vagy a Benfica Torresszel, Eusébioval és José Augustoval. Inkább a Lipcse volt amúgy, mert a magyarok győztek, és az anyukája hozott be két szelet vajas kenyeret trappista sajttal. (K) nem szerette a trappista sajtot, de ez a trappista jó volt. Jobbfajta, volt íze. Létezett jobbfajta trappista sajt? Hosszú előszoba, barnára piszkolódott falak, égett a lámpa, a villanykörte belógott a képernyőbe, amittől rosszul lehetett csak látni a meccset. Meztelen villanykörte, savanykás konyhaszag, zizegett a televíziójuk, Pásztor folyton állítgatta az antennát egy sámliról, az anyja meg folyton ki-be járkált, és aggodalmas arccal jajkiszfiamozott. Mert *annyit* kiabáltak. 'Annyira kiabáltok, kisfiam!' Hat gól, hat kiabálás. (K) többet nem ment hozzájuk, ki tudja, miért, és később már azt se tudta volna megmondani, hogy akkor miért ezeknél a Pásztoréknál nézte a Győr–Kémia Lipcse meccset.

(4.16)

Lipcseben is voltak kirándulni egy egész napig, nem emlékszik semmire. A templomra se. Széles utca villamossal, az utcában egy Szeged nevű étterem, méteres neonbetűk villódnak a szürke házfalon. A másik oldalon várakoznak a buszra. Elcsattog egy kékre festett villamos, másodpercekre kitakarja a Szeged feliratot. A templom mintha mégis rémlene neki. Mindenki a gyerekkoráról fecseg vagy hallgat. Gyerekkori ügyek, ez-az megvan belőle.

(9.5)

Akkor is, ha konkrétan alig emlékszik valamire.

Erős jelenetek a környezetük nélkül, ezekhez képest a későbbiekre még rosszabbul emlékszel. Vagy végképp sehogy.

Bajnóczyék sötét előszobája, ormótlan, barna szekrényekkel. Emlékszik rá, hogy hol állt a tévéjük. Ónémet tálalószekrény, rajta a tévé, a tévé mellett túl nagy fikusz túl nagy cserépben. Bajnóczy anyukájára is emlékszik. Magára Bajnóczyra. Az ideetlen, hóentrógeres rövidnadrágjára meg a térdig húzott zoknijára. A Csengery utcában laktak, közel a Hunyadi térhez, körgangos házban, volt bábszínháza, folyton bábszínházasdit játszottak. Vagy fejeltek. Ez is meg az is, attól függ. Bajnóczynak furán lógott ki a tiroli bőrgatyájából a lába, mint valami bábfigurának. Két befüggönyözött szárnyas ablak, közte a televízió, a Tatabánya–Fradi meccset adták, és egyáltalán nem kellett állítgatni az antennát, mint Pasztuhéknál. Szünetben monoszkóp és pogácsázás. A pogácsa nem volt olyan finom, mint amit (K) nagyanyja sütött bridzsezéshez. Jó volt, de nem annyira jó. Ami van, eltakarja azt, ami volt, lefödi, besüllyeszti, egyszerűen eltévednél, ha egy negyven évvel ezelőtti helyzetbe visszatennének. Nem találnál haza. Nem találnád a kulcsot.

(4.17)

Semmihez. Azonnal kifordulnál a közértből a szag miatt. A kékülő parizer miatt. A kívül körbe-körbe kékes, beljebb zöld, középen pörsenésesen vöröslő parizer szaga miatt. Alu-

mínium-bödönökben tárolták a tejfölt. Volt ezek szerint tejföl. Volt margarin. Vékony pengéjű késsel vagdossa a vajtömböt egy asszony, zsírpapírba csomagolja, a mérlegre dobja. A húsrészlegnél egy szép, a szépségét tökéletesen figyelmen kívül hagyó, halálfáradt nő metél valamit, lehetett nézni a mellét. A kötényt a mellén. A kötényen keresztül elképzelné a mellét. Ahogy hasát a pultnak nyomva dühösen szeleteli a parizert, nem néz senkire, és a kurva istent szapulja az orra alatt. Rossz, rossz. Rossz élet. Miért ilyen rossz? Ahogy a fardatságtól a hentespultnak támaszkodik, fekete zsírcsík keletkezik keresztben a köpenyén.

(1.23)

A Szent Család-plébániatemplomba jártak hittanra a testvérel. Az volt legközelebb, hat hét utcasarok, oda írárták be őket. Nem sok mindenre emlékszik a hittanórából, gyakorlatilag semmire. Nem figyelt oda rendesen, ezek szerint. Arra emlékszik, hogy hideg volt. Akkor készítették a templom freskóit, József szamaragol Máriával és a Kisjézussal, ez tetszett neki. Meglátszik a lehelet. Magyarázza a pap a hittant, pizmog a festő, unatkoznak a gyerekek. És fáznak. És kővé dermednek.

(0.12)

A gyerekek kővé váltak.

(1.24)

A ronda, magas szárú cipője nyomja elöl, a lábujjánál. Hideg a templom fapadja, lassacskán fölmelegíti a fenekével. Bámulják, ahogy a festő komoly műgonddal pemzlizi a szamarat. Elsőáldozás előtt ki kellett volna gondolnia a bűnökét, de semmi jó nem jutott eszébe. Törte a lábát a bakancs. Feltörte a lábát a bakancs. Mit találjon ki! Csúnyán beszélt?

(1.25)

Hazudott? Kitalálja, meggyónja, meg van hatódva, vannak bűnei, az apja kezét fogva sétálnak hazafelé a Szondy utcán a kommunizmusban. A templom kapuján belóg a kommunizmus. Bedugja a nyelvét a kommunizmus.

(2.17)

A *Sztalingrádi Madonna* című szénrajzott Kurt Reuber hadnagy, protestáns lelkész és katonarvos készítette 1942 karácsonyán, a sztalingrádi csata alatt. Weihnachten im Kessel 1942, írta a képre, és János evangéliumából a Licht, Leben, Liebe szavakat. Berlinben van, a lebombázott Vilmos császár emléktemplomban, a kendőbe burkolódzó Máriát ábrázolja a Kisjézussal. A Kessel körülkerített katonai terület, a bekerített német hadsereg a Sztalingrád erőd elnevezést használta.

(1.26)

Bajnóczy faterja a tévé melletti szekrény oldalába vert szögön lógatott egy blokkot, és ha valamit érdekesnek talált, felírta. A szekrény tetején, egy bögrében tartotta a töltőtollát, ha írni akart valamit a blokkra, székre kellett állnia, hogy elérje. Kilép a papucsából, áll a széken, billeg. Felírja, milyen idő lesz másnap az időjárás-jelentés szerint, és összehasonlítja a valósággal. A valóság eltér. 'Sose trafálják el', ismételteti diadalmasan. Néha eltalálják, ennyiszor még ő is eltalálná. Fölírta, melyik államfő halt meg, ki hová utazott, ki fogadott kicsodát. Ha meghal valaki, akit Bajnóczy papája fontosnak gondol, a szekrényhez tolja a székét, föláll rá, kiveszi a bögréből a tollat, lecsavarja a kupakot, és följegyzí az illető nevét. Tudta kívülről, melyik államfő kit fogadott, hová utazott, mikor patkolt el, és ha eszébe jutott, kikérdezte a fiacskáját. 'Ha *olyanja* van', panaszkodik Bajnóczy (K)-nak. Még (K)-t is kikérdezte, ha meglátta. Az öreg Bajnóczy Fradi-drukker volt, a fia nem is mert volna nem a Fradinak drukkolni. 'Nem mernél', bosszantotta vele (K). 'Dehogynem', vágta rá Bajnóczy azonnal, 'mernék hát!' De nem mert. Titokban a Győri ETO-nak drukkolt, mert azok is zöld-fehér szerelésben játszottak, de hát a Győri ETO mégsem a Fradi. (K) a Fradinak drukkolt. Hogy lehet nem a Fradinak drukkolni! Nézték a múkorcsolyát. Jégtánc-világajnokság, dögunalmas, de lehet nézni, ahogy

(1.27)

a Protapopov házaspár, két valószínűtlenül csúnya ember siklik a jégen. A férfi sikkesen tolja pálcikavékony feleségét valami negédes zenére, és hátha elzúgnak! 'Megszépülnek', sottogja áhítatosan Bajnóczyné. Protapopov és Protapopova, Oleg és Ludmilla, ezt akkor mindenki tudta. 'Szépek, nem?' (K) szerint nem voltak szépek. 'Ruszkik', sziszegi a férje. Ne a gyerekek előtt, hallja (K) Bajnóczynéni fojtott hangját, németül mondja, ahogy (K)-éknál is szokás. Színezős előlapot illesztettek a képernyőre, alul halványzöld, felül kék, közepén sárga. Kék az ég, zöld a föld. Almássy Zsuzsi felugrik, amennyire bír, és teljes terjedelmével a fenekére zuhan. 'Beszakad a műjég', ezt többször is elisméli az öregúr. Nem nevet, komoly az arca. Odamegy a blokkhoz, följegyez valamit. 'Beszakad alatta, nem kétséges', állapítja meg elégedetten. A futballmeccseket nem nézi. Bajnóczyné nézi a meccseket (K)-val, és hülyeségeket beszél. 'Nem is volt les', mondja. Falus szerint a Fradi reakciós csapat. (K)-ék reakciósok. Bajnóczyné is.

(2.18)

Az öreg Bajnóczyné is Kistarcsán volt. 'Ismerek egy Józsefet', mondja (K)-nak, és megisméli (K) vezetéknevét. 'A nagybátyád? Együtt ültünk.' Úgy tűnik, mintha neki akarna kezdeni a mesélésnek, aztán semmi. Otthagyja (K)-t meg a fiát. 'Ezt csinálja', int a fejével Bajnóczyné az apja után. 'Mit?', kérdezi (K). 'Mit mit, nem látod? Belekezd és otthagy.'

Háborús bűnös és koholt vádak. A koholt szót mintha erre koholták volna. Koholt mesével dugák be csúfra Dánország fülét.

(1.28)

Átviszik a kardigánokat az összeállítókhöz. Csepeliék az összeállítók, a Majakovszkijban laknak, egy körúthoz közeli ház magassföldszintjén. Csepeli meg a felesége összeállítják a pulóvereket, leadják mindenféle boltba meg butikba, (K)-nak fogalma sincs az egésztől. Van tévéjük. Az udvarra nyílnak az ablakok, (K) megy az apjával a folyosón, már a lépcsőházból látszik az adás, Anglia–Világvalogatott meccs. Puskás is játszik, meg szabad nézni náluk. (K) szülei hazaérkeznek a hivatalból, és *kötnek*. Csepeliék zsidók, ezt tudni lehet, (K) valahogy tudja is, bár azt nem tudja, hogy honnan tudja. Az összes pulcsi ronda. Délután a szülei nekiállnak kötni. Megy az orszógép a lakásban, hangosan zúg, mindent egyenletesen elborít a cérnából kiszálló pihe. Pulóver, kardigán, ha elkészült az adag, árcipelik trolival a Majakovszkijba. (K) szívesen megy velük a Csepeliék lánya miatt. De az soha sincs otthon. Di Stéfano, Eusébio, Schnellinger. Denis Law. Puskás beállt a második félidőben, nem sokat csinált, a riporter nem mondta ki a nevét. (K) ezt

szerintem

nem vette észre. A Csepeliék lánya rá se néz (K)-ra, véletlenül sem. Legalábbis (K) nem látja, hogy ránézne.

(4.18)

Átjárt Bajnóczynéhoz unalmában. Jobb híján. Végül is Bajnóczyné barátja, átsétál a barátjához fejelni. Fejeltek az előszobájukban Bajnóczyné szuper kis pöttyös gumilasztijával. Bajnóczyné nem tudott fejelni, de szeretett, (K) szörnyen unta. Ráfejeled, bemegy, ez unalmas. Hatnull. Ha gyengébben fejeled meg a gumilasztit, azt is bevédi. És bosszankodik. Dühöng. Balra tekeri a fejét, úgy tartja sokáig. 'Még egy visszavágó', integet dühösen. (K) direkt gyengén fejeli, Bajnóczyné kivédi, ilyenkor nem örül, hanem diadalmas. Átmege hozzájuk tévén. Pogácsát enni. Nem túl jó a pogácsa. Fuksznál nem lehet fejelni, ráadásul a Fuksz se tud fejelni. Bartával nézik a *Tell Vilmos* című sorozatot, izgalmas. Bartáék közelebb laktak (K)-ékhoz, a Rózsa utcában,

elfelejtettem, hányas szám, azt is, hogy melyik ház.

Egyetlen emelet, körgang, mindenhol jön le a vakolat. Ha nekidőlsz a válladdal a falnak, leomlik egy darabon. A lépcsőfordulóban két közös vécé van, oda jár mindenki. Bartáék szomszédja megy vécére, kezében egy spulni papír, hóna alatt a *Népszabadság*. Öreg. Csozog, az egyik lába merev. Barta tudott focizni, vele jó volt fejelni. 'Fa

(6.11)

sz', int a fejével Barta, az öreg felé. 'Ávós. Félig agyonbaszták az ellenforradalomban.' Bolyongtak a pincéjükben, igyekeztek eltévedni a finom pinceszagban. A forradalom alatt (K) egész családja levonult a pincébe, (K)-nak tetszett a korhadó tűzifa szaga. Bajnóczynak nem volt testvére. Ráskaynak sem, Bartának sem, Ormainak sem. Fuksznak sem. Azt nem tudta, hogy Simonyinak volt-e testvére. (K) egyszer Pásztoréknál is tévézett, de csak egyszer, véletlenül. Teljesen véletlenül történt. Pasztuhnak se volt testvére.

(2.19)

'Fuksznak hívják', kérdezi (K) anyja a fiától, és egy ütemmel később hozzáteszi, 'ezt a kisfiút?' Akkor ment haza Fuksz. 'Nem, Falus', válaszol (K), 'de mindenki fukszozza.' 'Mert azelőtt úgy hívták', mondja (K) anyja, de azt nem, hogy *mi* előtt volt azelőtt. 'Fuksz Judit volt a legjobb barátnőm. Elvitték, nem jött haza.' Nem folytatja, kimegy a szobából. 'Zsíros pirítós jó lesz?', kiabál a konyhából. Pár perc múlva benyit megint. 'Jó', mondja (K). 'Szerettem volna, ha nekem is olyan élénkvérös hajam lett volna, mint az édes kis Fuksz Jutkának.'

(2.20)

Fejér vármegye alispánja. Igazolvány. Mely szerint hivatalosan igazolom, hogy 1881 évben Sárbogárdon született (itt (K) nagyapja vezetékeve jön) Károly, volt tart. c. tizedes mozgósításkor a volt 17. h. gyalogezredhez 1914. július 27.-én bevonult; ezzel az ezreddel az északi harctérre ment, itt a jaroslavi harcokban 1914. október 15-én eltűnt, s ezen idő óta volt pótteste mint eltűntet kezelte, és azóta róla semmiféle értesítés nem érkezett. Jelen igazolvány nevezett hozzátartozója kérelmére az itt levő anyakönyvi lapja alapján lett kiállítva. Székesfehérvár, 1927. május 18.

(0.13)

Az onchésztoszi öreg megpillantja Hermészt. Ártani fog neki. Ez a pillantás árt. Az öreg tompa és merev. Motorosruhát visel. Csoszog, közben meg igyekszik úgy tartani a felsőtestét, mint a régi vagányok. Kitolja a sufniából a motorját, látszik, ahogy koncentráll arra, hogy senki ne lássa, milyen nehezen megy neki. Berúgja a motort. Maga felé dönti, kikattintja a hegyesorrú cipőjével a kallantyút, és tiszta erővel rátapos. Még egyszer, még egyszer, míg föl nem bög a motor. Hermész vezeti Priamoszt, aki átjut a görögök táborán Akhilleusz sátoráig. Nem veszik észre. Véletlenül.

(0.14)

Isten, isten, mondja maga elé, csak úgy *taláromra*, vagy mi, ha megkérdeznéd tőle, fogalma sem volna arról, hogy a szót mondogatja, vagy valakit megszólít. Vagy az a szó a valaki. Vagy a kettő ugyanaz. Felbög a motorja.

(2.21)

Tekintetes Főjegyző Urnak, Sárbogárd. (Itt (K) apjának a neve jön), ki jelenleg Székesfehérvárott m. kir. tényleges zászlós, atyja után sárbogárdi illetőségű, ez év folyamán fog a Ludovica Akadémiára tanfolyamra felkerülni, hova is a következő okmányok szükségeltetnek részére. 1. édesatyja, néhai Károly, ki sárbogárdi illetőségű volt, községi illetőségi bizonyítványa. 2. fia (itt (K) apjának a neve áll) hadiárva, ki atyja illetőségét követi, szintén illetőségi bizonyítványa, trianoni záradékkal, illetőleg állampolgársági bizonyítványa. Ezen okmányok f. hó 31-ig lennének, illetve szükségeltetnek a katonai parancsnoksághoz, ezért mély tisztelettel kérném azokat mielőbb vitéz Monostory Ferencz tűzérezredes Úr címére, Székesfehérvár, Vilmos császár út 23. megküldeni. Miután katonai okmányokról van szó, a bizonyítványok bélyegmentesek. Szükség lenne még egy helyhatósági bizonyítványra, mely atyja foglalkozását, vagyoni helyzetét, továbbá fia vagyoni helyzetét és családi viszonyait is igazolja. Megjegyezni óhajtom, hogy néhai (itt (K) nagyapja vezetékeve áll) Károly a veszprémi 31. honvéd gyalogezreddel vonult a harctérre a háború kitörésekor, amikor is atyja, néhai (K) József birtokán gazdálkodott, rövid harctéri szolgál-

lat után hősi halált halt, és így fia, – itt (K) apja neve jön – hadiárva lett. A fiú atyai öröksége készpénzben az árvaszékhez került, amely azt hadikölcsönökbe fektette, amely tudvaleg devalválódott és értékét veszítette. Kérésemet ismételve vagyok teljes tisztelettel: Ócsa, 1939. aug. 28-án.

(6.12)

Az apjuk olvas este nekik. Az ágyukhoz ül. Egy fejezet, nem több, nem is kevesebb, és (K) már az elején azzal foglalkozik, hogy mindjárt vége lesz. Tudja, nem lehet az apját rávenni arra, hogy tovább olvassa a könyvet. Megpróbálják a hűgával rábeszélni az apjukat, hogy még egy fejezetet olvasson. Reggel fogja a könyvet, és próbálja belőle kiszedni, amit lehet.

(0.15)

Hermész az istenek parancsára, Iphitosz megölése miatt Héráklészt eladja rabszolgának. Omphalé, Tmólosz király özvegye, Tantalosz anyja veszi meg. Szolgál a királynénak, női ruhába öltözve fonnia és szőnie kell, és egy Atüsz vagy Attisz nevű fiút nemz neki. Részt vesz az argonauták kalandjában. Héráklész a legnagyobb hős. A legnagyobb hős a nők szolgálója. Pán és Apollón zenei versenyében Tmólosz, Lúdia királya, Arész és Theogoné fia az ítélőbíró. Apollón lantjátékát ítéli győztesnek. Midaszra, aki Pánt találta jobbnak, Apollón számárfület növesztett. Vadászat közben Midasz megerőszkolta Arkhippét, Artemisz egyik szűz társnőjét az istennő szentélyében. Arkhippé felakasztotta magát, Midaszt az istennő egy bikával megölette. A királyságot Midasz felesége Omphalé örökölte. Fiuk Tantalosz. Pán Hermész vad, szakállas kecske-fia, az árkádiai Dryops nimfától. Pán – Minden. Minden isten kedveli. Nimfák körtáncát vezeti, nimfákat zaklat, hangjával pánikot okoz, Ékhó visszhanggá változik miatta, Syrinx náddá. Pán sípot farag belőle.

(7.5)

Rossz szag van a közértben. Állott, nehéz. Nem szellőzik ki. Hússzag, emberszag, megsavanyodott tej szaga. (K) nem érzi. Érzi, de hát ez ilyen, ez a normális, igazából nem zavarja. Később már zavarná. Bár, igaz, mi az, hogy később?

(7.6)

Bemegy a kórházba az apjához. Huszonöt ágy. Emberszag van. Émelyítő, nem bűdös. Durch die Krebsbaracke. Csoszog egy idős férfi az ágyak közt, kimegy a folyosóra. Az ágyak rácsába kapaszkodik. Kijutott. 'Hányan vannak itt', kérdezi (K) az apjától. 'Huszonöt', válaszol az apja. 'Huszonhat', mondja (K), mert közben megszámlolta. Az apja erre nem válaszol. Néz az ablak felé. Átbotorkál egy ember az ágyak közt, a kezében cigaretta. Kilép a folyosóra, azonnal rágyújt. Hozzá lehet szokni a szagokhoz.

(2.22)

(K) apjának mindhárom unokatestvére katonatiszt. Józsi bácsival a Szent István 3. gyalogezrednél szolgáltak, 1939. január 23-tól Józsi a 3/I.-es, (K) apja a 3/III.-as zászlóalj géppuskás század páncéltörő ágyús szakaszparancsnokai. Száznyolcvan fölötti, feltűnően jóképű, intelligens, fiatal férfiak, még nincsenek gyerekeik. Kihajtják őket meghalni. Túlélnek valahogy. Igazából nem lehet túlélni. Józsi, hazakerülve a fogságból, 1949 júniusától a Honvéd Akadémia előadó tanára, a Néphadsereg őrnagya. Ahogy az első évfolyam végzett, az ÁVH letartóztatta. 1953. július 13-án *háborús büntettségben és a népi demokratikus államrend elleni izgatás büntettségben* hét évre ítélték. Icka, a felesége, egyedül maradt. Két kislánya meghalt. Józsi 1956 elején szabadult. 'Nagyon szép nő volt az Icka', emlegette (K) anyja (K)-nak, amikor szóba került a rokonság. (K) anyja is szép nő volt. Ha egy szép nő így mondogatja egy másik szép nőről, hogy szép nő, akkor az biztos szép nő.

(2.23)

Hernádsadányánál gyűjtötték össze a 3. gyalogezredet, az Ungvár felől visszavonuló csoportokat. Józsi bácsi vette át a 3/I. zászlóalj parancsnokságát, a létszám töredéke volt a szabályszerűnek, és folyamatosan bevetették őket. Rendezték a kötelékeket, a székesfehérvári-

akat az 1. hadsereg középő arcvonalán fekvő szolnoki 16. gyaloghadosztályhoz sorolták, a magyar 24. gyaloghadosztállyal és a német 8. vadászadosztállyal, a német XVII. hadtest alárendeltségébe. (K) valahogy ráveszi az apját, hogy írjon ezekről a dolgokról. (K) apja középő szobában a kártyaasztalnál ír *ezekről a dolgokról*. Kötelék, Józsi, visszavonul, Fehérvár, hadosztály, arcvonal, töredék.

(2.24)

1944. szeptember 25-én, miután a szovjetek rohamai a 6. gyaloghadosztály védelmi vonalán megtörték, az 1. hadsereg parancsnoksága engedélyt kapott arra, hogy visszavehesse balszárnyát és középő arcvonalszakaszát a Szent László-állásba és a mögötte levő Árpád-vonalba. A 6. gyaloghadosztály visszavonulását biztosító 3. gyalogezred csapattestei a Turka és Uzsok közti völgyben ásták be magukat. Folyamatosan esik, sár borít mindent, mocsokosak és tetvesek, sok a beteg, rossz az ellátás, a lőszerutánpótlás akadozik, az ezredet súlyos veszteségek érik. A szovjet gyalogság harcokocsiktól támogatva követte őket, a 3. gyalogezred páncéltörő ágyús szakaszai újabb és újabb tüzelőállásokat foglalva fedezték a visszavonulást. Az oroszok katyuskákkal lőttek, a 37 mm-s páncéltörő ágyúk nem voltak hatékonyak a tankokkal szemben. Az Uzsok felé vezető völgy egyik betonerődjében védekező 3/1. lövészszerződést bekerítették a partizánok, felmentésükre a 3/II. zászlóalj rohamszázadát, a 3/5. lövészszerződést küldték ki három darab Panzerfausttal és nyolc villámgéppuskával. A század közelharcban visszaszorította az oroszokat, (K) apja századával visszavonult.

(7.7)

A legszebb Vivaldi alatt, piango, gemo,
sospiro, idős férfi lépett a terembe,
épp, amikor elől, a második vagy
harmadik sorban fölkászálódott egy öregasszony, és
elindult kifelé. Szemben a férfival, aki
viszont befelé igyekezett a székek között,
abban a sorban, amit a rendezők
valamivel szélesebbre hagytak. Pont középen találkoztak,
és rögtön látszott, hogy egyszerűen nem
férnek el egymás mellett. Tényleg nem
fértek el. Vagyis egy darabig úgy
tűnt, hogy csöppet sem férnek el,
aztán valahogy megoldódott, mert mégis elfértek.
Addig helyezkedett, forgolódott és illeszkedett a
két öreg, addig ügyeskedtek és illedelmeskedtek,
amíg aztán mégiscsak elfértek egymás mellett.

(2.25)

Az első hadsereg Tisza menti állásaiban a 24. gyaloghadosztály négy héten keresztül tartóztatta fel a román 4. hadsereg részeit, felszámolva a kenézlői hídfőállást. A védővonal csak a balszárnyon, Ungvártól északra volt erős, a Tisza melletti állások a felázott területen védelemre alkalmatlanok voltak. A hadsereg-parancsnokság ezért az arcvonalat a Zempléni-hegység felé, a Bodrog mögé akarta visszavonni, de a német előljáró parancsnokság ehhez nem járult hozzá. Az oroszok a jobbszárnyon, Tiszadadánál áttörték, Miskolcot és Szerencset is megközelítették, a balszárnyon Ungvárról a szovjet 18. hadsereg Kassa felé nyomult, így az 1. hadsereg többi seregtestének további védelme értelmetlenné vált. Az oroszok 1944. november 24-én a 24. gyaloghadosztály balszárnyához csatlakozó 16. gyaloghadosztály Csap környéki állásait megkerülve Sátoraljaújhely irányában a Bodrozig nyomultak. A szolnoki seregtest állásait feladta és a Zemplénagárd-kelet–Baly-kelet–Lelesz-észak vonalra húzódott. A hadosztály kötelékébe november 12-én beosztott 3/I. és 3/II. zászlóalj Lelesz mellett védekezett, itt kapott comblövést (K) apja, a 3/1. lövészszerződés parancsnoka. A legénye mentette ki, a vállán vitte hátra. Néhány napra rá értesítették (K) apját, hogy a katonája elesett. Fejlövés.

(2.26)

Fejroncsolás. Lövés, veselővés, fejlövés, aknarobbanás, haslövés. Fogságban agyonlőtték. Tüzérségi lövedék, tüdőroncsolás, akna-telitalát, mell-lövés, szilánkroncsolás, fejlövés, elvérést, fejlövés, agyvelőroncsolás, gránáttalát, fejlövés, vérmérgezés. Eltűnt. Partizánok lőtték le. Ütőértágulat, szívlövés, aknaszilánk, gerinctörés, szív- és fejlövés, nyaklövés, eltűnt. Fagyás, vonatgázolás, eltűnt. Tífusz, elesett, vérmérgezés, fejlövés, eltűnt. Fóris Miklós főhadnagy, született 1918. március 4-én Budapesten. 1943. február 1-jén Prostornojében fogságban agyonlőtték. Nagy Károly t. honvéd, 1915. április 3. Szár. 1943. szeptember 21-én Krasznopojében kivégezték. Üres, eleven, kísérteties.

(5.5)

Halottak napján kimennek a Farkasrétibe a nagyanyjukkal. Visznek gyertyát. (K) biztos nem találta volna meg egyedül. Gazos a sír, két fejfa, az apjának és a nagyapjának külön-külön. Az apja katolikus, a nagyapja református. Megvan a sír. Elfelejté az útvonalat, nem figyel oda rendesen, de miért nem figyel oda rendesen? A nagyanyja kihúzgál a földből ezt-azt, vizet hoz a nyomókútról, megöntözik a gázt. (K) sehogy nem tudja összehozni az apját ezzel a halom mindenfélével benőtt földdel meg a fejfákkal. Erősen az apjára gondol. Igen, szokott az apjára gondolni. Elég sokat, bár, ugye, mi az elég. Azt álmodja, hogy télen valamiért kimegy a víkendházukba, és ott találja az apját. Ott lakik. 'Te itt laksz', kérdezi tőle. 'Itt', feleli az apja természetes hangon. A zöld mackónadrág van rajta. Sáros a bakancsa. Jéghideg a ház, jégverem, nincs kályha, nem lehet kifűteni. 'És nem fázol?', kérdezi (K). 'De, fázok', válaszol az apja.

(9.6)

Johannes Brahms 1887-től 1897-ig, tíz nyáron keresztül sétálgatott fel s alá Pörschachban, a Wörther See mellett. Az úton félgömb, kispárna formájú, fekete kockákkal van kikövezve, mintha labdákat ástak volna a földbe. (K) egyszer beverte a lábát egy ilyen kőbe. Megbotlott, alig bírta elkerülni az esést, és mert úgy szorította a hóna alatt ((C)) karját, majdnem lerántotta magával. Német katonák masíroznak.

(2.27)

Német katonák vonszolják magukat hazafelé. (K) magához rántja ((C))-t, de épp, mert erősen fogják egymást, nem esnek el. Egymásnak estek. Denn alles Fleisch es ist wie Gras, Und alle Herrlichkeiten des Menschen wie des Grases Blumen. Egyszer pedig (K) nem tudott kimenni a szobából. Nem tud kilépni, mert,

(0.16)

na, az Öldöklő Angyal

(9.7)

elállja a testével a szárnyasajtót. Megtorpan. Megfordul, hátralép, ((C))-re pillant. ((C)) megrázza a fejét. Szétrázza a kontyát. Nevet? Nevet vagy nem, kiad magából valamiféle hangot. 'Nevetsz?', kérdezi (K), mert a nevetéshez tartozó szájmozgást lát. 'Nem tudsz kimenni?', kérdez vissza ((C)). 'Dehogynem, válaszolja (K), de a helyén marad. Bizonytalan a hangja. Hallja a bizonytalanságot a hangjában. Nincsenek angyalok, gondolja. „De mégis, weh mir, hozzátok éneklek, a léleknek szinte halálos madarai, tudván rólatok.” ■ ■ ■

■ **Kukorelly Endre:** 1951-ben született Budapesten. Művei a Kalligramnál: *Tündérvölgy, avagy Az emberi szív rejtelmeiről*, 2003; *Samunadrág*, 2005; *Rom. A komonizmus története*, Második, bővített kiadás, 2006; *Ezer és 3, avagy A nőkben rejő szív*, 2009; *Mennyit hibázok, te úristen*, 2010; *Reggel az egyik istennő*, 2011; *Pálya, avagy Nyugi, dagi, nem csak a foci van a világon*, 2018. Új regénye az ideai Margó Fesztiválra jelenik meg a Kalligram Kiadónál.

Pozitívan

Megpróbáltam pozitívan gondolni
Azt úgy kell, hogy fogsz egy marharépat,
addig nézed
Éhgyomorra nem ajánlják, van benne
Egy barátom mutatta, cserébe a húgomat
Persze lebuktunk, fel kellett menni
Megalázó, de nem éreztük
Bejött az apja, öltönyben ordított
Egy hétig otthon, aztán
Nem akartunk elköltözni, nagyapám
szerint London
Saját ipad-em, letöltöttem a netről
Egy osztálytársamék kertjében sikerült
Megmutatnám neki is, hogy lehet pozitívan
Egyszer egy emailt, de nem találkoztunk
Elpattant egy ér a bal szemében
Már egyetemistaként a zuglói köztemetőben
Egy bazi nagy plusz-jel alatt

Fehér botok

Két vakot átkísértem az úttesten
Tehetek többet értük?
A hályogot a szemükről nem tudom levenni
Vagy más a bajuk
Mibe vakul bele manapság az ember?
Sőt mindjárt ketten
Meséljek viccet nekik?
Móricka látja, hogy akció van a Sparban
De hátha sietnek
magukhoz mérten
Segíthetek?
Hogy lehet megkérdezni úgy, hogy tudják
kérhetnek tőlem viccet is
Elhoztam az egyik fehér botot
emlékbe
Ritkán teszek jót
Egy is elég lesz nekik
Majd összekapaszkodnak
és valaki megint segít

Nekünk Putyin

Putyin a barátom
szeretném, hogy az legyen
félnék tőle
Szép, személyes félelem
nem arctalan, mint ez a mostani
Mivel szeret, gondoskodik arról
hogy szép halálom legyen
ha már nem kellek neki
Három képét raktam ki otthon
az egyiket lovaglás közben hátrafordul
a másik a kacsintós
látom a szemében azt a tiszta szívű mosolyt
amivel a javunkat akarja
A harmadik képen kezet fog velem
Ez hamisítvány
Egy titkos műhelyben csinálták nekem
jól megkérték az árát
Ebből még baj lehet, mondták
Kölcsönösen zsarolhatjuk egymást
Putyin többet tud rólad, mint
a pszichológusod
többet, mint a Google meg a Facebook
ő látja lelkedben az undorító rugókat
amiket nem akarsz, hogy irányítsanak
Jézus helyett nekünk Putyin jutott
Add istenem
hogy ne haljunk meg túl sokan

Hibás

Ha megszeretsz egy hibát
nem kérsz helyette másikat
vigyázz, ne álljon utadba
Nem panaszkodsz annyit a huzatra
egy ezrest gyúrsz az ápoló zsebébe
Nem kell, csokolom
De azért elfogadja
A japán direkt elrontják kicsit
Nekikoccant az ajtófélfának
ahogy betol mütét után
Nem nagy ügy
ennyi pénzért
Aztán a hasmenés jön
a mosollyal túrt fájdalom
Az életet meg lehet szeretni
így a vége felé
nem baj, ha csorba a széle

Schmidég Ádám (1968): jelenlegi szakmája agile coach. Több mint húsz éve ír, esszét, prózát, verset. A Törökfürdő alapító szerkesztője. Írásai megjelentek a Nappali házban, a Táncrend antológiában és az ÉS-ben. Itt megjelenő versei tervezett első verseskötetének darabjai, melynek címe: *Putyin többet tud rólad*.

ADDIG JÓ, amíg nem mondasz magadról semmit

Dr. Szokolai azzal engedett haza, hogy egy hetet pihenjek, aztán mehetek dolgozni. Így hát tíz nappal Lil elutazása után dolgozni kezdtem. Az Objektben úgy tudták, hogy vidékre utaztam, ezért vettem ki néhány nap szabadságot. Csak néhányat kellett, mivel voltak benn maradt napjaim, az őrparancsnokunknak pedig nem volt kifogása az ellen, hogy ezeket egyben vegyem ki. Nem akartam másodszer is betegállományba kerülni, mert attól féltem, ha megint kiíratatom magam, a központban jobban utánanéznék a papírjaimnak. Már csak az hiányzott, hogy megtudják, mivel kerültem kórházba.

Egy biztonsági feladatok ellátásával foglalkozó cégnél, a Kult'Securitynél dolgoztam. A K'S Budapesten több objektumot is őrzött, többek között a város egyik legszebb fekvésű épületét. Nekem itt volt a szolgálati helyem. Magának az Objektnek az őrzése egy fegyveres testületre tartozott, ám egy korábban megkötött szerződés miatt az épület egy részének védelmét kiszervezték a cégünknek. Fogalmam sincs arról, hogy a fegyveres testület és a K'S között milyen átfedések voltak. Csak azt tudom, hogy mi a fegyveres testület közvetlen felügyelete alá tartoztunk. Ennek ellenére, amikor az állást elnyertem, az Objektet éppen bérlő Általános Szolgáltató Intézetnél kellett a papírjaimat rendeznem.

Könnyen megtaláltam az ÁSZI-t. A budai Várnegyedben volt a központjuk, azon a környéken, ahol egyes cégek, illetve állami szervek mindig is szerettek irodát nyitni. A felvétel napján kiöltöztem, egészen ünnepélyes hangulatban léptem az épületbe. Miután a személyzeti osztályon a munkautóval a hölgy elkérte az igazolványaimat, leültetett egy székre, majd a dolgához látott. Először az adataimat gépelte be a számítógépbe. Amikor végzett, felnézett, és csodálkozva ezt kérdezte:

„Maga doktor?”

„Igen.”

„Milyen doktor?”

Megmondtam.

„Készüljön fel arra, hogy nálunk doktorozni fogják.”

Azt hittem, viccel, de tévedtem. A munkatársaim még ma is *doktor*nak hívnak az Objektben.

„Látom, kutatóintézetben is dolgozott. Mit kutatott?”

„Eszteitkai problémákkal foglalkoztam.”

„Nahát, ez egyszerű!”

Amint a felvétellel megvoltunk, bevezettek egy másik irodába, ahol bemutatnak egy hatvan év körüli férfinak, akit ezen a napon csak miattam hívtak be a Szolgáltató Intézet központjába. A férfi a speciális feladatokkal foglalkozó fegyveres testület második embere volt, ezredesi rangban. Látni akart, mert Vázsonyi ezredes mindig személyesen ellenőrizte az újonnan feltűnő munkatársakat. Ezt már az őrpárancsnoktól tudtam meg utólag, aki rövidesen szintén megjelent az irodában, és akivel Vázsonyi ezredes igen barátságos hangon beszélt. Én egy széken ültem, Vázsonyi ezredes az asztal mögött álló karosszékben, az őrpárancsnok állt. Hogy mi lesz a dolgom, azt már nem is Vázsonyi ezredes, hanem az őrpárancsnok adta elő. Őt Apátfalvinak hívták.

„Biztonsági lesz az Objektben”, mondta az őrpárancsnok.

„Értem, erre számítottam”, mondtam.

„Miért akarja ezt csinálni?”, kérdezte az őrpárancsnok.

„Valamit csinálni kell.”

„Valamiből élni kell, ez biztos”, mondta az őrpárancsnok.

Vázsonyi ezredes ezalatt rezzenéstelen arccal figyelt, végig magamon éreztem a tekintetét. Aztán felállt, és ezt mondta:

„Holnapról az Objektben szolgál. Az őrpárancsnok úr tájékoztatni fogja a részletekről.”

Már jó ideje az Objektben dolgoztam, de ez a jelenetsor gyakran eszembe jutott, így az ismételt munkába állásom napján is.

„Hogy vagy, Géza?”

„Savasodom.”

„És mi van az eszeddel?”

„Félretettem. Az euleiám teljesen kikészít.”

Kitűnő a viszonyom a kollégáimmal, így Gézával is, aki persze a világért sem kérdezte volna meg tőlem, hogy sikerült a vidéki kirándulásom. Géza szintén biztonsági. Mielőtt a céghez került, asszisztens volt egy pályakezdő filmrendező mellett. Egy kis ideig egyetemre is járt, akkor kezdett bele *A nők kettős szerepe Arthur Miller drámáiban* című esszéjébe, amelyet azóta sem tudott befejezeni.

Mindig is tenger mellett szerettem volna élni. Most ott voltam. A másfél milliós Budapest közepén voltam, a Dunánál, ami időnként úgy hullámozott, akár a tenger. Az Objekt a pesti oldalon, közvetlenül a víz mellett feküdt. A rakpart épp az Objektnél kanyarodott el a négy-öt emeletes bérházak felé, majd kiszélesedve folytatódott tovább a Petőfi híd irányába. Volt egy pont az Objektben, ahonnan a rakpart a nap egy bizonyos szakában tengerpartnak tűnt – az elkanyarodó járművek mögött váltakozó ritmusban, de szakadatlanul hömpölygött a víz. Ilyenkor csak a vízre figyeltem, meg a fényre; a fény sokszor a benzingőzös levegőn átszítálva villódzott a Duna felett.

A Közraktárak két épületét átriummal összefogó Bálna az átépítés előtt a kereskedelem színhelye volt majd száz éven át. A Monarchia idején, de még az azt követő években is itt rakodták a terményeket, az állatokat, mindazt, amit Salzburgtól Belgrádig, Konstanzától Bécsig hajón szállítottak a kereskedők. Most üzletek, boltok, jegyirodák, kiállítóhelyiségek, régiségkereskedések, éttermek, konferencia-központok kaptak benne helyet.

Én legjobban az épület Vásárcsarnok felé néző részét szerettem, ennek is a második szintjét, amely kívülről nem tűnt különösebben érdekesnek, belül azonban az embernek olyan érzése támadt, mintha egy hatalmas pálmaházban volna, igaz, növények nélkül. Nem sokkal azelőtt újították fel a környéket a Duna mindkét oldalán, a világörökség védett zónájában voltunk. *Térterápia*, mondta egyszer egy híres költő, és milyen igaza volt. A tér grandiózus volta megsokszorozódott a fehér vascsövek rácsozta hatalmas üvegfalnak köszönhetően. A vascsövek nem voltak zavaróak, egyenesen felhívták az üvegfal előtt álló és nézelődő ember figyelmét arra, hogy az eléje táruló káprázatos budapesti panorámát mintegy geometrikus konstrukcióként is lássa a Dunával, a Szabadság híddal, a Gellért-heggyel, a Lánchíddal, a budai várral, a rakpartokkal együtt. Innen akárhová néztem, a Dunát láttam, a csillogást, a fény irányváltozásait, a hullámozást, a levegő mozgását a víz felett. Olykor több különböző térfoglalatból indulva metszették egymást az elemek. Sokszor nem is tudtam, mit látok, a fény ugyanis megcsalja akár a szemet is. A víz töréseit ennek ellenére olykor elkaptam a tekintetemmel, láttam, ahogy a habok között újra és újra megnyílik a tér. A Duna

itt jóval mozgalmasabb, mint a város többi részén. Órákon át néztem mindezt. Megtehettem, az épület kongott az ürességtől, bizonyos köröknek ugyanis az volt az érdekük, hogy az Objekt ne működjön. Nem lehetett pontosan tudni, kik álltak emögött. Magyarországon az ilyen dolgok bonyolultabbak, mint másutt.

Nekem biztonságiként annyi volt a dolgom, hogy fel alá járjak az Objekt második szintjén, és figyeljem, nem alakult-e ki, vagy nincs-e kialakulóban valami szabályba ütköző történés. Ha volt ilyen, akkor intézkednem kellett, melynek pontos lefolyásáról feljegyzéseket készítettem, ez kötelező volt. Az őrparancsnokunk ezeket a feljegyzéseket péntek délelőttönként átnézte, majd elemezte. A legfőbb kérdés az volt, hogy szakszerűen intézkedtünk-e. Ennek megállapításához Apátfalvi úr a videofelvételeket is megtekintette, enélkül nem is volt parancsnoki ülésünk, a pénteki értekezleteinknek ugyanis ez volt a hivatalos elnevezése.

Mivel az emberek közelsége mindig is zavart, nem bántam, hogy csak néhány férfi és nő lézeng nálunk. Többnyire külföldiek voltak, sokszor csak véletlenül estek be hozzánk. Persze így sem volt egyszerű a munkám. Az elején nem is voltam biztos abban, hogy maradok. A hangszórókból állandóan üvöltött a popzene, amit sem fizikailag, sem idegileg nem bírtam. Mintha egy bevásárlóközpontban lettünk volna.

„Nem fogok utána puncsolni, de ezt a barmot egyszer belököm a liftaknába”, kiáltott fel néha Reni, amikor megszólalt a zene. Egy-egy ilyen alkalommal lerohant az Üzemeltetési Irodába. Az Üzemeltetési Iroda vezetőjénél, Szamos úrnál kellett a hangerő ügyében reklamálni, aki ilyenkor vagy odatelefonált Győzőnek a technikus szobába, vagy nem. Ha nem telefonált oda, akkor üvöltött tovább a zene, mégpedig igen gyatra minőségben, mivel Győző rendszeresen a saját kalózfelvételeit tette be a lejátszóba. Borzalmas ízlése volt. Ha azonban Szamos úr odaszólt Győzőnek, akkor Győző lejjebb vette a hangerőt, igaz, csak egy kis időre, mert aztán megint ráerősített. Ezt leszámítva a munkahelyi körülményeim kedvezőek voltak, panaszra nem lehetett okom. A munkatársaim korrektek voltak, mindig lehetett rájuk számítani, Gézát is beleértve.

Az őrparancsnok útmutatásai szerint láttam el a feladatom a kollégáimmal együtt, hisz hiába volt üres az Objekt, a területeinket nap mint nap be kellett járnunk. Így hát róttam a köreimet, és amikor kellett, intézkedtem. Mialatt felügyeltem a területemet, az új könyvemem is dolgoztam. Lényegében véve ezért pályáztam meg az állást az ÁSZI-nál. Úgy képzeltem, biztonságiként szabad leszek. Bizonyos értelemben az is voltam. Szabadon gondolkodhattam az új projektemen. Itt, ha csak egy-egy órácskára is, de képes voltam félretenni mindazt, ami ekkoriban foglalkoztatott: anyám halálát, az *Ontogenea* megjelenésének körülményeit, a betegséget, a Veronika és köztem lévő feszültséget.

A munkámmal azonban nem haladtam. Már a legelején elakadtam, akár Géza az esszéjével. Rendre oda lyukadtam ki, hogy igazából nem is tudom, min dolgozom. Addig viszont nem tudtam belefogni a lényegi munkába, amíg nem tisztáztam magamban, hogy ezúttal milyen jellegű filozófiai kérdésekkel kell megbirkóznom. Csak mondatokig jutottam el. Néhányat idemásolok:

Amikor a valamilyen oknál fogva szelleminek nevezhető érzet- és észleletáram(lás) lenni kezd / jelt ad magáról.

Amikor egy mű ezt felveszi magába.

Amikor a műnek szellemi kiterjedése lesz.

Amikor egy mű nemcsak arról szól, hogyan változtassuk meg a társadalmat, az életünket.

Amikor egy mű a feleslegességén túl / belül lesz lényegien jelenvaló.

Amikor a mű szellemi voltánál fogva tárja fel a szellem működésének egy részét, akár csak egy parányi töredék részét.

Amikor egy mű szerkezeti/szemléleti egésze ismerteti ellismerteti fel velünk, hogy nem tehetünk semmit, hogy a dolgok saját magukért vannak, és önmaguk létén túl nincs semmi felsőbbrendű igazolásuk.

Mindig a teremtés értelméhez vagy értelmetlenségéhez képest határozzuk meg a helyzetünket, illetve ehhez rendelt logikával operálunk, pedig ettől független logikák mozgatják az életünket.

Ezekhez hasonló mondatokon gondolkodtam az Objektben is munka közben. Gondolkodást mondok, ám amit műveltem, talán nem is gondolkodás volt, hanem csak ismétlés, a feltételezéseim és a kétségeim ismétlése abból a célból, hogy legyen valamilyen támaszté-

kom. Mindig is támasztékokat kerestem; ezek segítségével csináltam az életem. Pedig a szabad ember támasztékok nélkül éli az életét.

Azért is szerettem volna végre belefogni az új projektembe, hogy ne kelljen az *Ontogeneával* foglalkoznom. Csakhogy nem tudtam, hogyan kezdjek hozzá. Vázlatos elképzelésem sem volt arról, mit akarok csinálni. Csak azt tudtam, hogy el kell határolódnom a rendszerektől. Amíg a Filozófiatörténeti Intézetben dolgoztam, csak a rendszerek érdekeltek. Arisztotelész, Hegel, Kant, Leibnitz, Heidegger és a többiek. Nagy nevek. Mindenki velük dobálózik. Én is ezt csináltam. Ezért is buktam meg filozófiatörténészként. Egy napon rájöttem, hogy ugyanazt mondogatom, mint a kollégáim. Ekkor hagytam ott az Intézetet, ahol huszonöt éven át dolgoztam. Szerettem ott lenni, a kollégáimat tiszteltem és becsültem, de nagy megkönnyebbülés volt számomra, amikor eljöttem. Inkább biztonsági leszek, ezt nem csinálom tovább, mondtam magamnak. Sohasem a magam gondolatait gondoltam. Sohasem a magam érzéseit éreztem. Ez utóbbi kijelentés már nem a szakmámra vonatkozik. Ez már az életem. Mások gondolatait gondoltam, és mások érzéseit éreztem. Nem csoda, hogy beteg lettem. A testem hamarabb jutott el oda, ahová az elmém. Éveken át olyan gondolatokkal éltem, amelyek nem fedték a valóságom. Mások valósága mögül néztem ki a világba, miközben talán ezeknek a másoknak sem volt saját valóságuk. Ennek felismerése szinte fájalmasabban érintett, mint az a gondolat, hogy a dolgok kedvezőtlenre fordulása esetén akár a férfiasságomat is elveszíthetem.

Azt mondják, a filozófus a lényegre tör, a lényegre akarja. Én is erre törekedtem. Mindig a lényegre akartam – rögtön a közepébe, bummi!, minden más csak felület, gondoltam. Ezért távolodhattam el annyira az élettől. Az igazság akarása miatt minden absztrakció lett. Ezt régóta sejtettem, de nem volt bátorságom bevallani. Azt hittem, kívülálló vagyok, ezért mozog idegenül a világban – kívülállásra születtem, gondoltam. A világ lett idegen, mondtam később. Aztán egy napon rájöttem, hogy nem a világ idegen, hanem én vagyok idegen saját magam számára.

Mindig is félttem az érzéseimtől, tehát az életemtől. Tudtam, hogy vannak érzéseim, de elfojtottam magamban őket, hogy semmi se fájjon. A fájdalomra mégis szükségem volt. Csak hogy absztrakt fájdalomra volt szükségem, és ebből is csak annyira, amennyi formában tartott a filozófia és az esztétika terepén. Már az egyetem alatt is meg akartam oldani a világegyenletet. Jó ideig azt hittem, én vagyok az egyetlen ilyen félbolond. De nemrég olvastam egy interjút az egyik legkedvesebb zeneszerzőmmel, aki azt mondta, fizikus apját évtizedeken keresztül hasonló elképzelések foglalkoztatták.

„Ez meghülyült? Jó, nem, de olvadásponton van!”, kiáltotta Reni, és elrohant Győzőhöz a technikus szobába, mert Szamos úr már nem volt az Objektben. Annyi időt se adott, hogy válaszoljak.

A kollégáim közül Renivel a legjobb a munkakapcsolatom. Amikor megtudtam, hogy az Objektben női munkatársam is lesz, igencsak meglepődtem, de aztán nem foglalkoztam a dologgal, különösen azután, hogy kiderült, Renire mindenben lehet számítani. Reni legalább huszonöt évvel volt fiatalabb nálam; Szabolcs-Szatmár megyei, rendszeresen visszajárt a falujába, Garbolcra a fogadott anyjához. Az igazi anyja két évvel korábban meghalt rákban. A családjából már csak a nagyanyja élt Garbolcon, Reni őt is rendszeresen látogatta.

„Na, mi volt otthon?”, kérdeztem tőle ebéd után.

„Á, semmi.”

„Nem hiszem.”

„Na jó, vittem Nagyinak virágot.”

„És?”

„Odadom neki vigyorogva, mint máskor, majd megkérdezem tőle, »Nagyi, mit szólsz?«, mire Nagyi azt mondja, »Milyen szép!«, azzal bevágja a sarokba a csokrot. Már nem tudom, mit találjak ki neki. Nagyi három dologért bolondul: a könyvért, a virágért és a csirkéért.”

Reni az utóbbi időben már a hangjáról felismerte Veronikát. A telefonüzeneteimet is mindig átadta, nem úgy, mint Géza, aki sokszor még csak meg sem említette, hogy kerestek. Néha együtt nézelődtünk a pálmaházban az üvegtáblák előtt. Reni mindig megérezte, mikor kell magamra hagynia. Ezen a kora estén a *Mexico, Mexico* című szám miatt rohant el Győzőhöz. Én viszont ott maradtam a kedvenc helyemen, előttem a budapesti panorámával. A város pompázott az esti díszvilágításban.

Munka után a Mester utcába mentem. Eszembe sem jutott a saját lakásomba menni. Előzőleg szó volt ugyan arról, hogy átmegegyek, sőt, tulajdonképpen végig erről volt szó, de amint Lillel elbúcsúztunk egymástól a reptéren, tudtam, nem fogok átmenni. Ahogy közeledtem a ház felé, egyszer csak Sztojka néni jött velem szembe. Kicsit sántított, és előre köszönt.

Amikor Lil tízéves indonéziai tartózkodását követően visszatért Budapestre, sokat gondolkodott azon, hol vásároljon magának lakást. Mielőtt Yogyakartába költözött, egy szoba-konyhás lakásban élt a VII. kerületben, de azt a garzont később eladta. Több lakást is megnézett, mielőtt a Mester utcaira rátalált. A Duna miatt döntött mellette, pedig a lakás meglehetősen leromlott állapotban volt. Lil inkább vállalta a felújítással járó pluszkiadásokat, a hónapokon át tartó stresszt, hogy egy olyan térben élhessen, ahonnan nap mint nap láthatja a Dunát. Olyan szerencsés fekvésű volt a negyedik emeleti lakás, hogy az egyik szobából a srégen fekvő utcán át rá lehetett látni a folyóra.

A Középső-Ferencváros szélénél voltunk, az ipartelepek közelében, különös épületek szomszédságában. Négy-öt emeletes házak követték egymást üzletekkel, kisebb műhelyekkel, egyikhez-másikhoz kert is tartozott. Voltak alacsonyabb épületek is. A legkülönfélébb üzletekbe nyithatott be az ember. Az utca Körúthoz közeli részén arab, török, szerb, kínai étkezdék sorakoztak egymás mellett. Az arabokhoz rendszeresen jártam. Szerintem ők csinálták a városban a legjobb kebabot. A konyha mögött volt egy kis imaszoba is.

Szerettem az új utcámat. A műtétem előtt sokszor gyalog sétáltam haza. A Mester utca hatalmas fáinak alá érve mindig megnyugodtam; tizenkilencedik századi békéje volt a környéknek. Egy napon az is eszembe jutott, hogy sok-sok évvel azelőtt épp a közelünkben lévő autószerelő műhelyben szerelték be az autómba a rádiós magnót. Egy időben osztályoztam a véletlenek fajtáit. Néha arra gondolok, hogy a véletlenek előre koreografáltak.

Az minden bizonnyal véletlen egybeesés volt, hogy az ötvenes években idős barátom, Henriett is a környéken élt. Munkából jövet gyakran láttam a régi házát az Angyal utcában. Henriett egy híres arisztokrata családból származott, melyet a kitelepítések idején meghurcoltak a kommunisták. Egy véletlen folytán kerültem vele közelebbi kapcsolatba még az előző munkahelyemen, egy pesti művészeti galériában, ahová nyugdíjasként vették fel teremőrnek. Egy időben én is az voltam. Henriett apai ágon Vay, anyai ágon Esterházy lány volt; a szépapja II. Rákóczi Ferenc udvari főkapitányaként szolgált. Az utóbbi időben ritkábban láttuk egymást, mert Henriett tavasszal megbetegedett. Amikor először látogattam meg őt a Szent Imre Kórházban, nem mertem neki megmondani, hogy nemrég én is ott voltam, csak éppen egy másik osztályon; igaz, ha mondtam volna, akkor sem értette volna, miről beszélek, olyan rossz állapotban volt.

Shakács, fodrász, kertész, ápolónő, segédmunkás, liftszerelő – január óta az alsó középosztály közelében éltem. A házban nem mérnököknek, számítógépes szakembereknek, ügyvédeknek, egyetemi tanároknak köszöntem, mint a terézvárosi lakóhelyemen, hanem meseterembereknek és a családtagjaiknak. Ebből a szempontból is szerencsés, hogy Lilhez költöttünk. Itt nem volt flanc, mint a Király utcában, ahol az utóbbi időben szinte már sétálni sem lehetett. Nem voltak drága éttermek, borozók, romkocsmák és mindaz, ami ezzel jár. Az is igaz, hogy az eltelt tíz hónapban, egy idős hölgyet leszámítva, senkivel sem beszéltem a házban. Gál úr, aki az egyik földszinti lakásban élt, ezt egy alkalommal szóvá is tette.

„Itt lakik a házban, és nem beszélget a lakókkal! Nem kegyeskedik neki beszélgetni! Hát hogy a kutyakurvaságba tetszett ezt így kitalálni?! Derogál a ház?”

A lépcsőházban találkoztunk. Gál úrról addig csak annyit tudtam, hogy a Pénzügyminisztérium káptalanjában dolgozik szakácsként. Mivel ezen a bizonyos estén meglehetősen káptalan volt, nem válaszoltam neki semmit, haladtam tovább felfelé a lépcsőn. Amikor aztán legközelebb találkoztam vele, úgy tett, mintha semmi sem történt volna köztünk. Talán nem is emlékezett az esetre.

Miután hazaértem, főztem tésztát, amit pesztóval ettem meg. Úgy terveztem, hogy vacsora után folytatom a munkám. Épp készültem leülni az asztalomhoz, amikor jött Liltől egy hosszú sms: *Selamat malam! Remélem, minden rendben. Itt minden bizonytalan, viszont bármi lehetséges. Hm. Európa kiszámítható, de ott mindennek megvannak a maga határai. Tegnap vetünk kék macskákat és ötszáz Buddhát. Ma jártam az egyik legkülönösebb hindu templomnál. Az istenek hegyén teljes a csend. Még öt éj, Li*

Miután elolvastam az sms-t, nem folytattam a munkát, inkább ledőltem az ágyra, és méláztam.

Nem tudom, mikor gondoltam először arra, hogy jó Lillel. Érezni rögtön éreztem. Hónapok óta boldog voltam, de egyszersmind össze is voltam zavarodva, miközben a rám zúduló érzések miatt nem mindig fogtam fel, mi történik velem. Zavarom a kettőnk között szüntelenül zajló párbeszéd sodrásából eredt, illetve kettőnk kimeríthetetlennek látszó történésfolyamából. Számomra felfoghatatlan volt, hogy mindez lehetséges. Pedig leginkább szavak nélkül kommunikáltunk. Sohasem hittem, hogy néhány hónap leforgása alatt ennyi minden történhet velem. Amióta megismertem Lilt, nem volt egyetlen olyan pillanata sem az életemnek, ami ne kapcsolódott volna hozzá is. Erősebb lettem, de védtelenebb is, ez utóbbira csak jóval később jöttem rá. Éreztem, hogy megváltozom. A boldogság megváltoztatott. Azt hiszem, ezért is tudtam időközben meghozni a döntésemet kettőnkkel kapcsolatban. Már csak arra vártam, hogy Lil megjöjjön.

Addig viszont a kettőnk múltjában éltem.

Ha valaminek a végére érsz, sok minden felidéződik benned.

Volt valaki az életemben, aki mindig ott volt mellettem. Reggel. Este. Éjjel. Ébredés után. Aki látta, milyen vagyok. Aki látta, miként telnek az ébredés utáni első óráim. Az elején néha megkérdezte: „Mi a bajod?” „Reggel van, most ébredtem fel”, mondtam.

Most már nem kérdezi. Csak rám néz, és mindent ért.

Vele a kezdetektől fogva egyedül tudtam lenni, amire nekem nagy szükségem volt. Mindig is egyedül éltem. Amit az életről tudok, azt magányosként, illetve a magányomban tudtam meg. Most meg itt volt ő, akivel az együttléteink alatt is egyedül tudtam maradni. Órákat töltöttünk el úgy, hogy nem szóltunk egymáshoz. Ő az egyik szobában volt, én a másikban. Aztán valamikor, valahol a lakásban összetalálkoztunk. Vagy átöleltük egymást, és szeretkezni kezdtünk, vagy elhaladtunk egymás mellett – sokszor anélkül, hogy egymásra néztünk volna –, és csináltuk tovább a dolgunk.

Addig jó, amíg nem mondasz magadról semmit, amíg kettőtök közös kiismerhetetlensége napokon, heteken, éveken át tart – mondtam magamnak sokszor. Köztünk ez így volt heteken, hónapokon át, és lényegében véve így van még ma is. Hiába osztottunk meg egymással mindent, hiába tudtunk egymásról szinte mindent, Lil lénye számomra továbbra is ugyanolyan titokzatos maradt, mint amikor először találkoztam vele.

Néha elszomorodtam, ha rá gondoltam. Fájdalomként hat, de ez szeretet és szerelem – azt hiszem, erről Lil is sokat tudott; így van bennem. De így volt az érzéseimben is, így emlékeztem vissza arra a sok száz órára, amikor még semmi sem akadályozott meg bennünket abban, hogy egymás testén keresztül is keressük azt, amit már találkozásunk első óráiban felfedeztünk egymásban, de amit újra és újra át akartunk élni. Talán azokban a pillanatokban voltunk ehhez a legközelebb, amikor tizenkétezer kilométer távolságból is kitaláltuk, a másik épp mit csinál, mire gondol, mit érez, amiből pontosan felmértük, hogy a másik mennyire vágyakozik ránk, a testünkre. Sok ilyen közös pillanatunk volt. Ilyenkor úgy fordultunk át önmagunk ismeretlen részeinek a kerületeibe, hogy közben észre sem vettük.

Amikor Lil öt nap múlva megérkezett a Ferihegyi repülőtérre, az izgatottságtól alig láttam. Ő fogta meg a karom a váróterem közepén.

„A törökök csodásak. Náluk a legjobb az étel meg a bor.”

Átnyújtottam neki a vörös rózsát, aztán megöleltem.

„Hogy utaztál?”

„Remekül.”

„És a tízórás szingapúri várakozást hogy bírtad visszafelé?”

„Felmentem a reptér uszodájába. Gondoltam, kipróbálok, reptéren még úgysem úsztam. Legközelebb együtt fogunk.”

„Oké.”

„Hogy vagy?”

„Jól.”

„Volt valami?”

„Nem volt semmi.”

„Tényleg?”

„Tényleg.”

Úton hazafelé egész végig hallgattunk. Közben fogtuk egymás kezét.

A Mester utcai házunk előtt állt meg a taxi. Miután kiszálltunk, Sztojka néni köszönt ránk. Adidas sportcipőben volt, és szürke mackóban, amire egy sötétkék ballonkabátot vett fel. Épp sétáltatni indult a kutyáját.

„Magát meg de rég láttam!”, kiáltotta Lilnek.

„Mert bujkál előlem!”

Sztojka néni felröhögött, majd a palotapincsijével elindult a Duna irányába.

A házban nincs lift, de Lil csak egyetlen táskával érkezett, így hamar felértünk a negyedikre. Miután becsuktam magam mögött az ajtót, letettem a táskát, és Lilhez léptem.

„Beszélünk kell”, mondtam.

„Valami baj van?”

„Nincs.”

„Akkor?”

„Nem tudom ezt tovább csinálni. Fejezzük be.”

„Miről beszélsz?”

„Nagyon jól tudod.”

„Mi történt?!”

„Nem történt semmi. Beteg vagyok.”

„Meg fogsz gyógyulni.”

„Én ebben nem vagyok olyan biztos.”

„De mi történt?”

„Amikor júniusban a Bajcsyban voltam, dr. Szokolai azt mondta, hogy akár a legrosszabbra is fel kell készülnöm.”

„Ez mit jelent?”

„Nagyon jól tudod, hogy mit.”

„Arra gondolsz, hogy kiújulhat a betegség?”

„Nem.”

„Akkor?”

Már a kórházban is sokat gondolkodtam azon, hogyan fogom találni a dolgot Lilnek. Több mint öt hónapja tudtam arról, hogy prosztatadaganatom TURP-pal történő eltávolítása milyen kockázatokkal jár, ezt dr. Szokolai már az első találkozásunkkor közölte velem. Közvetlenül a műtét előtt ismételtlen felhívta a figyelmemet arra, hogy a beavatkozás során az ondóvezetékem megsérülhet. Dr. Szokolai persze nyugtatgatott, hogy ebben az esetben sem kell majd lemondanom az örömről, viszont, ismételte meg újból, a dolgok kedvezőtlenre fordulása esetén fel kell készülnöm a száraz orgazmusra, aminek még a gondolatától is kivert a verejték. Lilnek az elmúlt öt hónapban nem beszéltem erről. Hogyan is beszéltem volna neki arról, hogy a műtét következtében akár végérvényesen is impotenssé válhatok.

„Te fiatal vagy, életerős és szép. Én viszont öreg vagyok, és beteg. Úgy érzem, soha többé nem leszek egészséges.”

„Nem vagy öreg, és meg fogsz gyógyulni.”

„Új életet kezdhetsz valaki mellett. Kettőnknek nincs jövője.”

„Veled akarom leélni az életemet”, mondta Lil, és átölelt.

„Majd meglátjuk”, mondtam, és kiszabadítottam magam Lil karjai közül. ■ ■ ■

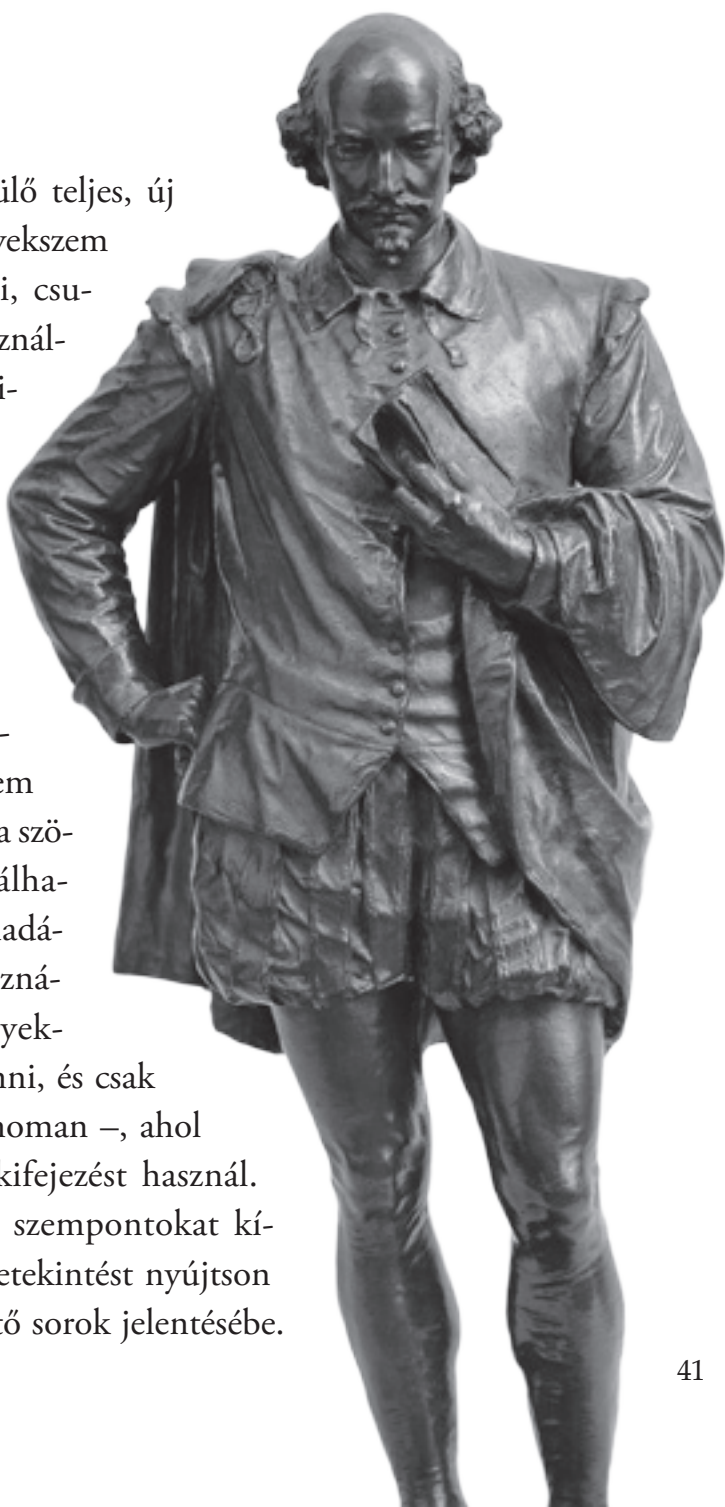
Barnás Ferenc (1959, Debrecen): prózaművei többek között angol, német, francia, cseh, horvát, szerb és indonéz nyelveken jelentek meg fordításban. 2015 óta Jakartában él szabadfoglalkozású íróként. Művei: *Az élősködő* (Kalligram, 1997); *Bagatell* (Kalligram, 2000); *A kilencedik* (Magvető, 2006); *Másik halál* (Kalligram, 2012); *A kilencedik* (2., jav. kiad., Kalligram, 2014); *Bagatell* (2., átd. kiad., Kalligram, 2015). Az *Életünk végéig* című regénye ősszel jelenik meg a Kalligramnál.

SZONETTEK

Fazekas Sándor fordításában

BEVEZETŐ

Az alábbi válogatás egy készülő teljes, új fordítás részlete. Formailag igyekszem a nő- és hímrímeteket követni, csupán jambust és spondeust használni; ehhez David Crystal restituált kiejtést tükröző fonetikus átírást vettem alapul; enélkül nem lehet formahű a fordítás. (A magyar fordítói gyakorlat a jambikus sorok fordításával kapcsolatban ennél jóval megengedőbb.) Tartalmilag igyekszem a lehető legközelebb maradni a szöveghez, s ehhez a végén található bibliográfiában szereplő kiadásokat és kommentárokat használok. A *Szonettek* nyelvét igyekszem minél modernebbre venni, és csak ott archaizálni – lehetőleg finoman –, ahol maga Shakespeare is régies kifejezést használ. A kommentárok célja, hogy szempontokat kínáljon az értelmezéshez, és betekintést nyújtson a többféleképpen értelmezhető sorok jelentésébe.

LXXV

- 1 So are you to my thoughts as food to life,
- 2 Or as sweet-season'd showers are to the ground;
- 3 And for the peace of you I hold such strife
- 4 As 'twixt a miser and his wealth is found.
- 5 Now proud as an enjoyer, and anon
- 6 Doubting the filching age will steal his treasure;
- 7 Now counting best to be with you alone,
- 8 Then better'd that the world may see my pleasure:
- 9 Sometime all full with feasting on your sight,
- 10 And by and by clean starved for a look;
- 11 Possessing or pursuing no delight
- 12 Save what is had, or must from you be took.
- 13 Thus do I pine and surfeit day by day,
- 14 Or gluttoning on all, or all away.

75.

- 1 Elmém kíván, mint ételét a lét,
- 2 s a föld az édes évszak záporát;
- 3 olyan harcot vívok nyugalmadért,
- 4 mint fösvény s kincse közt dúló csaták.
- 5 Most büszke élvezője, majd szorong:
- 6 kincsét a rossz kor elrabolja majd;
- 7 úgy számolok, hogy négyszemközt a jobb,
- 8 aztán: lássák, hogy mily gyönyört is ad.
- 9 Van, hogy torkig lakom látványodon,
- 10 majd meg tekintetedre éhezem,
- 11 nincs más öröm, mit űzök, s birtokom:
- 12 amim van, őrzöm, vagy tőled veszem.
- 13 Így éhezem s csömörlök napra nap,
- 14 Vagy jóllakom, vagy vágyam mit se kap.

JEGYZETEK

A vers férfihöz és nőhöz írottként is olvasható, bár tudjuk, hogy vélhetőleg a Címzetthez szól. Egyike a legjobban kanonizált és legtöbbet fordított szonetteknek.

1 Igyekeztem a betű szerinti értelmezés mellett maradni, de a gondolat helyett a gondolat otthonát jelentő elmét vontam be a sorba, mivel az elme fő tevékenysége a gondolkodás. Burrow úgy értelmezi a sort, hogy „úgy táplálok a gondolataimat, ahogyan az étel a testet”.

2 *sweet-seasoned shower*: Shakespeare egyéni képkalkotása. A jelző egyaránt utalhat édes fűszerre és a tavasz időszakára.

6 Shakespeare itt is többértelmű. A 'kor' kifejezés többértelművé teszi a sort: nem pusztán arról van szó, hogy az öregedés – : a ciklusban kaszával megjelenített egyik fő princípium, a Természettel szemben álló Idő – veszélyezteti a Címzettet. Shakespeare-nél bármely sorból előbukkanhat egy latin mondás; itt is erről van szó. A florilegiumokban szereplő latin szállóige, amely ott munkálkodik a sorban, a következő: „*fit puer angelicus*

daemon veniente senecta”, ami annyit tesz: „angyali gyermekből sátánt formálhat a vénkor”. Erre a mondásra utal az időhöz képest Shakespeare-nél ritka ’kor’ kifejezés. A másik olvasat az lehet, hogy saját, nyugtalan korszakának forgatagától félti a beszélő a Címzettet.

7 *counting*: a kifejezés a versen végigvonuló fősvénymetaforikához tartozik. Shakespeare nyelvileg és képileg különböző, a szerelmi költészetben nem szokásos metaforákkal teszi változatossá költeményeit; igyekszem ezeket megtartani. Több szakirodalmi forrás, mint Bryson is felhívja a figyelmet arra, mennyire erősen kötődik Shakespeare nyelve a korabeli angol mesterségekhez, iparokhoz, kereskedelmi vagy gazdasági élethez (Bryson).

11 *possessing or pursuing*: a kifejezés visszatér a 129. versben, így az ottani sorral összhangban fordítottuk (Arden 260).

14 *glutton away*: a kifejezés a javaktól való elzártságot jelenti.
Vö. 129. szonett.

XCI

1 Some glory in their birth, some in their skill,
2 Some in their wealth, some in their body's force,
3 Some in their garments though new-fangled ill;
4 Some in their hawks and hounds, some in their horse;
5 And every humour hath his adjunct pleasure,
6 Wherein it finds a joy above the rest:
7 But these particulars are not my measure,
8 All these I better in one general best.
9 Thy love is better than high birth to me,
10 Richer than wealth, prouder than garments' cost,
11 Of more delight than hawks and horses be;
12 And having thee, of all men's pride I boast:
13 Wretched in this alone, that thou mayst take
14 All this away, and me most wretched make.

91.

1 Ki rangnak él, ki vágya csak tudás,
2 kié vagyon, de van, kié erő;
3 kié divat, habár csicsás ruhás,
4 ki sólyom-, eb-, s ki kancakedvelő;
5 saját öröm jár hát minden kedélynek,
6 amelyben mind felett gyönyört talál,
7 e részeket nem érzem én tökélynek;
8 a jó egész – a rész fölött ez áll.
9 Rangnál nekem szerelmed többet ad,
10 dúsabb vagyonnál, drágább, mint palást,
11 sólymoktól, lótól sem vagyok vígabb,
12 enyém vagy, így lefőzök bárki mást.
13 A baj csak az, ha tőlem elveszed
14 mindezt: balsorssá sorsom így teszed.

JEGYZETEK

A vers a középkori lovagi költészetből indul ki, a 106.-hoz hasonlóan: a földi javak katalógusa mind formájában, mind tartalmában a lovagkort idézi. Ahogyan a 106.-ban, itt is katalóguselv érvényesül, némiképp mindkettőben a címversek hagyományait követve (a középkori műfaj leírását l. a következő versnél). Feltűnő a kapcsolat az 53. verssel is, ahol a szépség ideájának teszi meg a Címzettet a beszélő, itt pedig a legfőbb, mindent magában foglaló jónak – a középkori rendszerben, melyet platonizál és radikalizál, egyenesen Isten helyére kerül. Ez persze költészet, nem pedig filozófia.

1 *glory*: a szót a vers folytatásának megfelelő értelemben fordítottam.

skill: tudás vagy mesterségbeli tudás (Booth, 297); a *Szonettek*ben több helyen előfordul.

3 *new-fangled ill*: újmódi, de haszontalan, giccses ruhadarab (Arden 292, Booth 297).

5 *humour*: itt lelki alkatot jelent. A szót Ben Jonson *Every Man of His Humour* című műve kapcsán sokat elemezték. A szó eredetileg testnedvet jelent, és a Galénosz által népszerűvé tett négynedv-tanra vezethető vissza. Eszerint az ember négy testnedve (vér, nyál, fekete epe, sárga epe) négy alapvető lélektani és testi típust alakít ki, attól függően, hogy melyik teng túl az emberben. Ha egyensúlyban vannak, a személyiség is harmonikus. A négy típus: szangvinikus, flegmatikus, melankolikus és kolerikus; ezek igen korai eredetű lélektani alaptípusoknak tekinthetők. Arden temperamentumként és egyéni hajlamként határozza meg ezeket, Booth-hoz hasonlóan (Arden 292, Booth 297).

Vö. 64. szonett.

CXV

- 1 Those lines that I before have writ do lie,
- 2 Even those that said I could not love you dearer:
- 3 Yet then my judgment knew no reason why
- 4 My most full flame should afterwards burn clearer.
- 5 But reckoning Time, whose million'd accidents
- 6 Creep in 'twixt vows, and change decrees of kings,
- 7 Tan sacred beauty, blunt the sharp'st intents,
- 8 Divert strong minds to the course of altering things;
- 9 Alas! why, fearing of Time's tyranny,
- 10 Might I not then say, "Now I love you best,"
- 11 When I was certain o'er uncertainty,
- 12 Crowning the present, doubting of the rest?
- 13 Love is a babe, then might I not say so,
- 14 To give full growth to that which still doth grow?

115.

- 1 Mit eddig írtam, mind hazug sorok,
- 2 az is, hogy nem tudlak szeretni jobban,
- 3 hiszen, bár érthetetlen egy dolog,
- 4 forró tüzem most még tisztábbra lobban.
- 5 De tudd, idő s ezernyi pillanat
- 6 bont esküket, másít királyi szón,
- 7 szent szépnek árt, heves szándék lohad,

- 8 erős elmét is görbe útra von.
 9 A zord időtől félek, úgy rohan;
 10 ne mondtam volna: szerelmem oly csodás?
 11 Hiszen csak annyit tudtam biztosan:
 12 a most csupán enyém, de semmi más.
 13 Ámor gyerek: nem így lefesthető,
 14 kiteljesítve azt, mi egyre nő?

JEGYZETEK

A vers a következő, 116. darab párverse. Ugyanabban a képzetkörben mozognak, és ismétlődések kapcsolják össze a két szöveget, bár a mondanivalójuk részben eltérő. Itt az ötletet a petrarkista líra egyik alapközhelyének kifordítása adja: nem mondhatjuk, hogy most szeretünk valakit a legjobban, mert ez azt jelentené, hogy ennél jobban már nem szerethetünk valakit, ez pedig ellentmondásban áll a jövő kifürkészhetetlenségével. Shakespeare szívesen dekonstruálja a petrarkista sablonokat, és azok kritikátlan imitációja helyett igyekszik azok mögé látni, és retorikai fogások segítségével mélyíteni azok tartalmi dimenzióit. Az első sor például megdöbbentő indítása a versnek: a hangzatos kijelentés s az egész vers mögött talán az a poétikai mondanivaló is meghúzódhat, hogy a petrarkista sablonok szerinti költészet és a szerelem valódi természete között ellentmondás van; ez több vers, például a 130. alapotívuma.

2 *dearer*: itt jobban-nak fordítottam, mert nem éreztem benne azt az iróniát, amelyet a 42. szonett második sora esetében.

5 *accident*: az 'eset, esemény' jelentésű szót ezúttal pillanatként magyarítottam. Egyfelől egységesítettem a metaforikát, másfelől ez a szóalak jelzi, hogy Shakespeare az Időt ezúttal nem mint pusztító, csontvázszerű allegorikus alakot, hanem mint események egymásutánját fogja fel; a későbbi felbukkanás azonban megerősíti, hogy a kettő (az idő hétköznapi tapasztalaton alapuló, ma úgy mondanánk, természettudományos, illetve allegorikus, emberszerű, zsarnokként való elképzelése) ezúttal összekapcsolódik egymással.

Vö. 116. szonett.

CXVI

- 1 Let me not to the marriage of true minds
 2 Admit impediments. Love is not love
 3 Which alters when it alteration finds,
 4 Or bends with the remover to remove:
 5 O, no! it is an ever-fixed mark,
 6 That looks on tempests and is never shaken;
 7 It is the star to every wandering bark,
 8 Whose worth's unknown, although his height be taken.
 9 Love's not Time's fool, though rosy lips and cheeks
 10 Within his bending sickle's compass come;
 11 Love alters not with his brief hours and weeks,
 12 But bears it out even to the edge of doom.
 13 If this be error and upon me proved,
 14 I never writ, nor no man ever loved.

116.

- 1 Hogy gátra lelhet hű szívek frigye,
2 nem vallhatom be. Torz imádat az,
3 mi hagyja, hogy friss változás vigye,
4 s a csábítóval tart a kis ravasz.
5 Nem! Fárosz ez, mi végtelen szilárd,
6 viharra néz, de rezzenéstelen,
7 csillag, mit mind a kósza bárka lát,
8 a hossza nem, de haszna végtelen.
9 Idő szíven nem úr, bár rőt ajak
10 s szép arc kaszája ívkörébe tart;
11 szerelmemnek nem árt se perc, se nap:
12 akár ítélet napjáig kitart.
13 Ha ez hibás, s rá példa én leszek,
14 nem írtam én, s a férfi nem szeret.

JEGYZETEK

Habár a szöveg első pillantásra az igazi és örök szerelem dicséretének tűnhet – s sokáig így is értelmezték, házasságkötések alkalmával például a mai napig gyakran idézik angol nyelvterületen –, a látszat ezúttal is megtévesztő. Egyfelől a szöveg értelmezései közösek abban, hogy vélhetőleg olyan két ember közötti viszonyról szól, amely semmiképpen sem végződhetett házassággal. Másfelől a vers környezetében található darabok részben a szerelem megtévesztő hatalmát írják le, amelyet az elmére, a szemre és a szívre gyakorol, másfelől pedig négy olyan vers követi a ciklusban, amelyek a beszélő, illetve a Címzett hűtlenségéről adnak számot. Az előző vershez hasonlóan témája az Idő pusztító ereje (mint látható, részben azonosítható az elmúlással) okozta változás, amellyel szemben a szerelem törékeny valósága áll. A szonett retorikai furcsasága vélhetőleg szintén annak köszönhető, hogy az örök szerelem leírásába az azzal kapcsolatos kétélyeket is beleilleszti, Booth pedig hajózással, házassági joggal, szexualitással kapcsolatos utalásokat is érzékel a szövegben.

1. Már az első sor a vers egyik kulcssora: már itt igyekszünk híven visszaadni Shakespeare retorikáját, amely a betű szerinti mondandóval szembeni kételyt igyekszik felkelteni. Erre az „*admit*”, illetve a „*mind*” szó fordítása ad lehetőséget. A szöveg a házassági eskü szövegét idézi fel, és arra játszik rá (az Arden és Booth megjegyzése). Az sem véletlen, hogy már itt felbukkan a vallomástétel, hiszen a szonett a jogi nyelv terminológiáját is alkalmazza. Az első két sor tapintatos utalása valójában arra vonatkozik, hogy bizony akadályra lelhet hű szívek frigye. Ha a Címzett felől olvassuk a verset, ez az akadály az azonos neműek házasságának tiltása; ha a Sötét Hölgy felől, akkor Shakespeare házassága az akadály (amely egyébként mindenképpen, bármely címzett esetén fennáll). ■ ■ ■

BIBLIOGRÁFIA

- Arden The Arden Shakespeare. Third Series. Shakespeare's Sonnets. Revised edition. Ed. by Katherine Duncan-Jones. Methuen Drama, London, 2010. ISBN 978 1 408 01797 5
- Burrow The Oxford Shakespeare. Colin Burrow: Shakespeare's Sonnets. Oxford University Press, 2002.
- Crystal David Crystal: Transcriptions of Shakespeare's Sonnets, 2007. www.davidcrystal.com
- OED Oxford English Dictionary, www.oed.com
- Oxquarry Oxquarry Shakespeare, www.shakespeares-sonnets.com
- Shakespeare's words www.shakespearewords.com (new edition, 2018, edited by David Crystal and Ben Crystal)
- Sparknotes <https://www.sparknotes.com/nofear/shakespeare/sonnets/>
- Vendler Helen Vendler: The Art of Shakespeare's Sonnets. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts–London, England, 1997.

Fazekas Sándor: irodalomtörténész, a Kaposvári Egyetem oktatója. Régi magyar irodalomtörténettel és drámatörténettel foglalkozik. Szegeden él.

MAGYARINÉ

részletek a hamarost megjelenendő ördögrománból

SZERETŐJE

3.

És már láttam is Hatvanit, amint éjnek évadján hág a hegyre, honnét pokoltúzzal megvilágított, démoni zenebona hallszik. Valamely megfejthetetlen vágytól hajtattván közelebb merészkedik, hogy azután oly látományban légyen része, melyhez foghatót halandónak ritkán adatik megtapasztalnia – főképp a józannak, ki lelki üdvét kandikálhatnékja elébe helyezi.

Köröskörül gyékények hevernek a földön, némelyiken majd' pőrére vetkezett, vonagló ifjak: leányok s fiak elegyest. Hátul, a fák között rikító színű, könnyű sátrak rémlenek fel a homályból, köztük kifeszített köteleken pendelyek, ümögök, gatyák lengenek. Hatvani elrémülve veszi észre, hogy az ifjak keze fején ugyanegy pecsét sötétlik: bizonyosan az Ördög jegye. A lárma mintha mellében dübögne, szinte kényszerítvén lábát, hogy ugrálva kövesse taktusát. Ácsolt bódék szegélyezik az Ördögnek e katlanát, melyekben kakasfarkoknak nevezett, sokszínű, kevert méregitalokat mérnek, fekete bürokból, fehér ürömből, ánizsból s mindenféle aszatokból s nadragulyákból főzött párlatokat. A tisztas ölen pedig különb-különbféle démoni teremtmények ugrálnak a villogó fényektől megvilágított pódiumon, némelyik kezében hosszúnyakú, felhúrozott instrumentum, mások aranyló sípokot fújnak, hátul egyikük ezüstsín dobokat csapkod vészettül. Kifestett arcú vénasszonyokat is lát Hatvani, sorban, kezüket egymás vállára téve kígyóznak a sokaságban, sárga s vörös hajuk lobog utánuk. Fáradtan dülne le egy bitang gyékényre, ám ekkor, nem meszse tőle, egy fához támaszkodván egyszerre Fruzinkát pillantja meg. Mire odasiet, a leánynak híre-hamva sincsen, helyette menádok s faunok bagzanak szégyentelenül a széttiport pázsiton. Hatvani a fa mögé húzódik, hol Fruzinkát látta az imént, s alig hiszi el, mi jut eszébe: a nadrágjába csúsztatja kezét, előveszi duzmadt vesszejét, s a menádok mellecskéit bámulván le-föl kezdi rángatni kapucnis barátját.

– Jól mulat, professor úr? – kérdi egy mély hang, s Hatvani, midőn felkapja a fejét, egy loncos, fekete kutyát lát. Erre persze felébe hagyáná marka munkáját, de éppen ekkor nincs már mit tennie: ezüstös láva robban a tenyerébe.

– Ki szólt? – nyöszörög zavarban.

– Ki más? – kérdez vissza a kutya.

– Felséges uram, Pulútó lovagom! – hangzik oldalról egy ismerős hang, s Hatvani Pékhné látja, ki kétrét hajlik a kutya előtt. – Tiszteld meg legkisebb szolgálódat magoddal!

– Téged, felébe hasadt, vénséges bikkfa? Rettenetes csap kéne ahhoz! Magyariné merre van? Reá áhítozom!

– Itt vagyok, nagyúr! Tégy magadéva! – de Hatvani, amint odakapja pillantását, mégsem Magyarinéra csodálkozik reá, hanem Fruzinkától hőköl hátra, ki lám, fedetlen kebelrel kellett magát e borzas négy lábúnak.

– Te nem vagy Magyariné! – morog Pulútó, és Hatvani hangosan is helyeselne, ha mukanni bírna. Mennyire, hogy nem az! Szárnyongorálni lehetne a különbséget!

– Takarodj! – int a kutya, s a leány elébb felszegi fejét, aztán hóna alá csapja, s távozik.

– Cifra ribanc e Medúza – vakkantja Pulútó. – Mindenki szemében azzá változik, kit leginkább kíván. De Magyariné hamisíthatatlan.

Hatvani iszonyodva bámul e jelenés után, s azon mereng, hogy amaz vajon Fruzinka kebleit is híven imitálta-e.

– Mit őrizget oly féltőn a markában, professor úr? – kérdi a kutya. – Tán gyíkot fogott?

– Azt. Igen – feleli Hatvani, és legszívesebben föld alá süllyedne.

– Még a vérét is ontotta, ni! – buzgólkodik Pékhné.

– Ne okoskodj, vén szipirtyó! – rivall rá Pulútó. – Inkább vezesd a professor urat az Ördögödába, hadd lelje fel, amit keres, ha már oly furfangosan kitalálta, hogy e hegy gyomrában rejtetik.

– Parancsára, felséges úr!

– Útközben pedig szereztetek egy éppen hétéves gyíktól vért. Amit Hatvani uram kezén látok csillogni, az inkább hetvenévesnek tetszik.

Hatvani révülten indul a csoroszlya nyomában. Egyszer még hátratekint, s látja, hogy az eb, fején átbucskázván, mint válik rémítő szörnyalakká, hogy azután mindenki áhítatosan omolják patás lába előtt a porba.

– Odavezetem én a nagyságos urat, ahová mondták, jobban se kell – mondja Pékhné, miközben hirtelenül fejére borítja szoknyáját, s Hatvani mélyen sajnálja, hogy nem Medúzat kapta kísérőül. – Hanem azután emeljen szót értem a nagyságos úr, ha Pulútó felség megharagudnék! – s újból borítja a szoknyát.

– Miért haragudnék meg? – kérdi Hatvani, a felhőket vizsgálván.

– Mert elhallgattam előle, miért nincs itt Magyariné, a babája – és ezt mondván harmadszor is libben a szoknya.

– Az ám, miért nincs itt? – faggatózik Hatvani, hogy elhessenesse fejéből az ördöggel paráználkodó Magyariné képzetét.

– Mert tömlőcben ül – feleli Pékhné egy újabb szoknyabillentés után.

– Mikor hagyja már ezt abba? – töpreng Hatvani, de alighanem hangosan, mert az ötödször is szoknyát borító Pékhné ráförmed: – Ne zavarjon a nagyságos úr, mert elvetem a számlálást!

– Csak nem miattam ül tömlőcben? – kérdezi Hatvani a hatodszor is fejre borított szoknyától.

– De bizony ám! – viszonozza Pékhné, ismét felső arcát mutatván. – Lefogták a nagyságos úr helyett. Egy hajszálon függ az élete, és hét!

S lám, a hetedik borítás után Hatvani észreveszi a gyíkot, mi egy sziklakövön sütkérezik a holdfényben, de nem, mert már Pékhné markában kucorog.

– Megvagy, bestye! – nyög a némbér. – Éppen hétéves, ha nem csal a bűbáj.

S azzal szépen szoknyája alá rejt a gyíkot, vélhetően egy alkalmas nyílásba, ám erről Hatvani nem akar tudni.

– Ügyekezünk – noszogatja hirtelen jött virgoncsággal Pékhné. – Hamar elmúlik Szent György éjszakája, és a felséges Bakúr tűzijátékára vissza akarok érni.

Ehhez képest, Hatvani meglepődésére, íziben megtorpan a katlan szélén sűrűdő sarjerdőnél, és némi tétovázás után béveti magát a csemeték közé. Hatvani udvariasan várja, hogy a banya elvégezze a dolgát, ám amaz reárivall:

– Jöjjön, nagyságos úr, válasszon táltost magának!

Mert hát a csemetefák a nyelvükkel földbe szúrt seprők valójában, közbül egy-egy gerebennel, pizskafával vagy éppen oly nagy, lapos sütőlapáttal, amilyenre Pékhné kanyarítja terebélyes ülepét, és már a levegőébe is emelkedik rajta.

– Ördögodva! – rikoltja, és már el is tűnik.

Hatvani bizonytalanul kiválaszt egy cirokseprűt, félénken lába közé veszi, tenyere úgy tapad a nyélre, mintha mézgéval kenett volna meg, s a seprű már szökken is fel.

– Legközelebb oldalvást ülök rá – nyög fel Hatvani, arra gondolván, régen érte ennyi vizsontagság megobstitosodott jancsipajtását. – Kövesse a sütőlapátot! – mondja röpülő gépelyének. Szívéből sajnálja, hogy éjszaka van, s bár holdvilágos éjszaka, de mégsem nap-pali fényben csodálhatja az alatta mélyen úszó tájat.

A takaros pincék sorát hátrahagyva már egyenest szállnak lefelé, egy, a hegy oldalába tapasztott, düledező viskó kéménye iránt. S mielőtt Hatvani aggódhatna, nem lesz-e szűk a járás, már át is csusszantak a kéménylyukon, és a kürtön a kandalló hamujába ereszkednek alá.

– Ez valóságos képtelenség – sommázza a professor.

Ám Pékhné már szökken is a roskadt pinceajtóhoz, nagyot pök rá, csak úgy sercen, a nyállal egy cirkalmas ábrát rajzol reá, mire az ajtó feltárul, és, amit Hatvani képzelni sem mert volna: egy még ócskább, szűkös pincehelybe jutnak alá, melynek egyetlen díszé egy óriási boroshordó, majd' akkora, mint ama nevezetes heidelbergi monstrum – csaknem kinyomja az alacsony pinceboltot. Fenékdongáin mives faragás: pokoli fajzatok bacchanáliája, középütt hatalmas, szőrös, fekete Sátánnal, kinek hátsó feléből boldogtalan bűnösök potyognak a gyehehába.

– Bugyurutca – mondja Hatvani, aki semerre sem látja a továbbjutás lehetőségét.

Pékhné azonban mit sem tétovázván dugja be ujját a Sátán segge lyukába, s büzgeti kicsinyt, mit benne lel. A faragott pofa mintha egyre szélesebben vigyorogna, s már embéri sikolyokkal elegy, öblös kacagását is hallani, midőn lassan forogni is kezd, széles valagát mindinkább szembe mutatván, addig, míg annak nyiladéka a faragott kép kellős közepébe nem kerül, akkor azután tárulni kezd, míg embernyi réssé nem tágul, min át beléphetni e dohos, forró barlang belsejébe.

– Akkor kend most bémegy ama Mágyikáért, én pedig itt leülök s megvárom – böffen-ti Hatvani, visszanyelvén gyomrába a felkíváncozó savanyú matériát.

– Én hozzá nem nyúlhatok – emeli fel sokat kóstolt mutatóujját Pékhné. – Tessen a nyomomba! – és ezzel béveti magát hordó gyomrába, Sátán valagába.

Hatvani mély levegőt vesz, mint ki a pöcegödör peremén még egyszer meggondolja, mennyire becses számára apja ónixköves pecsétgyűrűje, s azzal nékiindul.

Egyet sem lép, már fel is bukik. Oldalára henteredvén a hátára pördül, onnét másik oldalára, majd képes felére, azután ismét elébbi oldalára.

– Nem jön? – kérdi Pékhné gúnyolódva.

Hatvani, értvén immár, hogy a hordó belseje jár körbe-körbe, sebtlen megbecsüli forgásának sebességét, s feltápáskodván ahhoz igazodva rögtön oldalazni kezd, s imígy, csupán háromszor bucskázván, sikerül keresztülvergődnie a cselelendi akadályon.

– Ne játszadozzék, professor úr! – heherészik Pékhné mustos hangon. – Nem érünk reá.

Hatvani éppen válaszolni akar, midőn egy ki tudja, honnét érkező fuvallat fellebbenti a vénasszony szoknyáját, s meglibbenti a kelepcebe esett gyík farkát.

– Ügyeljen már a szoknyájára, Pékhné! – rivall reá Hatvani. – Még felfázik!

– Mit árthat az már az én hólyaghurutomnak! Olyan sárgafolyásom van, mintha a fülemből jönne, pedig nem onnét jön.

– Most nem orvosdoktorként vagyok itt, úgyhogy kíméljen meg a panaszaitól – zuttyan nagyot Hatvani, midőn a padlat egy darabja váratlanul bésüllyed alatta. Amint kievickél, egy másik deszka rogy alá véle. Üggyel-bajjal vergődik el egy lócaíg, kimerülten ereszkedik reá, mire az hátranyaklik véle.

– Machina diabolica – mormog Hatvani, felkászolódván a földről. – Hová tűnt el, Pékhné?

Vezetőjének kacagása mintha mindenünnen egyszerre hallanék. Hatvani némi fényt lát beszűrődni egy sűrű firhang mögül a homályba, sietve félrerántja hát a súlyos bársonyt, mire szemközt a falon megpillantja önmagát, csakhogy ördögien eltorzult testtel s ábrázattal.

– Mivé lettem? – sajdul fel, de lám: a szörnykép mellett ugyanő áll, disznóhólyagnál kezebben, vézna karral s lábbal. S amerre csak fordul, új s újabb Hatvaniak, egyik ijesztőbb, mint a másik. Amint nagyot imádkozván elhessentené a látományokat, reájön, hogy azok nem egyebek görbe tükröknél, melyek apróbb másait maga is alkalmazta hajdan, optikai experimentumainál. Kijutni azonban nem könnyű körükből: bármerre induljon, a tükrök újabb tükröknek tartanak tükröt, végtelen folyosók alkotnak labirinthot.

Tán máig ott bolyongana, ha meg nem érzi a szurokfáklyák erős illatát. Elindul hát az ora után, míg végre, egy szűk járaton általlépve, megtorpan. Hatalmas szalában találja magát, ami tán mindenestül kitölti a hegy gyomrát. A szála üresnek tetszik, s ez meglepi Hatvanit.

– Mi célt szolgál e palota? – néz körbe.

– Ha Szent György éjszakáján esik vagy híves szél fú, itt tartatik a boszorkányéj. Nem oly meghitt, mint a szabad ég alatt, hol fűben lehet hemperegni, és bográcsozni is szabad, de jobb híján megteszi. Egyébként könyvesház.

Hatvani tanácstalanul forgatja a fejét, mígnem tekintete magasan maga fölött, a menyeyeten állapodik meg. Ott aztán felfedezi, amit keresett: temérdek könyv tapad a palota boltozatához, szinte béborítván azt.

– Ott lelendünk reá – mondja Hatvani, majd összeráncolja szemöldökét. – De hogyan jutunk fel, a magasba?

– Menjen vissza a seprűjéért a professor úr!

– Hogyan máshogyan? – viszonozza rögtön Hatvani.

– Vegyen a nyakába, hátha elérem – folytatja egy még taszítóbb javallattal Pékhné a sort, de erre ő már csupán bosszús fejcsóválással válaszol. Azután felderül a tekintete.

– Menjünk csak vissza a labirinthba! – parancsolja.

Vagy fertályórába telik, míg kivonszolták ama bizonyos tükröt, amire Hatvani reámutat. Ha Pékhné szoknyája egy kilógó szalát nem köti a szalában egy szögre, s visszaúton nem követik ez Ariadné-fonált, tán sosem találnak vissza. „Miért jut nékem ma ennyi Pékhné rejtendő bájaiból?” – mered borúsán Hatvani a csoroszlya megrövidült szoknyájára, majd a tükörré mutatván magyarázni kezd.

– Látja, Pékhné? E felület homorú, minek következtéképpen megnyújtja a benne visszavetülő objectumot.

– És van nekünk olyanunk?

– Van hát. Mi magunk! – böki oda Hatvani, majd felemelt kézzel nyújtózni kezd a tükörrel szemközt, amelynek görbe vízében már könnyűszerrel eléri a feltapasztott könyveket.

– Varázslat! – tátja a száját a vénasszony. – S honnét tudjuk, melyik a Mágyka? ■ ■ ■

Győrei Zsolt (1970): Faludy-díjas költő, műfordító, író, drámaíró, a Színház- és Filmművészeti Egyetem tanára.

Schlachovszky Csaba (1970): Faludy-díjas író, drámaíró, televíziós dramaturg.

Közös drámáik a JAK-füzetek sorozat *Rostáltatás a magtárban* (1998) és *A passzív apaszív* (2005) című kötetekben jelentek meg, újabban a Syllabux Kiadó önálló könyvecskékben adja ki őket. Első, egyszersmind előző regényük, az *Emmüska* a Libri Kiadónál látott napvilágot 2013-ban. Új regényük az őszi Margóra jelenik meg a Kalligramnál.

Tarló

az elütött fekete macska
már felfúvódott
az út
menti árokban

a hibás
pillanat
hátramenetben
távolodik

a jelek
mintha egy műteremben
készültek
volna

a különféle
felségjelű autósok
nem tudnak
olvasni belőlük

a karcsú kanadai
jegenyék
elcsavarják
a fejüket

nem a
sajátjukat

Kártyázom az egyetlen lányommal,

azt akarom, hogy nyerjen,
hogy ne vegye észre,
szerencsésebb vagyok nála.

Persze, ha nem jönnek a lapok,
ahhoz semmi köze a szerencsének.

Napszállta

Nemes Jeles Lászlónak

A színdarab arról szól,
hogy mi történik a közönséggel
az előadás alatt.

Minden további kitalálható,
olyan, mint a valóság,
aminek nincs funkciója.

A hold fénye megkérdőjelezi
a napot, joga van hozzá.
A pokolba úgy tudsz bejutni,

hogyan elsüllyedsz szégyenedben.

Az igazodást lekopogja a

padlóra ejtett dió,
ha nyugalmi állapotba kerül,
nem tesz semmit,
legföljebb rálépek,
feltöröm, megeszem a belét,
ami biztos, az úgysem történhet
meg nélkülem,
esendőségét nélkülözve.

Beilleszkedés

Padtársam elfoglalta előlem
az egész iskolapadot.
Ösztönösen középre ült,
függetlenebbnek látszott
mindenkinél.

Pedig csak elsősök voltunk.

Köszvény

Sajog a bal lábam,
süt, csíp,
mintha egy repülő sárkány
testéből
vágták volna ki.

Eltompulok
a fájdalomtól,
fogvacogva várok
benn, az önfeladásban,
mint a trójai falóban.

Nem lényeges,
de a költészet maga
eleve
cenzúrázza a verset,
nem enged
a sorok közé.

Fellinger Károly (1963, Pozsony): költő, helytörténész. A 36 éve alakult felvidéki magyar írók közösségének, az IRÓDIA csoportnak tagja volt. 28 könyve jelent meg (legutóbb: *Plomba*, Nap Könyvkiadó, Dunaszerdahely, 2019), főleg versek, gyermekversek, mesék s egy falumonográfia Jókáról, ahol ma is él. Megjelent angol, román, spanyol, francia, török, görög, albán, orosz, szlovák, német és szerb nyelvű verseskötete. Kétszeres Arany Opus díjas. Forbáth-díjas, Simkó-díjas. Agronómusként dolgozik.

Ragtime

Ragtime

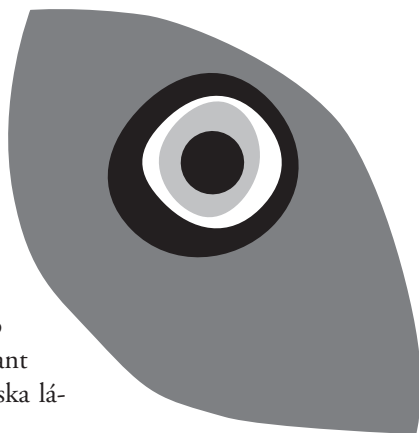
A hogy megjelenik az ajtóban, látom rajta, megint rossz napja van. Pengevékony száját még jobban összeszorítja, az arca sűrű, tiszta ránc. Mikor ránézek, mindig hányingerem lesz. Hatodik óra töri, pár perc múlva becsöngetnek.

Mirával az ablakpárkányon ülünk, a vastag függöny résnyire elhúzva, hogy lássuk, amikor a tanár belép. Most is onnan kukkolom. Egyelőre odakint várakozik, kigúvadt szemmel figyel minket, folyton ezt csinálja, nyilvánvalóan nincs jobb dolga. Alattunk, a szűk Wesselényi utcán hangyányi járókelők sietnek, egy fürdőköpenybe burkolózott nő a fején színes hajcsavarókkal virágokat rendezget a szemközti ház erkélyén. Egy sor lila, egy sor rózsaszín, az utolsó biztosan kék lesz, találgatom, esetleg az is lila. Koncentrálok, összehúzott szemmel lassan kifújom a füstöt. Maradt még összesen két percünk. Elnyomom a peremen a csikket, és belepöckölöm a semmibe. Mira meg se rezzen, a lába törökülésbe húzva, szóttanul bújja tovább a kezében tartott könyvet. Hosszú szoknyája az ablakpárkányra lóg, az alját kicsit meglebbenti a szél. *Feljegyzések az egérlyukból*, olvasom a foltos, megsárgult példány címét a borítón.

Léna az utolsó pillanatban lép oda hozzám. Leszel a tükröm?, könyököl rá a térdemre. Nem zavartatja magát, zsebéből púdert, ecsetet húz elő, gyors mozdulatokkal sminkel. Csücsörítve rúszozza a száját, a szempilláját spirálozza. Elkészül, megrázza a fejét, barna sörénye a vállára omlik. Na, milyen?, kémleli kitartóan a hatást.

A kivágott póló nem igazán passzol a földig érő szoknyához, állapítom meg magamban. A csajban, akármit vesz fel, van valami kurvás. Egy ideje állandóan velünk lóg, senki nem szereti igazán. Jó vagy, bólogatok, hogy végre békén hagyjon, fogalmam sincs, mit mondhatnék még. Remélem, bejön majd neki, int az ajtó felé gosnoszul.

Becsöngetnek, a nyomorék faszi bebiceg a folyosóról. Két hónapja van itt. Béna szövetpantallókat hord, ötvenes, egyedül él, mint az ujjam. Legalábbis valaki ezt mesélte a béből. Még csak nem is zsidó, nem értem, mi a francot keres egy ortodox suliban. Az a valaki egyik nap látta lesurranni a tanárt a közeli kocsmába, ahová lerobbant alkeszek járnak piálni. Elképzelttem Szögést, ahogy a kacska lá-

baival oldalazva, feltűnés nélkül igyekszik lejutni, aztán a pultnál bánatában bedob egy felest, utána még kettőt.

Ha felidegesítjük, vörös képpel kalimpálni kezd a béna csuklóival, tisztára olyan, mint ha integetne. Közben érthetetlen szitokszavakat köpköd. Minden órán röpdogát írat, utána Mirát és Sárít felelteti. Most épp a felvilágosult abszolutizmus a téma, amazok összevissza makognak, a csóka önelégülten somolyog a székében. Szinte látom magam előtt, ahogy esténként erre élvez otthon, az üres, lakótelepi lakásában a poros könyvei meg a hervasztó cuccai között.

Léna óra alatt néha húzza kicsit a nyomit, sóhajtozik, rebegteti a pilláját, halkan nyögdecsel, mialatt a pasas magyaráz. Legtöbbször alig tudom visszafojtani a röhögést.

A szemezésbe egyszer beszállt Mira meg Sári is, sikerült a tanárt totál kiborítani, vörös fejjel botorkált ki a teremből. Akkor azt hittük, nem jön többet.

Jött, és azonnal bosszút állt Miráékon, nekem pedig, mert párszor röhögni mertem, ha meggebedek, akkor se hajlandó négyesenél jobb jegyet adni. Egyedül

Lénától tart, a csaj bármit csinál, Szöges békén hagyja. Mi-

kor Léna kezdi a műsort, a fazonnak egy pillanatra megrándul

az arca, próbál úgy tenni, mintha semmi nem történt volna. Fel se néz,

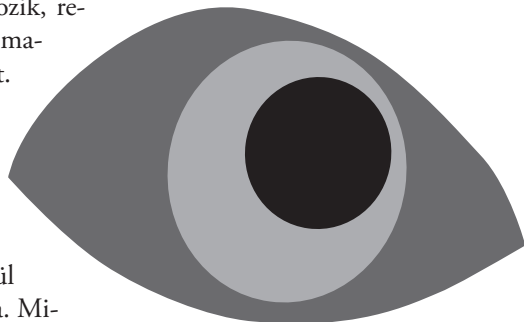
darálja tovább az anyagot. Bosszúálló kis szukák, szúrte egyszer a foga között, kifelé ment a teremből, karnyújtásnyira voltam tőle, véletlenül hallottam meg. Látszott rajta, teljes szívéből gyűlöl minket, és ha tehetné, rögtön megszabadulna tőlünk.

Pedig három éve jól indult minden. Az iskola megnyílt, özőnlöttek a vendégek, művészek, üzletemberek, híres rendezők jöttek, mindenki ránk volt kíváncsi. Egy Auschwitzot túlélő költő a művészet szabadságáról beszélt, és az órán zoknikról írt verset. A híres filmrendező azt kérte, ha jelt ad, a Hősök terén kezdjünk el egyszerre rohanni, mind az ötszáz gyerek. Egy kövér festő, aki szuszogva vánszorgott fel a lépcsőn, portrékat készített rólunk, és a tenyerünkől jószolt. Hatalmas testét, mint valami lassított felvételen, végigvonszolta a termen, a szebb lányoknak megsimogatta az arcát. Egy fiad lesz, nem fogsz sokáig élni, vartyogta, azzal az ölébe ültetett két másik osztálytársammal együtt. Szöges leginkább erre a nagydarab fickóra emlékeztet, bár feleannyi hár sincs rajta, mint azon a másikon volt.

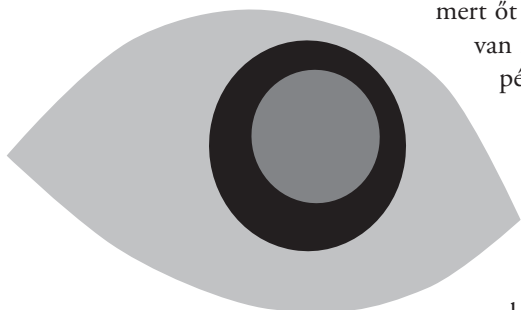
Az osztály a három év alatt kicserélődött, sokan elhúztak egy másik gimibe, ahol nem kell feleslegesen ájtatoskodniuk. Az unalmas emberek helyett még unalmasabbak jöttek, és még nagyobb sznobok. Ügyvédek, orvosok, butikosok gyerekei, persze egyikőjük sem valóságos, mégis úgy tesznek, mintha számukra az lenne a nap fénypontja, hogy naponta kétszer imakönyvvel a kezükben ide-oda billegnek.

Egyedül Miráékkal vagyok jóban, ők is itt ragadtak, mint én. Egy ideje ugyanúgy utáljuk a kötelező hosszú szoknyát, az imákat, a vacak kóser kaját. Hanna állítólag a nagymamája miatt maradt, aki örömeiben vörösre sírta a szemét a megnyitón, amikor elénekelte a *Hatikvat*, hogy a kisunokája végre normális helyre került. Sári a szülei kedvéért, akik a nyolcvanas évek végén jöttek rá, hogy zsidók. Anyámék is úgy tudták, jó nekem itt. Az elején még nagyon akartam a sulit, apám rám hagyta, anyám pedig rögtön beszerezte a zsidók nagy kézikönyvét, lelkesen hívogatta az igazgatót. Nem volt szívem kiábrándítani. Az évnnyitó előtti nyáron végig arról ábrándoztam, milyenek lesznek a zsidó gyerekek, később kiderült, az osztályban egyedül nekem nincs héber nevem. Az első jom kipurkor huszonnégy órán át böjtöltem, a *Kol nidrére* is elmentünk a nagyapámmal, aki akkoriban döntött úgy, megint eljár majd zsinagógába. Farmerban voltam, elfelejtettem szoknyát húzni, a dzsekim hátulján ott virított a felirat, „think pink”. Nem értettem, miért bámul úgy mindenki.

Mira az egyetlen, aki egyértelműen lázadásból van itt. A szenvedéseit tutira megírja majd egy regényben, hajtogatja, egyelőre ahhoz gyűjt anyagot. Tavaly egy teljes hónapig járt a nagyfőjű Sancával, a gimi fenegyerekével, aki héberórán egyszer letolta a gatyáját az egyik kaftános előtt, és a meztelen seggét mutatta neki. Azóta Sanca magántanuló, csak néha jár be vizsgázni. Mira azt mondja, neki is annak kellene lennie, igaz, akkor

nehezen jönne össze az anyag a könyvhöz. Úgyhogy még megpróbál kitartani. Minden szeptembert úgy kezd, hogy összebalhézik az aktuális vallási igazgatóval, mert őt egy idióta amcsi ne kényszerítse semmire, pláne imára, van neki épp elég baja itt, a kelet-európai galut kellős közepén. Nem is nagyon tudtak vele mit kezdeni. Egyedül Szöges szívhatja folyton.

Gyakran eszembe jut, milyen jó, hogy itt vagyunk egymásnak, a barátaink nélkül réges-rég begolyóztam volna. Mint valami némafilmet, nézzük, ahogy az osztálytársaink engedelmesen masíroznak a díszterem felé, a megszünnetben a folyosón hóráznak. Hulámzanak a hosszú szoknyák, a hajak, a mellek – nem tudom eldönteni, ilyenkor idegesítenek-e jobban, vagy akkor, ha semmit nem csinálnak. Folyton arra gondolok, csak véletlenül keveredtünk ide, tudom, hogy Mirák is így éreznek. Nem akarunk olyanok lenni, mint ők, a múltba menekülünk előlük.

Hannának sokszor nézegetünk fekete-fehér fotókat, amiket az apja ócskapiacokról, antikváriumokból szerzett be, de már Hanna rendezett albumba. Csipkeruhás nőket, bajszos férfiakat és karikat hajtó gyerekeket látni rajtuk, meg díszes, feltűnő kalapokat. Hanna egyszer kitalálta, hordjunk mi is ehhez hasonló cuccokat. Azóta saját stílusunk van, imádjuk a húszas-harmincas éveket, a foxtrotot, az extrém holmikat. A bulikban szűk felsőben, feltűrt szoknyában örjögünk a ragtime-ra, a pasiknak a parkett szélén csöpög a nyáluk. Kíváncsiak vagyunk, és szexik, de Mira szerint ez inkább önkifejezés, a szabadságról szól: a rabszolgák régen ezzel a táncsal gúnyolták fehér gazdáikat. Ilyenkor mindig Szögesre gondol, az esetlen, billegő járására, a mozdulataival őt próbálja kifigurázni.

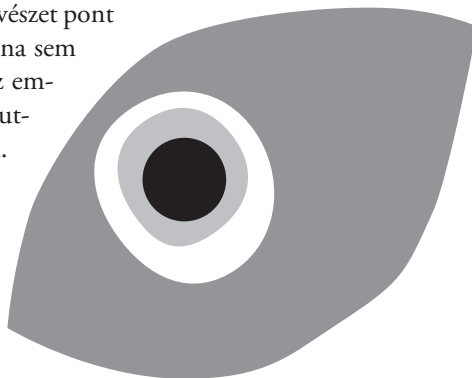
Egyik délután fodros ruhában suhantam a metrón, a kezemben fonott bőrönddel, amiben a füzeteimet hordom. Szöges, mikor bejött a terembe, béna öklével felém intett, csak nem a kastélyába készül, kisasszony?, röhögött az osztály előtt károgó hangon. Alig vártam, hogy vége legyen a napnak.

Az aluljáróban megbámultak, egy kalauzkülső nő, hóna alatt vaskos mappát szorongatva leszólitott az Örsön. Szögletes szemüveget viselt, a haja két csófadat varkocsban lógott a vállára. A mozgólépcső tetején hirtelen elém lépett, a középkorúak tévénezési szokásairól készít felmérést, gagyogta, legyenek szíves kitölteni az ívet. Csak hápogni tudtam, gyorsan elslisszoltam, a megállóban szerencsére bent állt a busz, felugrottam rá, és már indultunk is. Legalább nem kellett magyarázkodnom. Otthon le se vetkőztem, rögtön hívtam Hannát, hogy elmeséljem neki, mi történt.

Sokáig foglalt volt, aztán végre behallóztott a telefonba. Egyetértően hümmögött. Szerinte tök normálisan reagáltam, a jelen kiábrándító és unalmas, minden, ami fontos és jelentős, már megtörtént. A történelem is ezt igazolja. Nézzek csak körül, búgta, és itt a hangja kicsit tanárosra váltott, körülöttünk a nagy bűdös semmi van, az emberek zombik, ezt kell túlélnünk valahogy. A művészet pont ebben segít, okoskodott, meg a szép dolgok. Ő, Hanna sem véletlenül ír abba a gyönyörű naplóba. Ha ugyanis az embert szép dolgok veszik körül, akkor szép gondolatok jutnak az eszébe. Ha figyelek, ezt én is észreveszem majd.

Láttam magam előtt Hannát, ahogy a szobájában, a szivárványszínű falak között a naplójába ír. A borítón egy híres szecessziós festmény kicsinyített mása van, a címe *Anya gyermekével*. A naplót a nővére hozta Bécsből. Hanna megpróbálja leutánozni a dőlőbetűs kézírást, mint amit a háború előtti képeslapokon is látni, Zsüli néninél.

Zsüli néni Podmaniczky úti boltja titkos, egyetlen helyiségből áll az egész. Egy héten többször is elmegyünk oda. Cipőkből, vulkánfiber bőröndökből, ruhahalmokból épített szűk folyosók közt araszolunk, a levegőben fojtogató

porszag van. A plafonról selyemkombinék, molyrágta bundák és csipkeruhák lógnak. Ha valamelyik megretszik, Zsüli néni egy hosszú fémrúddal közelebb húzza, vörös karmú kezével int, nézzem csak meg nyugodtan. Ül az asztal mögött fényes selyemblúdzban, a frizurája mindig tökéletesen berakva, a haja apró csigákba göndörödik az orrára tolt fémkeretes pápaszem fölött. Az arcán két kiló smink – úgy néz ki, mint egy kivénhedt madam. Előtte, a pulton színházi gukkerek, kesztyűk, női fejjel díszített gyógyszeres skatulyák hevernek össze-vissza, rendetlen kupacban.

Amikor Hanna először vitt el oda, sokáig nézelődtem. Egy minibőrönd meg egy bar-na trottőrcipő között hezitáltam, az öregasszonytól tudtam meg, hogy így hívják. A sar-ka vastag volt, tömör, teljesen végig ért benne az ujjam, de Zsüli néni meggyőzött róla, előnyös. Ez a típus megemeli kicsit a vádli-t, duruzsolta, a lábad így máris nem tűnik any-nyira vaskosnak.

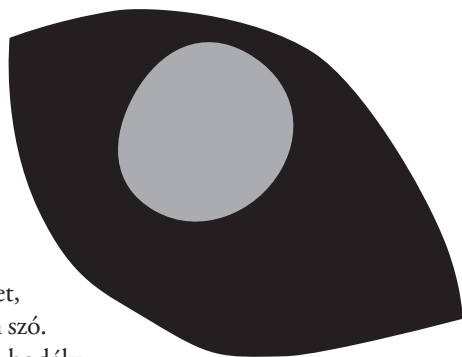
Az utcán meg kellett esküdnöm Hannának, hogy senkinek nem árulom el a helyet. Már így is túl sokan járnak ide, ráncolta a homlokát, egy csomó kellékes a színműről. Nem hi-ányzik, hogy mások is ideszokjanak. A végén széthordanak mindent, nekünk meg a szir-szar cuccok maradnak.

Ha nem Zsüli néninél vagy a Hunniában vagyunk, filmekről, színház-ról, könyvekről vitatkozunk. Hanna imádja Hrabalt, csak olyan fickóval hajlandó lefeküdni, aki olvasta a *Gyöngéd barbárokat* és a *Sörgyári capricciot*, Mira pedig Fellinivel és Bertoluccival teszteli leendő áldozatait. Aki nem tudja, pontosan hol ismerkedett meg Brando és Maria, az gondol-kodás nélkül kuka. Sári ilyesmiken nem izgatja magát, csak úgy tapadnak rá a pasik, ő alapból nem tud nekik nemet mondani. Nemrég az egyik amerikai tanár fiával járt, aztán kiderült, Sári Mike apjának is bejön. Ez tovább bonyolította a dolgot. Az ebédlőben Hannáék rendszeresen kitérgettek őket, persze virágnyelven, hogy rajtuk kívül senki ne értse, miről van szó.

Legutóbb is ott ültünk a piszkosfehér csempével kirakott hodály-ban, előttünk egy-egy műanyagtálcán szalvéta, tányér, evőeszköz. Egy ide-je csak megszokásból kérjük ki a menzán az ebédet, főleg sós kenyéren élünk, ez az egyetlen, ami alkalmas az emberi fogyasztásra. Tördeltük a kenyeret, egy idő után vésze-sen fogyni kezdett, felálltam, hogy hozzak még egy adaggal a pultról. El akartam a lányok-nak panasolni, hogy megint nem válogattak be a csoportba, akiket Peszachkor Ameriká-ba visznek. Nem érdekelt volna az sem, ha a Brooklyn Bridge-ért, a Central Parkért meg a Times Square-ért cserébe egy teljes évre ortodoxok közé zárnak, hajlandó lettem vol-na én is pingvinnek öltözni és nonstop macaszt zabálni, csak, hogy végre egyszer az élet-ben eljussak a tengerentúlra. Kár, hogy mégsem jött össze. Ha a szüleimen múlik, soha nem látom meg New Yorkot, anyám egyébként is retteg a repülön, apám meg simán be-éri a Balatonnal, nem igazán hatják meg a felhőkarcolók. Nem értik, mi az istennek kell olyan messzire menni, mikor közelebb is vannak remek helyek. Másfél óra alatt röhög-ve ott vagyunk Zamárdiban, gyözködnek, vagy, ha már annyira külföld kell, fél nap alatt Selmében is, kocsi-val.

A kis köpcös, amerikai rabbi, akivel beszélgetnem kellett, a családomról faggatott, tart-juk-e az ünnepeket, és hogy a nagymamám sábatkor gyújt-e gyertyát. Egy ideig mismásol-tam, próbáltam kitérni a válasz elől, de végül képtelen voltam hazudni. Nézett rám, nem szólt semmit, csak mosolygott. Pár nap múlva derült ki, hogy buktam az utazást.

Akármennyit gondolkodtam, képtelen voltam rájönni, miért kapom ezt. Kíváncsi vol-tam, Miráék szerint az lehet-e a baj, hogy anyám igazából katolikus, vagy, hogy reggelente nem járok be imára. Az ima minden nap nyolckor kezdődik, nyolc tizenöt-kor csengetnek be az első órára. A késéseket a portán pecsételik az ellenőrzőbe. Egy ideje két ellenőrzőm van, próbálok kisakkozni, mikorra érjek be, hogy a felügyelők ne kapjanak el. A legjobb csengetés előtt egy-két perccel, ilyenkor nagy a tolongás a folyosón. A kapunál a táskámba rejtem a dzsekimet, igyekszem észrevétlenül feljutni az elsőre, mintha csak egy pillantra szaladtam volna ki a mosdóba. A termünk pont a végével szemközt van, a folyosó végén.

Már épp nyitottam volna ki a számat, hogy elmondjam nekik, mi volt legutóbb a rab-bival, de Sári megelőzött. Ma reggel úsztam, nézett körül jelentőségteljesen, majd belemerítette kanalát a híg levesbe, amelyben lebegett egy-egy szelet répa. Pénteken, sábat előtt íztelen, szétmálló galuskát is dob-nak bele a konyhások.

Én meg, hajolt hozzánk közelebb Hanna, képzeljétek, búvárkodtam. Azzal megragadta a sószórót, és a szájá-hoz tartva hangosan fújtatni kezdett, mintha csak az élete múlna rajta. A pasijával fél éve vannak együtt, a csákó, Bandi, idén érettségizik, Hanna azt állítja, színésznek tanul. Minden héten más figurát alakít, ezerrel készül a Színműre. Természetesen ő is imád-ja Hrabalt, bár Hannával egyszer egy hétig nem be-széltek, mert Bandi szerint a *Sörgyári capriccio* limonádé, az igazi mestermű, ezt mindenki tudja, a *Szigorúan ellenőrzött vona-tok*. Aztán persze kibékültek, azóta is dúl a láv közöttük, Hannától folyton azt hallgatjuk, mennyire szemét az anyja, amiért nem engedi, hogy Bandi minden nap náluk aludjon. Nem csak szexből áll az élet, állítólag ezzel jött Emmi néni a lányának. Most is ez villant be, miközben Hanna műsorát figyeltem a sószóróval. A többiek kórusban felröhögtek, minden tekintet ránk szegeződött, az ebédlő túlsó végében a fekete kalapos, parókás tár-saság kezében egy pillanatra megállt a kanál. Aztán, mintha mi sem történt volna, jóízűen tömték magukba tovább a glattkóser kaját, nyilván azt gondolták, totál meghibbantunk.

Szóval megint a szexről volt szó, őszintén szólva kicsit unom már a témát, a barátnőim hogyan nyalják-falják egymást a pasijaikkal. De hogy velem mi van, az senkit nem érde-kei. Egy hónap múlva tizennyolc leszek, és eddig még egy barátom se volt, hiába próbál-nak időről-időre összehozni valakivel.

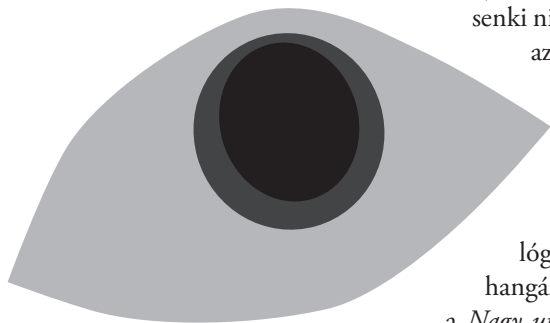
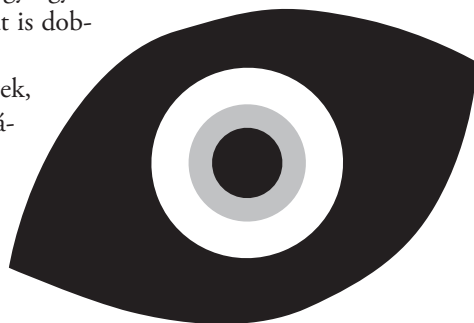
Utolsó óra vallás. Pici, egérféjú nő magyarázza bubifrizurás parókában a Tórát. Boston-ból érkezett, egy szót se beszél magyarul. Rási, Rámbám, ősapák, sipítja idegesítő fejhan-gon, igyekszik túlkiabálni a teremben egyre erősödő morajlást. A bőre himlőhelyes, az ar-cán lévő foltokat a vakolat sem takarja el. Képtelen vagyok a mondókájára koncentálni. Beleolvasok a határidőnaplómba, amit otthonról hoztam.

Egy ideje minden nap lejegyzem, mikor mi történt, csak a legfontosabbakat pár szó-ban. Igazából Hanna miatt kezdtem el, bár az én naplóm egyáltalán nem olyan szép, mint az övé. Év elején poénból ráírtam a fedelére nyomtatott lóbetűkkel, hogy *szidúr*: a ronda műbőr borítás miatt azokra az imakönyvekre emlékeztet, amelyeneket az iskolában kap-tunk. A mai napról szóló rubrika még üres, annyit írok csak le, hogy *suli 4-ig*, mellé kis kérdőjelet teszek. Fogalmam sincs, hogyan alakul a délután. Lóghatnánk Sárival, vagy vá-logathatnánk ruhákat Hannáéknál, azt ígérte, elhozhatok tőle néhány pólót, ami neki már nem kell. Vacillálok, Sári viccesebb, de a szüleivel ikerházban laknak, állandó náluk a gye-

rekzsivaj. Hannáék lakása csak negyedóra innen, délután általában senki nincs otthon. Nincs kedvem hazamenni, és egész este azt hallgatni anyáméktól, megint kikapott az MTK, és hogy a szomszéd kutyája, szegény, újra lesántult – szerintem jó ideje egymást is unják.

Óra után felkapom a kabátom, és leszaladok a lépcsőn. A többiek már előrementek. A Hun-nia egy sarokra van, délután négy óra, a csillárról is lógnak. A kontyos, töltöttgalamb pincérnő föl-le ro-hangál az asztalok között, a magnón végtelenítve vinnyog a *Nagy utazás*. Elkezdődik, tart, újraindul, kábé három hó-napja megy így. Elindulok hátra, a törzshelyünkhöz, ott valameny-nyire elnyomja a beszélgetés zaja.

Sári az asztalnál ül, két idősebb pasinak magyaráz, életemben nem láttam még őket. Ki-derül, a kecskeszakállas Mirával van, nemrég jöttek össze egy tilosos bulin, ahová Sári rán-gatta el. A fazon legalább huszonhét éves, a szeme vérekes, szőke szőr göndörödik a kézfe-

jén. Hosszú, vékony karját a székek karfáján pihenteti, olyan, mint egy nagy szőrös pók. Leülök melléjük, a csávó odafordítja a fejét, lustán végigmér. Neked az ősz hajszálaid a szexepiled, vigyorog rám bambán, kialvatlanul, majd megereszt egy poént a friss, ropogós pipikről meg a hangyányit idősebb pasijaikról, amin egyedül ő röhög. Bugyborékolva törnek elő a torkából a hangok, a nevetése egy idő után kétségbeesett krákogásra emlékeztet. Mikor végre abbahagyja, szivárgó nyálcsík jelenik meg a szája szélén.

Onnantól csak Mirával foglalkozik, csókokat lehel a nyakába, karját szorosan a vállára köré hurkolja. A barátnőm mozdulni se tud tőle. Nyilván csakis amiatt viseli el ezt az ízeltlábút, mert azt reméli, őt is beleírhatja majd a könyvébe. Kavarni kezd a gyomrom, próbálok másfelé nézni, ennél még az is jobb lett volna, ha estig a suliban maradunk.

Hanna nagy sokára fut be, elújságolja, hogy Léna ma nem jön, állítólag halaszthatatlan dolga akadt. Hálístennek nem kell a csipogását hallgatnom, ujjongok némán magamban. A csaj folyton titokzatoskodik, azt sem árulja el, kivel kefél. Talán jobb is, ha nem tudunk róla.

Miráék fél óra múlva lelépnek, a kávézóból egyenesen Hannáékhoz megyünk. A hallban ismerős rendtelenség fogad, a hosszú étkezőasztalon mosott ruhák, használaton kívüli táskák, csomó limlom hever átláthatatlan káoszban. Lepakolunk, Emmi néni miniszoknyában és magas sarkúban suhan el mellettünk, a ruhakupacból taláalomra kihúzó egy felsőt, majd ellibeg a fürdőszoba irányába. Halljuk, ahogy a nappali méretű fürdőben megereszti a vizet, a csukott ajtón keresztül kiabál ki a lányának, reméli, jól telt a napja.

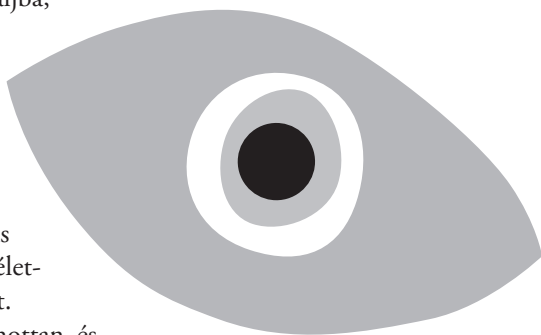
A barátnőm fintorog. Nézzem meg, az anyja hogy ki van most is öltözve, biztos a szeretőjéhez rohan. Aki egyáltalán nem nagy szám Hanna szerint. Szénakazal haja van, hozzá szórásszifon szemüvege, száz évvel fiatalabb az anyjánál. Ráadásul szintén házas. Hanna látta egyszer őket az utcán, a pasi éppen akkor furikázta haza Emmi nénit, ő meg gyorsan behúzódott egy kapualjba, szerencsére nem vették észre. Emmi néni smacizott azzal a nagyra nőtt óvodással, a csávó meg vigyorgott, mint a tejbetők, és ahogy utánakiabált Hanna anyjának, csillogott a béna pápaszeme. A szeretőről, erről a valamilyen Mikiről Hanna apja egyébként hivatalosan nem tud, bár a barátnőm szerint egyébként se számít. Egy ideje ugyanis az apjának is van nője, Hanna a nővérétől tudja, aki egyik nap véletlenül kihallgatta, amikor az apjuk a nőnek telefonált.

Tulajdonképpen nyílt titok, magyarázza Hanna unottan, és kibújik a ruhájából. Ott áll a nappali közepén egy szál semmiben. Nem törődik velem, hogy nézem, én bezzeg a tornaórák előtt is takargatom a hajjas combom, soha nem tudnék olyan laza lenni, mint ő. Hanna hetek óta alig eszik, vézna mint egy agár, a melle két kis fonnyadt alma. Ujjaival beletúr a hajába, nagy, vörös göndör zuhatag, az apjától örökölte. A haját szeretem benne a legjobban.

Gyakran áll náluk a bál, pedig a szülei néha napokig alig találkoznak. Az apja zenész, folyton a zenekarával gyakorol, ha nagyritkán mégis feltűnik otthon, rögtön elvonul a szobájába. Emmi nénival szírszar dolgokon veszekednek, pont, mint anyámék. Csak sajnos ők nem nagyon mennek el hazulról.

Hanna azt mondja, megy az ajtócsapkodás, az ordítózás, aztán a végén papa-mama együtt, szigorúan kettesben elmennek nyaralni valami szép helyre. Legutóbb például Marokkóba, ahonnan egy rakás bazári mütyűrrel meg szárított gyümölcszel jöttek vissza. Emmi nénit hetekig kenyérré lehetett kenni, na ja, tíz napig aranyszínű bikiniben süttette magát a tengerparton.

Hanna akkor csinálta azt a bulit, amire eljött a fél város. Két napig nem aludtunk, ment nonstop az MTV, a képernyőn a békaszájú csaj Martens bakancsban századszorra is a képekbe ordította, *What's going on*. Kis híja volt, hogy nem lettem öngyilkos. Mindent kibabáltunk a frigóból, az utolsó tojásokból egy ellenszenves, torzonborz arc hajnalban rántottát süttött magának. Fél éjszakán át próbált befűzni, és még akkor is vigyorgott, amikor Hanna pasija kidobta a lakásból. Az alacsony kis Bandi, mint egy harcias bulldog, meg-

ragadta a nagy melákot, és simán kipenderítette, mindenkinek távra maradt a szája. Nem az esetem, de állítólag elég jó az ágyban, néha elképzelem, milyen lehet vele csókolózni.

Bemegyünk Hanna szobájába, a padlón szétdobált ruhák, egy tálcán ott a reggeli kámaradék, az ágy előtt hamutartó, üres cigisdobozok hevernek. A barátnőm mackónadrágot, kinyúlt pólót vesz fel, a sarokból előhúzza a gitárját. Plim, plim, kezdi pengetni,

lehajtja a fejét, a haja majdnem a térdéig ér. Az ablak felé fordul, látom, hogy csorognak az arcán a könnyek. Meg akarom kérdezni, mi baja, de aztán eszembe jut, nemrég azt mondta, minden nap sír egy kicsit, az általában megnyugtató. Lassan játssza a dalt, néha eltéveszti az akkordot, mikor ahhoz a sorhoz ér, *meghágglak nehezen, halkan*, a hangja kissé rekedtre vált. Szeretnék én is egy gitárt, de otthon túlságosan vékonyak a falak, anyámék kiborulnának, ha kornyikálnék a pengetés mellé. Pedig úgy az igazi. Mira néha az iskolába is behozza az övét, szünetekben kórusban üvöltjük a *Let the sunshine int* meg az *I got life*-ot. Próbálok memorizálni a dallamot.

Egy ideig csendben üldögélünk. Hanna remegő kézzel rágyújt egy cigire, rám néz, a tekintetében könnyörgés van. Eltűnt a Bandi, nyöszörög sírós hangon, két napja fel se hívott.

A környéken átfésüljük az összes helyet, ami szóba jöhet. Sehol semmi. Kálvin, Astoria, Felszab: az Ibolyában, a Véndiakban, a Kicsi Presszóban kérdezősködünk, de Bandit senki nem látta. Hanna tiszta ideg, a körmét rágja, amíg várunk a hetesre, gyorsan felvésem egy cetlire, mikor hol járunk. Otthon be akarom írni a naplómbe. Beesteledik, a Blaháról, egy fülkéből felhívom anyámékat, hogy Hannánál alszom. Holnapra sokat kell készülni, mondom, apám hümmög, miért nem szóltam előre, egyébként is hétköznap van. Azt hazudom, együtt tanulunk, ő még mond valamit, de nem értem, a vonal kattogni kezd, kis idő múlva megszakad. Nem hívom vissza, nincs több apróm. Majd holnap kimagyarázom magam, tévébámulás közben egyébként sem tűnik fel nekik, hogy nem vagyok otthon.

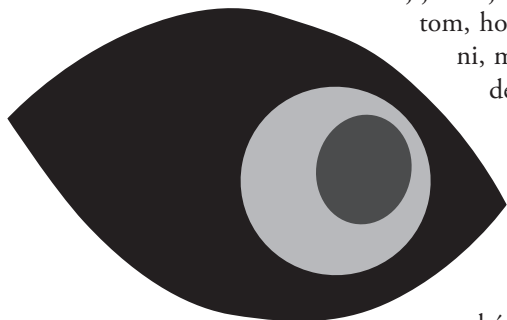
Este kilenc. Összefutunk egy csomó ismerőssel, kapunk néhány meghívást különféle bulikba, mire elkeveredünk a Palotanegyedbe, fél tíz. A Tilos ilyenkor még halott. Páran lézengenek csak bent, egy magányos félrészes arc a táncparketten vonaglik a gépzenére, a csaposok azzal szórakoznak, hogy föl-le állítgatják a hangerőt. Mikor a zene elhal, a fickó zavarodottan bámul bele a semmibe, szerencsétlen azt hiszi, vége a bulinak.

Megbeszéljük, hogy később még visszanezünk. Beugrunk a közeli Blues Kocsmába, ahol blues helyett épp dübörgő ska-zene megy, a kéken villódzó fényben felfedezem a rabbiképzős Pepét, egy másik fickóval a pultnál beszélgetnek. Odalépünk hozzájuk, felderül az arcuk, bedobunk velük egy kóser szilvát. Másra most nem nagyon van idő. Indulnánk tovább, de Pepe megfogja a karomat, közelebb húz, apró malacszemével kacsint. Elégge elszántnak tűnik. Biztos a pia miatt van, nyugtatom magam, Pepével haverok vagyunk, nem szokott ilyen lenni. Tényleg sietünk, mondom neki, és kiszabadítom a karom, van még pár kocsmá, ahová ma este el kell mennünk.

Oké, grimaszol Pepe, semmi vész, akkor majd máskor. De mielőtt lelépnénk, azt mondja, át kell adnia nekem egy fontos üzenetet, amit egy hajtásos haverja bízott rá. Nagyjából sejtem, kiről lehet szó. A pasival három napja futottunk össze a Tilosban, egyszer csak kítámolygott a tánctér melletti sötét zugból, onnantól bárhová mentünk, a fickó jött utánunk. Mindenáron dumálni akart, Pepe pedig most azt állítja, hogy a csávó totál belémzúgott.

Látom, hogy Hanna egyre sápadtabb, ha sokáig maradunk, a végén még elájul nekem. Megfogom a vállát, gyorsan kifelé terelem, el se köszönünk Pepéektől. A lépcső tetején is hallom a nevetésüket. Odakint vaksötét van, nem működnek a lámpák, az utcán egy-két járókelő kolbászol – a Tilos már magába szippantotta a bulizó tömegeket.

Hanna tetőtől talpig végigmér minden szembejövőt. Nyilván azt reméli, Bandi hirtelen a semmiből feltűnik a Mária–Gutenberg sarkán, és a karjába kapja, naná, hogy erről álmodozik. A téren szóba elegyedek két hajléktalannal, megkérdezi tőlük, nem láttak-e egy alacsony srácot feltűnő kalapban az elmúlt kábé három órában. Nekem kell elrángatnom, nem akarom, hogy a fél város rajta röhögjön. Közben folyton az az érzésem, mint-

ha követnének. Próbálok elhessegetni magamtól. A Rákóczi úton át irány a Kazinczy, a Wichmann felé tartunk.

A kocsmában szinte vágni lehet a füstöt. Átverekedjük magunkat a cigiző-piálós tömegen, bal oldalt lerobbant punkok, velük szemben vidám, danászó alakok ücsörögnek. Kis idő múlva észrevesszük Bandit, ott trónol az egyik borosüvegekkel roskadásig telt faasztalnál, látszik rajta, már ő se igazán szomjas. Kopaszra borotvált fején a Zsüli néni boltjából való ócska kalap van, Hannától kapta nemrég. Részegen is szerepet játszik – most ő Monori Sanyi bácsi, a Teleki téri zöldséges, a piac koronázatlan királya, akinek a felesége a filmben jó előre megjósolta, úgy fog megdögleni, mint egy kivert kutya.

Hanna odalép, megérinti a vállát. Bandi felnéz, arcán földöntúli vigyor. Két kiló aranyat adtam érted, motyogja. Totál szét van ütve, a körülöttünk lévő ricsajban alig érteni, amit mond. Hannával összenézünk, egyre gondolunk. Megfogja Bandit balról, én jobbról, próbáljuk megemelni, hogy talpra állítsuk, de szerencsétlen össze-vissza dülöngél, folyton visszazuhan a padra. Ketten se tudjuk megtartani. Miközben küzdünk, részeg mancsok nyúlnak felénk, kiégett vén piások invitálnak minket mindenféle sörökre, rövidekre vagy amire csak akarjuk. Mit isztok, bogárkák?, liheg bele egyikük az arcomba.

Végre sikerül megragadnunk Bandit a hóna alatt, a kijárat felé fordítjuk, lassan totyogunk vele előrefelé. Mikor az ajtóhoz érünk, a magnóból megszólal a *Kicsi tyúk*. Ezeréves nóta, ragtime, furcsa, hogy pont itt, ebben a kocsmában. Biztosan az egyik vén rókának támadt kedve hajnal háromkor nosztalgiázni. A dal Hannáéknak bakeliten is megvan ott-hon, egy filmben láttam, hogy kell rá idétlenül mozogni.

Hitchy Koo, hitchy Koo, ismételteti az énekes a szöveget. Kisasszony, szabad egy táncra?, recsegi ekkor egy idegen a hátam mögött. Megint egy seggrészeg alak, gondolom, érzem, ahogy megy fel bennem a pumpa, már épp készülök, hogy jól beolvasok neki, amiért fiatal lányokat zaklat. Tutira nem teszi az ablakba, amit tőlem kap. Megpördülök, de a látványtól földbe gyökerezik a lábam. Szöges áll velem szemben teljes életnagyságban, mellette Léna pillog kikenve-kifenve, mint aki épp feleltetésre vár. Lövésem sincs, hogy kerültek egyáltalán ide.

Szöges le nem veszi rólam a szemét, gúnyosan vigyorog, béna csuklóit a derekához szorítja, úgy kezdi el utánozni a szárnyverdesést. Pont, mint a táncosok abban a filmben. Hirtelen magához húz, erősen tart, nem tudok elhúzódni, bicegve lépkedni kezdünk a zenére. Szeretnék ráüvölni, hogy azonnal engedjen el, de nem jön ki hang a torkomon.

Kétségbeesetten keresem a többieket a szememmel, nem értem, miért nem szedik le rólam a vén főszeret. Látom, hogy Léna már beljebb iszogot, Hannáék meg nem messze tőlünk támasztják a falat Bandival. A barátnőm anyáskodva hozzábújik, szorosan átöleli a derekát, nehogy megint eldőljön. A szemfestéke rég szétfolyt, a fekete tollboa, mint valami döglött állat, hervadtan lóg a nyakában. Meg se mukkan, ki-fejezéstelen arccal bámul rám. A haja kócos. Eddig fel se tűnt, milyen idétlenül nagy a feje a testéhez képest. Bandival összeér a tekintetünk, de azután elkapja, és mosolyogva motyog valamit magában. Tudom, hogy másnap reggel semmire sem emlékszik majd. ■ ■ ■

Gáspár-Singer Anna: 1976-ban született Budapesten. Író, kritikus. 2013 óta publikál különböző nyomtatott és online folyóiratokban, írásai többek között a Jelenkorban, az Alföldben, a Látóban és a Csillagszállóban jelentek meg.

Papírzacskó, kedd éjjel

Hiheted, a szeretet örökké tart.

Ez a szeretet feszes, mint szélcsendes víztükör,
nem vet rajta hullámot, csak a kő, amit belevágsz,
könnyű követ válassz, kavicsot, simát.

Felhív reggel vagy délután, ebédvel, vacsorával vár,
vagy meglátogat a munkahelyen, leül melléd, ha elfáradtál.
Ha nem veszi fel a telefont, azért ne hidd,
hogy onnantól már nem hallod a hangját.

Hihetnél jobb alkuban,
kicseng az éterbe, és
ha nem kapcsolható a szám,
majd újratárcsáz.

Felvállalja botladozásod,
nem érdeklí mikor jöttél,
merre jártál, visszahoztad-e
a közös kincset, túladtál-e rajta.

Az újabb éjszaka nélküle olcsó tészta,
zörög, mint a papírzacskó,
örülsz neki, mert neked van kitalálva,
és jó az íze, milyen szerencse.

Mit viszel haza, kell-e valakinek a maradék,
amit annyit tartogattál, fősvény királyka,
ültél rajta, vagy idióta, szétdobáltad
a fogatlan szegénységnek.

Ne hidd, hogy ez a szeretet,
nem olyan, mint a temetőlátogatás,
ott a tiéd a fa, a kő, a napfény,
anyaga ismert, lényege fel nem fogható.

Nagytakarítás, péntek délelőtt

Miénk az első rügyek a fákon,
a szénszínű ágak zsenge zöldje.
A kormos, narancs háztetők mögül
kora délelőtt előbújik a Nap,
sütteti benne a házfal kérges arcát,
erei, a vadszőlőindák friss vért kapnak.

Miénk a kipattanó kerek levélkék,
mint egy gyerekkórus megannyi feje,
a karmester felé fordulva
várják a szellő intését,
hogyan duruzsolni kezdenek.

Miénk a lakóudvar csöndje.
A frissen öntözött pázsit
elfelejti a zivatart, fölszívja a vizet;
elégedetten takarít, megül valaki,
ablakot mos – porszívóznak.

Miénk itt a hangrend,
a színharmónia,
a mondatok rendje, a szintaxis.
A báránygyilkos kultúra,
és a hataloméhesek hazugságai,
az éhező szegénység, a fekete lyuk.

Miénk a többórás napfogyatkozás,
a fakereszt roppanása, egy függöny végigreped,
mögötte ládába dobálva, pőrén, értéktelen tárgyaink,
a sötét gömbök a száguldó égő anyag körében,
sárkányok szemei az univerzum különböző pontjain,
fájdalmas kiáltás az elhagyatottság utolsó másodperceiben.

Miénk a tavasz, a tavasz az én hitem.
Az élet jobbára lehetetlen,
mégis van.

Kézzrátétel a halpiacon, hétfő

Vörös Annának

Körmönfont halászhálóként tart fogva,
mint buta halacsukat, az idegen anyag, a múlt.
A hal lehet bár ragadozó, a hálóban mindegy,
hogy harap-e még, hamar kifogják.
És ezzel véget ér úszkálása
könnyű habok és fodros hullámok között.

De sokasodni kezdek, ki tudja,
milyen kézzrátétel folytán,
hogy nem bírja már a sok erős trapéz,
a csomók megadják magukat,
kiszabadul a megsokszorozódott tömeg,
nem lehet tátott szájak, könnyű, nyers vacsorája.
És ilyenkor, a hálón kívül, nehéz a költészet,
mint a szabadság, az is építményeiben képzelhető el,
mások által felhúzott intézmények, falak. Képkeret.

A város, ahová szabadon érkezem, romokban áll.
A felbontott beton alól műanyag csőburkolatok
kandikálnak ki, töröttek, foghíjasan, el nem bomló
idegen anyag tárja fel örök létezését, mely
behálózza a mélyréteget, beteges bájai,
akár egy szennyezett tengerpart dagály után.
Ha kicserélik is, ugyanaz a magamutogató prostituált,
csak kiöregedett lőtt sebes helyett, megvert kiskorú.

A gonosz itt vigyorog a sarkokon,
az újságokban, csábos mosolya lehetne az enyém is.
Sokat nézem a tükörben magam,
hogy torzul el az arc, ami mindig felveszi a látványt,
de nemcsak kamera, hanem rongy is,
letörli a koszt és a vért, míg moshatatlanná válik,
és messze él a jótól, hisz lusta, gyenge,
és mindezek miatt, nem enyhíti a látványt,
csak félelmetes és kíváncsi,
mint az éhező gyerek
a halpiacon zárás után.

De a jónak is látom az arcát, látom a testét,
szálkás farönk súlya alatt görnyed,
és sokszor a por lepi ingjét, pihés karját,
mégis a szája íve, mint a ránc
a szeménél, kenyérkaréj, mosolyog,
és ha megáll néha, roppannak a vállai,
de kihúzza magát.

Még ha fáj is a tekintete, beismerem,
mindig reméltem, hogy egyszer rám emeli,
és majd én is nyitva tudom tartani a szemem.
Hogyha pedig van mit tennem,
ne menekülhessek idejekorán,
csak, ha azt már megtettem.

Mondhatni, általában a legtöbb gálya,
míg vágott tuskó csak a parton,
értelmet nyer a tengerre szállva.
Én is félbe vagyok hagyva, csoda
ha megúszom, hogy elmerüljek,
mielőtt rátalálnék a zöld olajágra.

Nem maradhat úgy, hogy hasztalan heverjen
ekkora tömeg, megrohadjon vagy szétszéledjen
valamiféle még pusztá léténél is nagyobb
adományra apellálva.
Létezik rá minta, kiegészülhet a fél is,
legalább kétféle anyagból vagyok én is,
de csak a fele egészséges, ezért mindig
egy másikat keres, ki van találva.

Minden nap, mikor felébredek,
meghozom a döntést,
ezzel a döntéssel kezdődik el.
Addig teszem ezt, míg lényegtelenné válik,
kihagyható lesz, a részem,
elhagyom a gyermek szokásait,
légy a feleségem.

A zürichi járat

SZEREPLŐK:

Károly: fiúgyerek, közgazdász, huszonöt éves, született 1966-ban

Anna: lánygyermek, érettségi előtt áll, született 1972-ben

Éva: anyuka, ötvenéves, tanár, született 1941-ben

Botond: apuka, ötvenöt éves, mérnök, született 1936-ban

Édesmama: nyolcvanéves, született 1911-ben, tolokocsival tud közlekedni

HELYSZÍN:

nappali, a szoba hátsó jobb oldali fal felőli részén nagy ebédlőasztal, körülötte hat szék. A színpad mind a két oldalán két kijárati ajtó látható. A szoba bal oldalán hosszú kanapé, közönséggel szemben, kétoldalt egy-egy fotel, a kanapé előtt dohányzóasztal. A kanapé mögött könyvespolc, azon kisebb telefon, és középen a könyvespolcon hifitorony.

- Botond:** *(ül a kanapén, kávézik, közben újságot olvas. A nézők nem látják az arcát)* A Gézát, csak kirúgták. Létszámfömlötti, ezzel indokolták. Létszámfömlötti! *(lapoz az újságban)* Harminc éve dolgozik a gyárban. Vagyis dolgozott. A főnök meghallotta, hogy a büfében megjegyzést tett rá. Ültünk a büfében... *(kiabál egy nagyot, és leteszi az újságot)* Hallod, amit mesélek?
- Éva:** Hallom!
- Botond:** Gyere már be! Te nem konyhatündér vagy, hanem konyhalakó. Ültünk a büfében... *(Éva jön be, csinos pongyolát visel, egy tál gyümölcsöt tesz az asztalra)*
- Éva:** Drágám, egyél gyümölcsöt, jót tesz, fiatalít.
- Botond:** Talán inkább egészséges. A sör fiatalít, na, meg a finom gyümölcspálinka. Vagyis a gyümölcs tele van cukorral.
- Éva:** Nem azt mondtam, hogy az egész tálat fald fel. Egyél belőle. *(A férfi kimegy, hoz két sört, poharakat. Leteszi a dohányzóasztalra. Tölt)*
- Géza, tudom, akinek a szülei ötvenhatban kimentek, és őt itt hagyták a nagyszülőknél.** Sose jöttek érte vissza.
- Botond:** Nem igaz, vagyis igaz, de nem akarták elhagyni. Úgy volt, hogy őt később ki-viszik a nagyszülők, de nem tudták.
- Éva:** Nem kaptak útlevelet?
- Botond:** Semmit nem kaptak. Vagyis kaptak csomagokat, meg pénzt Kanadából. Ott élnek a szülők. Jobban mondvá, már csak az apja él, az anyja meghalt.
- Éva:** Miért rúgták ki?

- Botond: Ültünk a büfében, és Géza a főnököt cikizte, mondta: „A mi hülye főnökük régen párttitkár volt, most meg régi, harcos ötvenhatos. Hogy szakadna le az ég, de csak órá, az összes felhő.” A mi hülye főnökünk ott állt az üvegajtó mögött. Nem vette, vettük észre. Röhögtünk.
- Éva: Jézusom! Akkor lehet, hogy téged is kirúg. Hangosan röhögtél?
- Botond: Drágám, csendben nem lehet röhögni. Kuncogni, mosolyogni, kismókusom, azt lehet...
- Éva: Tudod, hogy utálok, ha kismókusomnak hívsz.
- Botond: Tudod, hogy utálok, ha hülyeségeket kérdezel.
- Éva: Végül is csak egy év telt el a rendszerváltás óta. Egy év még egy gyermek életében sem hoz nagy változást. Szóval, ez biztos? Istenem, szegény Géza! Én kedvelem Gézát. Segítsünk! Az iskolánkban portást keresnek. Kétműszakos állás.
- Botond: Egy év nagy idő. A megszületett gyermek fekszik és sír, az egyéves pedig áll és üvölt. Micsoda különbség! Gézának két diplomája van, és három nyelvvizsgálója: közgazdász, gépészmérnök, angol és német nyelvből felsőfokúja és oroszról középfokúja van.
- Éva: És a mi fiunk. A mi fiunk közgazdász, beszél angolul, most már németül is, mert Zürichben az kell. A mi fiunk Zürichben pincér.
- Botond: Annyit keres, amit mi soha.
- Éva: De nem boldog.
- Botond: A mi Karcsikánk el se tudott helyezkedni. Miért ne lenne boldog Svájcban?
- Éva: Rossz időben diplomázott, 1990-ben. Egy boldog év, és mégis Karcsikánk bajt is hozott.
- Botond: Demokrácia van nálunk. Drágám, szabadok vagyunk! Oda mész, ahova akarsz. Valóban kerestek portást?
- Éva: Igen. Az öreg Samu, a régi portásunk, leköltözött falura. Azt mondta, unja már a városi életet. Ott legalább minden megterem a földben. Te ötvenhatban ott voltál a Kossuth téren. Kezedben zászlót tartottál. Azt mesélted, hogy sírtál, mikor megláttad a tankokat... Zászlóval a kezdedben menekültél, szaladtál haza.
- Botond: Lőttek, futottam. Nem akarok róla beszélni.
- Éva: Gyerekeidnek sem meséltél róla. Én büszke vagyok rád. Ha tanítjuk majd ötvenhatot, mert tanítani fogjuk, a könyvekben benne lesz, akkor elmesélem a tanítványaimnak, hogy az én férjem ott volt, zászlóval a kezében.
- Botond: Megúsztam, nem nyírtak ki, nem tartóztattak le. Akár veszélybe sodorhatom volna a családomat is. *(iszik a sörből, rágyújt)* Géza is ott volt. Ő is megúsza. Szerencsénkre a tömeg megvédett minket. Láthatatlanná váltunk a tömegben, futottunk. A zászlót eldobtam. Géza ott volt, a főnökünk biztosan nem volt ott, se a Kossuth téren, se másutt. Azt mond, amit akar, a túlélők meséiből szó magának hősi múltat.
- Éva: És a pártkönyve, a jelene?
- Botond: Leadta a pártkönyvét. Hamis zászlókat lobogtat. Látod, a Gézát is kirúghatta. Létszámfölköti. Régen ilyen nem volt.
- Éva: Most demokrácia van, mint az imént mondtad, most új szavakat tanulunk.
- Botond: De az új szavak mögött, új sorsok kezdődnek. Szólok a Gézának, hogy jöjjen el hozzánk. Beszélünk vele, segítünk neki.
- Éva: Először megrökönyödtél, amikor mondtam a portási állást.
- Botond: Először. De végül is, míg nem talál újat, jobbat... Már közeledünk a nyugdíj felé. Nem lehet ugrálni.
(Anna érkezik meg. Ledobja magát a fotelba, vidám)
- Anna: Mít csináltok, sziasztok. Kaphatok sört?
- Éva: Hozz poharat. Egy pohárral kaphatsz.
- Anna: Jó nekem üvegből is. *(meghúzza az egyik üveget)* Mi a vacsora?
- Éva: Van még tegnapi hús és saláta.

Anna: Az jó.

Éva: Miért a Színművészetire jelentkeztél, amikor semmit sem tudsz megjegyezni. Tegnap este mondtam, hogy ma ugyanazt esszük. Lennél Ophélia, ki hosszasan monologizál, vagy lennél Júlia? Ugyan már! Habár manapság annyi modern darab van.

Anna: Más a színpad, mint ez a rohadt élet.

Botond: Ne beszélj csúnyán. Én se örülök, hogy színésznő akarsz lenni. Minek az? Ki szolgáltatott élet.

Anna: Gondolom, arra vágytok, legyek tanár, vagy mérnök. Önmagatokat akarjátok bennem látni. Én olyan vagyok, mint az Édesmama, bohókás, színes.

Éva: Szóval, mi szürkéek vagyunk.

Anna: Nem azt mondtam. Ti nem tudtok álmodozni, szárnyalni, lebegni.

Botond: Lányom, te flúgos vagy. Egy beképzelt színházigazgatótól fogsz függni, aki majd mindig a szoknyád alá akar nyúlni, és ha nem hagyod, nem lesz szereped. Ha egyáltalában felvesznek. Mi lesz, ha nem vesznek fel?

Anna: Akkor kimegyek Zürichbe.

Botond: Leszel pincér. A pincérek, azok nagyokat álmodnak. Tudod, miről álmodoznak? Hogy tizenkét-tizenhárom órai munka után végre lehúzzák a cipőjüket, és a dagadt lábaikat felpolcolják. Majd kibontanak egy üveg bort, vagy egy sört és isznak, hogy elzsibbadjanak. Álmuk a jó borralaló, a pénz.

Anna: Azért iszol te is sört, mert boldogtalan vagy? Most éppen kiengedtek, zsi-badtok?

Éva: Elárulok egy titkot, hogy ki is az apád...

Botond: Ne! Nem akarom.

Anna: Na, mi? Csak nem régi káder, és most fél, hogy kirúgják?

Botond: *(arcul csapja a lányát)* A drámai jelenetekhez már értesz.

Éva: Apád ötvenhatban ott volt a Kossuth téren, te buta lány.

Anna: És ezt én még nem hallottam. Micsoda fordulat! *(fogja arcát, könnyeivel küszködik, rohanna kifelé, de Édesmama karikázik be a tolokocsival)*

Édesmama: Kicsi lányom, miért sírsz, gyere! *(elkapja Anna kezét, de a lány nem hagyja magát, kirohan)* Mi történt? Innék kávét, ha lehet.

Botond: Az unokád rád hasonlít.

Éva: Te is kérsz kávét?

Botond: Igen.

Édesmama: Sok tejjel és két cukorral kérem. Múltkor sem volt elég édes, és alig tettél bele tejet. Lányod miért sír? Csak nem hagyta el a barátja, Lalika?

Botond: Ki az a Lalika?

Édesmama: Az a színiiskolás édes pofa fiúcska. A göndör, szőke fürtös hajával, csuda pofa.

Botond: Lalika! Göndör, fürtös hajával? Ismered őt?

Édesmama: *(szájára csap)* Istenem! Csak nem árultam el az Annát? Te nem is tudod? Pedig te vagy az apja. Istenem! Olyan jó, hogy Istenre lehet hivatkozni, hogy az Isten lehet hívni már lassan egy éve. Egy éve még nem volt Isten, csak a párt. Téged, fiam, megkereszteltettünk, de erről sosem beszélhettem. Pogány gyermekeid vannak Botikám, ezért beszélnek vissza a gyerekeid. Anna úgy ment ki, mint aki rád haragszik. *(kiabál)* Évikém, kérlek, hozz egy pohár vizet is!

Botond: Te mindig Isten után sírsz. Csak tudnám, minek. Nem az Isten segít téged, hanem én meg az Éva.

Édesmama: Tegyéél otthonba! De akkor add el a lakást, hogy az otthont ki tudd fizetni. Ez a lakás egyelőre az én nevemen van. Ha untok, menjetek el a sunyiba. Mióta apád meghalt, lassúbb az élet. Kerekesszékhez vagyok kötve, a fenekem más törli. Minek élek?

Éva: *(jön be, kezében tálca)* Mi szeretünk. De ki az a Lalika?

Édesmama: Aranyos menyem vagy. Nem is tudom, hogy viseled el a fiam? Megkeresztel-

ték, de a gyerekeiteket ti nem. Ötvenhatos hős, bátor ifjú, de senkinek nem beszél róla. Csak mi ketten tudjuk. Robotol. Nem jár el sehova. Más férfi néha csavarog...

Botond: Úgy, mint apám, ő csavargott. Sokszor részegen jött haza. Emlékszem, bele-rúgott a cipősszekrénybe, téged kiugrasztott az ágyból, meleg ételt követelt. Utána hallottam vad hörgését, biztosan akkor már részegen rajtad feküdt...

Édesmama: Élég! Hallgass. Ne beszélj! Tizenkilenc éves volt a Tanácsköztársaság idején. Te a Kossuth téren voltál, ő pedig az apjával harcolt a népért, a szegényekért.

Botond: Csak nem Lenin-fiú volt az én nagyapám?

Édesmama: Hallgass! Móricz Zsigmond köszöntötte a Tanácsköztársaságot. És Gorkij, a nagy író!

Botond: Az utóbbi Sztálinnak írt levelet. Kun Bélának meg Móricz Zsigmond?

Éva: Nem ezért szeretjük Móricz Zsigmondot.

Botond: Amióta élek, ezt hallom tőled: hallgass!

Édesmama: Apád és nagyapád nem ölt embert.

Botond: Én sem öltem. De az ember lelkét ki lehet végezni.

Éva: Szép ez az ország. Én szeretem a hazámat.

Édesmama: A hazát és a politikát szét lehet választani? Azt mondod, utálod a politikát, de szereted a hazád. Éva, hányszor mondtad, hogy utálod a politikát?

Éva: Sokszor. De vannak Churchillek, vagy itt van például Teréz anya, a huszadik század nagyembere.

Édesmama: És mit tettek vele a papok? Meghurcolták, nem fogadták el az elképzeléseit. Irigykedtek rá. A szűklátókörű papok. Az Irigyek. Isten majd megbünteti őket. Teréz anya forradalmár. A huncut mosolya, apró termete, vasakarata. Tessék, ezt teszi az Isten az emberrel. Teréz anya biztos, hogy esténként Isten-nel diskurál.

Botond: Ő kivételes egyéniség, Isten örülhet neki. De ő nincs itt, a templomainkban. Ha nálunk élne, öreglánynak hívnák, és leszólnák, mert csak egy nő.

Édesmama: A papok is politizálnak. Kell valahova tartozni.

Botond: Ez most, hogy jön ide, Édesmama? Kissé csapongsz. Hova kell tartozni? A jó-istenhez? Valami van felettünk, rendező elv. De mi ez a rendező elv?

Édesmama: Az Isten.

Éva: Édesmama, kihűl a kávé.

Édesmama: A falumban a pap udvarolni akart nekem. De szép ember volt! Mikor meglátott, csillogott a szeme. Mondta, menjek gyónni. Pördültem egyet előtte, szoknyám suhogott, voltam tizenhét éves. Mondtam neki, minek, nincs bűnöm. Ő megérintette a karom, még ma is érzem az érintését. Erre azt felelte, gyere el este hétre, és beszélgetünk az életről. Kuncogtam, szökdécselve mentem hazáig. Apámnak eldicsekedtem, hogy a pap vár engem. Fehér ruhát vettem fel. Apám nem szólt semmit, látta az örömöm, szerelmes szemem. Elkísért a templom kapujáig. Apám azt mondta nekem: mondd a papnak, hogy itt várlak, és én érte imádkozom. Bementem, mondtam a papnak. A pap szemét lett. Beültetett a gyóntatóba, ő a másik helyen ült. Kérdezte, van valami, amit szeretnék meggyónni. Izzad tenyeremet a hűvös gyóntatószékhez nyomtam, és belesúgtam a rácsokba, hogy szeretem őt. A rácsok közt láttam elpirult arcát. Elmondott öt Miatyánkot, és a végén kérte, hogy a vallomásom legyen a mi kettőnk titka. Kérte, apámnak se mondjam el. Még hozzátette, hogy Isten szereti a lányok titkait. Többet nem hívott gyónni.

Botond: Még jó, hogy elkísért a nagyapa. Ha nem, akkor lehet, hogy utána lett volna mit meggyónnod.

Édesmama: Kiugrott a végén, na, nem az ablakon, a papságból. Elvett egy lányt, a szomszéd faluból. Nekem kellett volna hozzámenni, nem annak a buta libának. Egyszer láttam, kövér lett. Végül apádé lettem. Szerettem apádat. Ő harcolt a proletariátusért. Mit tudtok ti a múlttól? Apád tíz éve halott. Végigcsinálta a Tanácsköztársaságot. Ötvenhatban otthon ültünk, és vártuk, hogy vég-

re haza gyere. A második világháborút azért úsztuk meg, mert nagyanyádnál éltünk falun. Apád szerette a hazáját, de a politika átgázolt rajta, mint a tankok az ártatlan embereken, még gyerekeken is.

Botond: De apám nem lett Lenin-fiú. Ugye apám nem?

Édesmama: Kun Béla fiú lett. Örült valaminek, amiről azt sem tudta, hogy micsoda, hogy mivé növekszik. Horthyt is van, aki szereti, van, aki utálja. Nem tudom elképzelni Horthyról, hogy zsidókat akart ölni.

Éva: És a fehérterror?

Édesmama: A fehérterrortól jut eszembe, kérlek, ne vegyél barnakenyeret, legalábbis nekem, én a fehérét szeretem.

Éva: A barna az egészségesebb.

Édesmama: Ez a barnaterror. Nem tudok leugrani a közértbe.

Botond: Horthy, Horthy... Egyszerre több lovon akart ülni.

Édesmama: Hallgass! Ezt hagyd a politikusokra! Minden politikus több lovon ül. Nincs egy ló. Az idealisták ülnek egy lovon, és neki mennek a falnak, majd nagyot koppannak. 1911-ben születtem, és azóta ugyanazt hallom, hogy majd jobb lesz, majd segítünk, majd felemeljük a munkásosztályt. Kádár idejében nem volt antiszemitizmus, elvtársak voltunk. Igaz, Isten se volt.

Botond: Édesmama, ez a terrorháza. Terrorizálsz mindenkit. Ötvenöt éve azt hallom: hallgass. Én egy sérült ember vagyok, általad. Kádár idejében is volt antiszemitizmus, csak a média nem beszélt róla. Én azt se tudom, mi vagyok. Mik vagyunk mi, parasztok, prolik?

Éva: Elsőgenerációs értelmiségiek.

Édesmama: Mi vagy? Az én fiam vagy. Anna rám akar hasonlítani. De jól esik. Miért ne lehetne színész, miért ne találna rendes igazgatót?

Botond: Hallgatóztál, már megint. Édesmama, te vagy a család kémje, a hírbegyűjtője, tégelye, mētelye.

Édesmama: Ejnye-bejnye, nyenye-benye. *(Anna jön be, ismét vidám)*

Anna: Éhes vagyok. *(Édesmamát megöleli)* Szia, drága mamuska.

Édesmama: Drágám, tolj az asztalhoz, jön a vacsora. *(Éva kimegy a konyhába)*

Anna: *(anyja után kiabál)* Nekem csak egy kis húst adj, kenyér között. Sietek.

Botond: Hova méész?

Anna: Apa, megírlak az iskolai újságnak. Készítetek veled egy interjút. Apám, az ötvenhatos forradalmár. Ez lesz a címe. Holnap meséj róla, ma nem érek rá. És máskor ne pofozz fel!

Botond: Máskor ne légy tiszteletlen. Nem bánom. Írd meg! Mit lehet tudni, talán jót tesz a felvételiidnél.

Anna: Mi köze ennek a felvételihez?

Botond: Az én apám munkáskáder volt, és ez rajta volt a felvételi papíromon. Számított.

Anna: Nem hinném, hogy ma ilyen dolgok számítanak.

Édesmama: Rosszul hiszed lányom, számít. Sőt, írd rá, hogy nagyapád tanácsköztársasági harcos volt. Harcolt a proletariátusért.

Anna: Nem hinném, hogy Kun Bélának, vagy Leninnek örülnének ma. Egy-két éven múlt ez, Édesmama.

Édesmama: És az Isten, az számít? Vannak, akik manapság keresztelkednek. Nézd meg, sokan járnak templomba!

Botond: Ki az a Lali?

Éva: Botikám, gyere, segíts tálalni!

Anna: Elárultál, te pletykás...

Édesmama: *(üvölt)* Be ne fejezd a mondatot! *(Anna fogja a táskáját, elrohan. Hallani, ahogy becsapja a bejárati ajtót)* Tessék, most elüldözted a saját lányod. Fiam, miért nem tudsz te hallgatni!

Éva: Édesmama, gyere ki! Anna elment, hárman meg elférünk a konyhában. Nem hurcoljuk be a tányérokat.

Édesmama: Persze, futok a kerekeimen. Csinálok egy kis zenét. Konyhában enni! Proli szokás.

Botond: Te vagy a proletariátus lánya, illik hozzád a konyha.

Édesmama: *(a rádióhoz megy, keresgél a sávok közt, végül megáll az egyik adónál. Nat King Cole zongorázik és énekel: Love is many splendored című számát hallani. Tesz egy kört a színpadon, látszik rajta, hogy élvezi a zenét, majd kikarikázik a konyhába, közben beszél)*
Ha tudnék mozogni, újból férjhez mennék, és itt hagynám őket. Éva mindig elsózta a húst. Hiába vagyok nyolcvan, én még szép asszony vagyok. Ezek ennyi idősen már a temetőben lesznek. Nem szabad az életet komolyan venni, mert akkor meghalsz. *(a színpad üres, de hallani, mit beszélnek)*

Éva: Mamuska, kérsz sót?

Édesmama: Nem. Tudod, mit mondott Teréz anya?

Éva: Mit?

Édesmama: Az élet élet – éljed!

Botond: Azt tesszük, Édesmama.
(Megszólal a telefon, de nem hallják a zenétől. A zene kissé hangosabbá válik, végig kell játszani a számot, közben a színpad elsötétül, mire vége a zenének, ismét világos lesz. Az óra hangos ketyegését hallani, körülbelül fél másodpercig. Üres a szoba.)

Rádoó: Jó reggelt kívánok, 1996. október 2-a, reggel hét óra van. Ma szeles idő lesz, záporokkal, zivatarokkal. A napi középhőmérséklet nem haladja meg a plusz öt fokot...
(Anna jön be pizsamában. Lekapcsolja a rádiót. Álmosan elnyújtózik a kanapén.)

Édesmama: *(kiabál)* Miért kapcsolod le? Tudni akarom, milyen idő lesz.

Anna: Nem mindegy, itthon vagy. Jelentőséget tulajdonítasz az időjárásnak.

Édesmama: Ezzel is megy az idő. *(Kijön a tolókosival, elegáns blúzt visel, haja ápolat, arca festett. Élénk, piros rúzs a száján)* Még mindig pizsamában vagy?

Anna: Kilenckor érkezik a repülő. Anyuék most indultak el. Hét óra, és már elindultak. Mit csinálnak a reptéren kilenc óráig?

Édesmama: Várják Karcsit. Öt éve kiment, és egyszer sem jött haza. Nem a világ végére ment, hanem Svájcba.

Anna: *(felül)* Végleg hazajön. Azt mondta, hogy van egy nagy meglepetése. Mi sokat emaileztünk, de még nekem se árulta el, mi a meglepetés. Kérsz reggelit?

Édesmama: Ettem. Anyád bekészített tejet, és szendvicset. Anyád egy angyal. A bátyád itt fog élni újból? Sokan leszünk. Elfoglaltad a szobáját. Haragudni fog.

Anna: Tudja. Azt mondta, hogy nem költözik haza. Ma biztos itt alszik. Gondolom. Majd alszik az én szobámban. Mindig az enyém volt a kisebb szoba.

Édesmama: Kisebb szoba, kisebb gyermek. Ez a baj veletek, hogy semminek nem tudtok örülni. Más ilyenkor már saját otthonában él.

Anna: Vagyis menjek el? Ez a te lakásod. Hova menjek? Ma lakást venni? Lehetetlen. Rossz helyre születtem. Az osztálytársam, Klári, a szüleitől kapott egy zuglói garzont. Jönnek is rá a fiúk, mint szá... mézre a légy. Az apja autókereskedéssel foglalkozik. Az én apám mérnökből lett újságkihordó. Anyut még nem rúgták ki. A matektanári állás stabil egzisztencia, kis jövedelemért. Ők nekem sose fognak lakást venni. Egy gazdag férfi kéne.

Édesmama: Szerelem kell.

Anna: Szerelem volt a Színművészeti, de nem vettek fel.

Édesmama: Darvas Ivánnak, annak a csodálatos férfinak sem volt diplomája, és mégis mindent elért, pedig még börtönbe is csukták. Feladtad, lányom. Azt mondtad, rám hasonlítasz. Én mindent elértem, amit akartam.

Anna: Lali amatőrszínháza befuccsolt, a kapcsolatunk is befuccsolt. Egyébként jól érzem magam ebben a fürdőben. Hosztesz vagyok. Külföldiekkel beszélgetek. *(nevet)* Tudod, mennyi flúgos van? Van munkahelyi mobilunk, hogy tudjuk egymást hívni. Képzeld, hív az egyik masszőr, hogy mit tegyen, a vendég fél-

- lábú, és kérdi, hogy így kap-e kedvezményt a masszírozásra. Mondtam neki, hogy mondja meg, ez időre megy.
- Édesmama: Miért nem mondta a kollégád, hogy a nem létező lábát nem tudja megmasszírozni, így kevesebb időt szán rá.
- Anna: Nem, a vendég egy órát fizetett, és egy órát kapott, de kedvezményt akart a nem létező lábára. Hozzánk inkább külföldiek járnak: drága, felkapott hely, a mi fürdőnket az egész világon ismerik. Mindenhol jönnek hozzánk, arabok, amerikaiak, angolok, franciák. Van közülük, aki a kabinban a földre szarik. Tele van dollárral, arannyal, virágmintás pólóban feszít, de nem megy el a vécéig.
- Édesmama: Régi szocialisták nem járnak oda?
- Anna: Múlthéten jött egy orosz nő: nagydarab, nagyhangú. Az oroszok nagyon hangosak. Kéri, hogy oroszul beszéljek. Kéri?! Üvölti. Mondom neki: do you speak english? Beszél angolul? Erre ő üvöltve közli, hogy én egy tartomány vagyok, az ő tartománya. Azzal a kevés iskolai oroszommal megértettem, hogy mit üvölt. Már piros volt a feje. És kérdeztem tőle angolul: do you speak hungarian? Beszél magyarul? Erre a nő elment. Be se ment fürdeni. Eljött a folyosóig üvöltöteni, hogy én egy tartomány vagyok, majd, amikor rájött, hogy ő itt egy senki, egy idegen, akitől nem félnek, elment. Láttam rajta, hogy elvárja, hogy féljek tőle.
- Édesmama: A vörösterrot is megéltem. Neked az én múltam már történelem. Gyerekeskedtél a puha diktatúrába, ma meg azt csinálsz, amit akarsz. Utazhatsz, válogathatsz a munkahelyek között. Béke van. Szegények járnak a fürdőtökhöz?
- Anna: A tébésék, de ők se igazán szegények. Azokért a kezeléseikért is fizetni kell. Egy kisnyugdíjas nem tudja megfizetni. Pali, az iszapos mesélte, hogy az egyik vendége, tébés, az iszapkezelés után elővett a szatyrából egy kis konzerv kenőmájast, és a Palinak adta a következő dumával: most voltam apámnál az öregem otthonában. Nem ette meg reggelire, fogadja el tőlem. Szeretettel adom.
- Édesmama: Régen ezek a kezeléseket ingyenesek voltak. Az én gyógyszereim is, kisebb vagy nagyobb kerületbe kerülnek! Nagy rizikó ma öregembernek, betegnek lenni. Luxus a betegség.
- Anna: Édesmama! Ne haragudj, de most, hogy csak kettesben vagyunk, hadd kérdezek valamit...
- Édesmama: Mondjad, szentem.
- Anna: A te örökségeddel mi történt?
- Édesmama: A szüleim falusi házáat eladtam. Abból újjítottuk fel ezt a nagy lakást. Nincs pénzed?
- Anna: A többi hosztesz lány nagyon csinosan jár. Kéne új nadrág, meg egy jó kis feszülő blúz. Volt pénzem, de elszórtam, tudod, amikor a barátnőmmel elmentünk Párizsba. Feléltam minden tartalékom.
- Édesmama: Párizs! Gyönyörű lehet! Nem sokat utaztunk nagyapáddal, és mégis boldogok voltunk. Igazad van, hogy utazol. Menj, ha lehet. Adok egy tízezrest, de el ne áruld senkinek.
- Anna: *(odamegy a nagyanyjához, megöleli)* Te vagy a világ legjobb nagymamája. Szeretlek. Ennyi pénz! Majd megadom. *(Édesmama bekarikázik, pár pillanat múlva hozza a pénzt)*
- Édesmama: Nem kell megadnod. Öltözz fel! Mindjárt jönnek. Szerintem Karcsi megnősül. Jaj, valami svájci nőt idehoz, azt se tudom majd, hogy mit mond. Mit beszélnek a svájciak, németet, franciát? Karcsi mintha németet tanulna.
- Anna: *(bemeleg a szobájába, onnan beszél)* Nem tanulja, már tudja. Zürichben németül beszélnek. Mikor Párizsban voltunk, mondtam Karcsinak, hogy átmennék hozzá is, de ő azt mondta, hogy egy perce sincs ránk. Legfeljebb olcsó szállást tud szerezni nekünk.
- Édesmama: És miért nem mentetek?
- Anna: Mert nem nagyon hívott.

Édesmama: *(csendben mondja)* Karcsinak én fizettem a repülőjegyét. Az öt év alatt négy levelet írt. Most jön. Zürichi járat: oda-vissza. Újabb repülőjegyet nem veszek.

Anna: Én is sminkeljek?

Édesmama: Igen. Ennyi idős koromban, mint ők, én már érett asszony voltam. Irigylen őket, hogy nem kell érettnnek lenniük. Lehetnek...

Anna: *(kijön, csinosan, sminkelve)* Lehetnek...

Édesmama: Lehetek sokáig gyerekek.

Anna: Nem értelek.

Édesmama: Szeretnék újból fiatal lenni. Béke van, legalábbis itt, Magyarországon. A háború öregít. Mi a dolgotok? Éltek. Tudod, mit mondott Teréz anya? Az élet kaland – vállald!

Anna: Mit irigyelsz, drága mamuskám? Én lakást nem tudok venni. Nem is érdemes spórolnom, mert a fizetésemből egyik hónaptól élek a másikig. Ha egy szegény fiúba szeretek bele, akkor fizethetnék albérletet, és örülhetünk, ha marad pénzünk mozira. És, akkor még nem is beszéltünk a gyermekvállalásról.

Édesmama: Gyermekvállalás! Szeretsz, szülsz. Nem szeretsz... akkor egyedül maradsz. Okosak, praktikusak vagytok. Nektek a kényelem a fontos.

Anna: Hozzam ide a férjem, a gyerekem? Éljük itt százan?

Édesmama: Hatan vagy heten, mint a gonoszok. Karcsi megcsinálta a jövőjét! Figyeld meg, ő vesz lakást.

Anna: A Karcsi, a Karcsi. Az egyik osztálytársamnak van lakása, a Verának. Ő is Svájcban élt, csak ő mint prosti. Tudod, Édesmama, mit jelent a prosti? Részletezzem? Zürich mellett egy kisvárosban üzte az ipart. Hazajött, lakást vett. Kisboltot nyitott, százforintosok boltot. Olcsó áruk boltja az övé. A te szegény proletariátusod nála vásárol. Most lesz az esküvője. Tisztas asszonnyá válik, ki gyermekeket szül majd. Ha elfogy a pénze, repülőre ül. Vagyis szülés után már csak takarítani mehet ki.

Édesmama: Ezzel azt akarod mondani, hogy ebben az országban a lányoknak kurvának kell lenni, hogy elérjenek valamit?

Anna: Vagy jó helyre születni.

Édesmama: Ezt már másodszor mondod. *(kiabál)* Ezzel a mondattal megtagadsz minket. Haljak meg a kedvedért. Akkor két lakást tudtok ebből csinálni. Karcsi meg vesz magának.

Anna: Szeretlek titeket. Szeretem a családom... Hogy mondhatsz ilyet! Sose halj meg! *(meg akarja ölelni a nagymamáját)*

Édesmama: Ne ölelgess, most ne! És most hallgass! Egy nyolcvanöt évesnek nem mondd, hogy sose haljon meg. Egy nyolcvanöt éves embert ne idegesíts! *(Anna leül a kanapéra. Hallani a lift hangját)* Ők jönnek. Főzz egy jó erős kávé, légy szíves. *(Anna kimegy a konyhába)*

Édesmama: Én még így is szeretek élni. Két kerékkel több van nekem, és mégis, ha rájuk nézek, tudni akarom a holnapot. *(Karcsi ront be, nagy bördöt húz maga után, őt követi Éva és Botond)*

Karcsi: Mama, hát végre látlak! *(lehajol, ölelgeti, csókolgatja)* Szép vagy. Piros az ajkad, mint a mesében az Iluskának.

Édesmama: Menj a fenébe! Ne szorongasd a nyakam, még a végén megfulladok. Öt év alatt írtál négy levelet. Ujjacskaid nem koptak el?

Karcsi: Telefonáltam. Sose jöttél a telefonhoz.

Édesmama: Sípol a fülem a telefontól. Állj meg előttem! Hadd nézzelek. *(Karcsi megáll, szülők leülnek a kanapéra)* Jóképű vagy. Sokat látott arcod lett.

Karcsi: Inkább fáradt vagyok. *(Anna jön be, hoz mindenkinek kávé. Nagymamáját kiszolgálja. Karcsi megöleli húgát, majd megpörgeti a szobában)* Szép vagy, húgom. *(Karcsi ledobja magát a fotelba, nyújtózik. Kissé harsányan beszél)* Hiányoztatok.

- Botond: Ha még egyszer ez a hülye, idióta, csökkent értelmű gondnok megszólít, én megölöm.
- Éva: Hallgass!
- Botond: Már te is kezded? Nem hallgatok. Elmaradása van, mérnök úr, háromhavi.
- Éva: Megjött a fiúnk.
- Botond: Egy kretén, egy paraszt, egy bunkó. Nincs elmaradásunk.
- Karcsi: Rosszul idézel: Azt mondta. Elmaradása van, mérnök úr, vagy újságkihordó úr, háromhavi. *(röhögve beszél)* Biztos az újságkihordóval összekevert.
- Botond: Igazad van, fiam, a mérnök úrnak nincs tartozása, csak az újságkihordónak.
- Éva: Karcsikám, nem vagy éhes? A hűtőben francia saláta, szendvicsek.
(Anna ugrik, hozza be)
- Karcsi: A repülön etettek. Semmit. Talán egy sört meginnék. *(Anna megy, hoz három dobozos sört, poharakat)*
- Anna: Mesélj! Megörülünk már a kíváncsiságtól. Mi a titok? *(Karcsi tölt a poharakba. Rágyújt. Látszik, hogy boldog)*
- Karcsi: Isteni itthon. Svájc! Örülök, hogy megszabadultam tőlük. Napi 14 órát robotoltam. Zürich! Ott te egy senki vagy, egy idegen. Egymással sem túl barátságosak. Reggel elmennek dolgozni, este mennek haza. Minden ház előtt két, vagy három drága autó, de embert nem látsz a kertekben. Én Zürichben laktam, egy bérházban. Este tíz után nem mehetsz végére, nem húzhatod le a tartályt, nem fürödhetsz, nem moshatsz. Semmit nem csinálhatsz, mert a szomszéd feljelent. Általában, mire hazaértem éjfél is elmúlt. Koszosan zuhantam az ágyba, vödörben vizet tartottam, azzal öblítettem magam után a végét, hogy ne jelentsenek fel. Az egyik haverom fellázadt, és fürdött, és mosott, és végére ment. Feljelentették, kirakták a házból. *(újból iszik a sörből)* Nincs egy kis pálinka, jó hazai? *(Botond kimegy, hoz pálinkát)*
- Botond: Szilva. Géza hozta. Emlékszel még Gézára?
- Karcsi: Igen.
- Botond: Manapság sokat jár haza. Kisvárosból jött, Kanizsáról. Ő hozta. Tiszta ital. Lányok?
- Anna: Én kérek.
- Éva: Én nem.
- Édesmama: Én is kérek.
- Éva: És a vérnyomásod?
- Édesmama: Arra jó a pálinka.
- Karcsi: Szép a svájci táj. Az emberek vékonyak, ápoltak. Ha látsz kövéret, az biztos, hogy külföldi. Tele vannak tavakkal. A tó partján nincs sütőde, lángosos, kiskocsmá. Semmi. Pad sincs, csak elvétele. Lemész a partra, és viszed a kis szatyrod, benne a szendvicsed, vagy az italod. Ott nem haverkodnak az emberek egymással. A svájciak köszönni tudnak. Udvariasan köszönnek, udvariasan közlekednek. Távollágtartóak. Szerintem magányosak. Van pénzük. Nem látsz szegény embert.
- Anna: És a pénz, a te pénzed?
- Karcsi: Megérte. Összehoztam egy garzonra valót.
- Éva: Miért nem hívtál minket soha?
- Botond: Nem zavartunk volna.
- Karcsi: Egésznap dolgoztam, reggeltől estig. Szabadnapomon pedig Zürich környéki kisvárosok panziójában besegítettem.
- Anna: Vera is ilyen helyen segített be. Mit csináltál ott? *(Karcsi iszik)* Édesmama, gyere még közelebb.
- Édesmama: Innen mindegyikötöket látom.
- Karcsi: Hát, hát házhoz jártam... vittem pizzát. Ki az a Vera?
- Anna: Hát, hát ott dolgozott, mint, mint hát kiszolgáló személy.
- Botond: Mit dadogtok itt, mint két gyagya?
- Karcsi: Vera által ismertem meg az Ildikót. Ildikót, akivel összejöttünk. Ott dolgo-

- zott egy panzióban. Takarította a szobákat. Vera? Kérdezte tőlem ez a Vera, hogy van-e húgom. Mondtam, hogy van.
- Anna: És erre ő mit mondott.
- Karcsi: Semmit. Hogy csak kérdezte.
- Anna: Szóval, a Vera meg az Ildikó takarított, te pedig házhoz jártál, pizzával.
- Karcsi: Meg néha italt kellett vinnem. Jól fizettek. Idősebb nők, akik már nem járnak el otthonról, de pénzük, mint a pelyva.
- Édesmama: Karcsikám, már értem, miért lett ilyen sokat megélt arcod. Érdemes volt tanulnod, érdemes volt világot látnod.
- Karcsi: És most jön a titok. Ildivel utazási irodát nyitunk. Ő már két hónapja Pesten van. Megvannak az engedélyek. Ebben van lehetőség.
- Éva: És Ildikót elveszed? Kik a szülei?
- Karcsi: Tervezzük, majd öt év múlva. Anyja fodrász, az apja elhagyta őket.
- Anna: És mit tanult a takarításon kívül?
- Karcsi: Kissé cinikus a hangod. Érettségje van. Nem kell mindenkinek diplomásnak lennie.
- Anna: Nem vagyok cinikus. Rossz szót használz rám. Én vagyok a megdöbben. Most már értem, hogy miért nem akartad, hogy látogassunk. Ennyi munka után remélem, tudsz majd szeretni valakit.
- Karcsi: Miket beszélsz! Szeretlek titeket. *(odahúzza a bőröndöt)* Erre vágytam, hogy ismét családom legyen. Nyugalomra és szeretetre vágytam.
- Édesmama: Nem égtél ki, ez a lényeg. *(arca szomorkás, majdnem sír)* Miért nem írtál több levelet? Álmodtam rólad. Azt álmodtam, hogy úszol egy nagysodrású folyóban, és nem tudod elkapni az ágot.
- Karcsi: És mi lett az álom vége?
- Édesmama: Felébredtem.
- Botond: Most mit drámázol, Édesmama? Dolgozott. Megdolgozott a boldogságáért. Ez az utazási iroda... Szuper ötlet. Mit ér ma egy diploma? Semmit. Ma nem tudod eldönteni, mi a fontos, hová menj tanulni. Vállalkozni kell. Ildikó szép?
- Karcsi: Dögös, vagány, érzékeny. Egy igaz mai nő, tele tervekkel. Szeretjük egymást.
- Éva: Remélem, ma itthon alszol.
(Karcsi a bőröndből csokoládékat, ajándékokat rámol az asztalra. Édesmama ajándékát kicsomagolva adja át: kendőt, aranyláncot és nagy bombont. Mindenki csomagolja ki az ajándékát. A nők ékszert és édességet kapnak. Apja óráát, sálát és szintén csokoládét.)
- Karcsi: Itthon milyen az élet?
- Édesmama: Az élet élet – éljed.
- Karcsi: Ennél bővebben.
- Édesmama: Ezt Teréz anya mondta. Neki van igaza. Demokrácia van, béke van. Sokat zsidóznak, cigányoznak, fröcsögnek a pártok léhűtői, és mégis jó itt. Szeretem a hazám.
- Anna: Kis fizetések. Tévét ne nézz, mert meghülyülsz, elhülyülsz, elsilányulsz.
- Éva: Könyvtárba kell járni. Sok jó könyv jelenik meg. Megvenni nem tudod, mert olyan drágák. Az ember kimegy a Könyvhéten a Vörösmarty térre, végigsétál, megáll a könyves standoknál, és felírja, mit érdemes kivenni a könyvtárból. Egyet azért mindig veszek. Az csak az enyém.
- Anna: Sok jó kiállítás van, jó hangversenyek. Jókat lehet bulizni, tele van a város szórakozóhelyekkel.
- Karcsi: Olyanok vagytok, mint egy híradó, több szólamban.
- Éva: *(megpuszítja a fiát)* Köszönöm az ajándékot.
- Botond: *(megpuszítja a fiát)* Én is köszönöm.
- Anna: *(csókot ad a homlokára)* Kösz, bátyus: Ugye Verával nem kell találkoznom?
- Karcsi: Azt se tudom, mi van vele. Ő már nem él kint. Nem tudom, hol van.
- Édesmama: Jó főzőműsorok vannak a tévében. Ha ki tudnék menni a piacra, főznék neked. Jók a receptek.

Karcsi: Úgy választok, mint a titkolnátok valamit. Mit titkoltok?
 Botond: Nem titkolunk semmit. Várunk.
 Karcsi: Mit?
 Botond: Hát a jövőt.
 Karcsi: Nem értem.
 Éva: A fejlődést várjuk.
 Anna: Röhögöm kell. A jövő a pénz. Pénz nélkül nincs semmi.
(Édesmama megfogja a pálinkásüveget, leveszi a kupakot, meghúzza. Kacag, nevetése éles, körbe-körbe karikázik, és közben kiabál)
 Édesmama: Itt a pénzterror, frankot vegyenek. Pénz, pénz, pénz, pénz. Éljen a pénz! A pénzt szeresd! Ne legyen arcod. Ne akarj mást, csak jól járni! Itt a pénzterror! *(Egyre gyorsabban karikázik, Botond próbálja megállítani, végre sikerül. Édesmama kizuhan a székből. Beveri a fejét, az idős asszony mozdulatlan. Botond élesztgeti. Visszaülteti a székbe. Édesmama hátraszegezett fejjel ül, pár másodpercig mozdulatlan.)*
 Botond: Édesanyám, édesanyám. *(Édesmama horkant egyet, magához tér)*
 Anna: *(sír)* Miért csináltad ezt, Édesmama?
 Édesmama: Hogy sírj, hogy lássam a könnyed, hogy lássam, hogy érzel. Semmi nincs elvesze.
 Botond: Ki mondta, hogy el van veszve?
 Éva: Együtt vagyunk.
 Édesmama: Hatvanöt év felett nem kell bérletet venni. A vonaton is ingyen utazhatsz. persze hatvanöt év felett.
 Botond: És többit pedig kívárjuk. Nálunk van kiskocsmá, lángosos, cimborák. Szeretjük egymást. Haverok vagyunk.
 Édesmama: Egy család vagyunk.
(Fokozatosan elsötétedik a színpad. Míg sötétedik, addig József Attila verse hangzik el. Az első versszakot Éva mondja, a másodikat Botond, az utolsó versszakot Karcsi és Anna egyszerre. Mire elmondják a verset, elsötétül a színpad.)
 Éva: „Ó Európa hány határ,
 minden határban gyilkosok,
 ne hadd, hogy sirassam a lányt,
 ki két év múlva szülni fog –
 Botond: Ne hadd, hogy szomorú legyek
 mert európai vagyok,
 szabad medvék komája én
 szabadságtalan sorvadok –
 Anna
 és Karcsi: Verset írok, hogy szórakozz,
 a tenger a hegyfokra jött
 s egy terített asztal uszik
 a habon fellegek között.”

■ **Marton Mária** (Budapest, 1953): megjelent könyvei: *Magánéretetek* (antológia), *Drámák, Fronthatás* (drámák), *Rendezte Marton Frigyes* (interjúkötet), *Istentelen század* (társadalmi regény), *Mese Lázár Ervinről* (interjúkötet), *Tájképre nincs idő* (szocialista lányregény), *Hierarcha* (Varga Imre szobrászművész életéről), *Az öröm ujjhegyén Csukás Istvánnal* (interjúkötet), *Kettős vallomás* (verseskötet).

VÁROS

Részlet a *Szép Versek 1944 c.* készülő könyvből.

A következő rész a Kalligram novemberi számában jelenik meg.

Az ország július 8-i számában olyan fényképet közölt, amit Budapest egyik bombázásakor amerikai gépről készítettek. És arról írtak, hogy „Canterbury érseke, Roosevelt és Churchill *szent háborút* hirdetnek a magyarországi zsidók védelmében.” *(kurzíválás az eredetiben)*

Különös módon cikáztak a szavak és a képek a világban: a hungarista hetilap olvasói megtudhatták, hogy „... július elején azt jelentették a földalatti lengyelek, hogy Lengyelországba deportálják a magyarországi zsidókat. Tájékoztatásuk szerint – amit egyébként a BBC magyar adása is több esetben felhasznált – a vidéki magyar városokat teljes egészében kiürítették, és a zsidókat lengyelországi munkatáborokba helyezték el. Arról is tudnak, hogy eddig több százezer zsidót végeztek ki a lengyelöldi gázkamrában. A többi zsidóra, megítélésük szerint, hasonló sors vár. Ezek a hírek adtak ösztönzést arra, hogy gyűlésre üljenek össze az angliai emberbaráti és emigráns politikai szervezetek. A gyűlésen Canterbury érseke elnökölt, aki az emberbaráti gondolat és a faji egyenlősége [sic] jelszavával nyitotta meg az izgatott hangú vitatkozást. [...]

A nyilatkozat végezetül súlyos megtorlásokat helyez kilátásba a jobboldali magyar társadalommal szemben. Megfenyegeti a vidéki városokat azzal, hogy az angol bombázók követ kövön nem hagynak és bombáikkal százszorosán torolják meg az elpusztított zsidó életet.” Tehát lengyel–brit–amerikai

fordulók után csapódott vissza a hír Magyarországra az onnan az utóbbi hetekben elhurcolt zsidók sorsáról. Hiszen mikor gettóba zárták őket, még nem volt szó a „lengyelföldi gázkamráról”, legalábbis a nemzeti sajtó nem írt ezekről. (Radnóti Miklós már márciusban tudott a haláltáborokról és gázkamrákról: „...nemrég hallott róluk, és most sietett tudata terhét a legapróbb technikai részletekig megosztani velem.” VAs István: Azután 2. 89. o. Holnap Kiadó, Budapest, 2003)

Aztán július 8-án a nemzeti sajtó nyilvánosságra hozta a hírt, de csak mint a szövetségesek állítását, megerősítés vagy cáfolat helyett azzal a körítéssel, hogy mennyire képtelen módon kezeli a dolgot a Nyugat. Képtelen és embertelen. Bombázni fogják szegény magyar városokat.

A zsidók miatt.

Ezt úgy közölték, hogy a lényeg – a tulajdonképpeni hír – a nyugati szövetségesek elkesztőnek, döbbenetesnek és alapjában véve érthetetlennek beállított fenyegetése volt.

Miközben, ha másfelől nézzük, a lényeg inkább az, hogy negyvennégy július nyolcadikán a magyar olvasó magyar, nemzeti elkötelezettségű újságból tudhatta meg, mi történt azokkal az emberekkel, akik nemrég még szomszédjaik, ismerőseik, munkatársaik, egykori iskolatársaik, régi szerelmeik, haragosaik, munkaadóik vagy üzletfeleik voltak.

A közlés időpontja látszólag esetleges, igazából sorsszerű: a későbbi összefoglalás szerint ugyanis „...az első tömeges zsidó deportálások 1944. május 15-én kezdődtek el. Május 15-e és július 8-a között 435 ezer személyt szállítottak ki az országból.” – Tehát a lapszám megjelenése éppen a munka utolsó napjára esett.

Közben július első napjaiban a csendőrség körülvetzi Budapestet, hogy a kidolgozott menetrend szerint deportálják a magyar zsidók utolsó megmaradt csoportját, kb. 250 ezer embert, és ezzel felkerüljön az i-re pont. Ezt viszont a kormányzó parancsára 5-én leállítják. (Ami nem jelenti, hogy a továbbiakban nem visznek el zsidókat, már csak azért sem, mert az akkori Budapest közigazgatásilag kisebb a mainál, sok külső része Pest megyéhez tartozik – onnan mindenkit elvihetnek Auschwitzba. Akár úgy is, hogy munkára kivezénylik őket a közigazgatási határon túlra, majd ott elfogják, és deportálják.)

Mikor a hír megjelenik tehát, ok-okozati összefüggésként állhat össze a történet az akkori végpontig: Horthy meghallja a fenyegetést, és felfüggeszti a zsidótlanítást. Igaz, az utóbbi nem lett nyilvánosan kimondva, leírva. A Budapesten élők tudhattak róla, a vidékiek nem, legfeljebb csak akkor, ha „közel voltak a tűzhöz”, és eljutottak hozzájuk a bizalmas információk. Ami Az ország olvasótáborát illeti, az bizonyára tudott a deportálás szüneteltetéséről, és mélyen ellenezte azt.

A hungarista újságírók meg sem próbálták cáfolni a Lengyelország és Nagy-Britannia felől érkező híreket. A költő viszont, aki jó ideje uszított a zsidók ellen, és aki éppen ennek az uszításnak a révén annyira ismert és népszerű volt a nemzeti oldalon, hogy a német bevonuláskor mindenkinek eszébe jutott hecckölteménye, a *Solymosi Eszter vére*, amit a Rádióban Kiss Ferenc el is szavalt, Erdélyi József ebben a történelmi pillanatban új verssel lépett a közönség elé. Címe, *A zsidókról*, egyértelmű és erős indítás.*

Hányszor mondtam a zsidónak,
hogy ne bízza el magát!
Viselheti most a mellén
azt a sárga csillagát.
Azt hitte, hogy e hazában
őérte van, ami van,
s egy hatalom van valóban
nagy hatalom: az arany;
azé minden a világon,
akié a pénz, a pénz,
s annak rabja, rabszolgája
minden szív és minden ész.

* „A szövegeket a sajtómegjelenések szerint, betűhíven közlöm.”

És még kilenc ilyen strófa, melyekben Erdélyi megmondja, hogy ő már régen megmondta. Hát tessék! A zsidó megkapta végre, ami járt neki.

Erdélyi József (Újbátorpuszta, 1896 – Budapest, 1978) úgy érezhette, nem hiába küzdött, végre a csúcsra ért. Nemcsak jelene alakult fényesen, meg volt róla győződve, hogy neve, Petőfiéhez hasonlóan, a messzi jövőben is ott ragyog majd a magyar égen.

Termékeny költő volt, a negyvennégyes évben különösen:

Ontom a verset: most vagyok hisz
költői pályám tetején.
Ha eddig bujdosó patak volt, –
kedvem ma hömpölygő folyam
s vár rá nem egy, – hetedhét ország
s a tenger, a határtalan.

(*Tovább* – Az ország, július 29.)

A sajtóbeli megjelenések mellett kötete is készült. Ha egy téma ihletet adott neki, lenyűgöző bőséggel áradtak tolla alól a sorok. De hogy fokozhassa az iramot, írógépet kért és kapott, mely fejleményről ugyanúgy költeményben tájékoztatta a nemzetet, mint arról, hogy végre lakáshoz jutott – zsidólakáshoz, természetesen. Áprilisban a Budapestet ért bombázásokat szemtanúként élte át, és ezekről két alkalommal számolt be *Az ország olvasóinak*, prózában. Ahogyan az elvárható, mély megdöbbenéssel és az elkövetők iránti haraggal. Ám elméjében egyszer csak összeállt a jelenségeket újszerű elrendezésbe szorító keret, és megírta az év egyik legnagyobb versét, *A város halálát*. Ebben ugyanúgy egy elégedett próféta hangján szólal meg, mint *A zsidókról*-ban: ő mindig is ezt jövendölte, és lám, milyen igaza lett...

Halálra vagy ítélve, város;
elpusztulsz, mint őőd, a vár:
a levegőből, tűzzel-vassal
rombol a végzet keze már.

Halálra vagy ítélve s meghalsz;
de halálos ítéleted,
az elpusztító fegyver is, hajh,
benned, belőled született.

A régi várak sorsa vár rád,
várak utóda: romba dólsz,
mint Babel tornya s éppen akkor,
midőn te is az égre törsz.

Zuhan, robban, rombol a bomba
s földre omlik sok büszke ház...
Egetvívó nagy gőgödért, ím,
város, az Isten lealáz.

Elhagyják rettegő lakóid
a számos emeleteket,
s a föld alá, pincékbe bujva,
mentik csupasz életöket.

Futnak falura és tanyára,
belőled, vágyak városa,
mint Ádám-Éva, akit üldöz
a bosszú tüzes pallosa... [...]

Meghalsz, város: elhagy az ember,
mint hajdan a barlangokat;
romhalmaid alá temetsz vén
bűnöket és bánatokat.

Az ember majd új életet kezd:
nem épít várost, nem szorong
lélekölő kőbörtönökben;
nem lesz többé olyan bolond.

Kiszabadul, hiszem, belőled,
mint tojánhéjból a madár,
s új fészket rak, melyből dalolva,
győztesen az égre száll...

A sok egy kaptafára készült, érzelgős habarék után egy remeklés Erdélyitől. A maga módján tökéletes, oda lehet állítani a fasizmus más klasszikusainak művei mellé – Julius Evola magasságában járunk. Vagy mélységében. Mondjuk tehát: Erdélyi költeménye evolai szférába repít.

Fesznek, tömörnek *A város halála* sem nevezhető, de kétségtelen, hogy minden strofája okot, magyarázatot ad rá, miért érdemel pusztulást a város, és még a kibontakozás, a szebb jövő felvázolása sem marad el. Tényleg így gondolhatták Erdélyiek, ilyen világról ábrándozhattak. Ebben a látomásban minden a helyére kerül, a Biblia hagyománya, a romlatlan faluban megélt gyerekkor és a vad jelen, meg a hajnalpírban ragyogó jövő; a szövetségesek által végrehajtott bombázások nemhogy nem ártanak az ügynek, hanem éppen ellenkezőleg, előreviszik. Következésképp nem kéne visszariadni a lehetőségtől, hogy az angolszászok lerombolják a magyar városokat, az nem a vég, hanem ellenkezőleg, a kezdet.

Erdélyié mellett ugyanabban a lapszámban még egy vers ünnepli az újbarbár kor eljövételét:

Sz. Fajka László: Emberi!

Szakadjatok meg avult gátak és
reszketeg falak –
barnamellú, daloló sereg jön
a hegyek alatt.
Tiszta szemükben friss, forró élet
lángja kavarog –
kemény talpunk alatt a tétova
s ostoba idő zokog – [...]

Ekkoriban, negyvennégy nyarán már nem jelent meg sem a Magyar Csillag, sem a Vigilia. A Vigiliát nem tiltották be az első lendülettel, zavarba hozva ezzel Possonyi László szerkesztőt. Tudta, milyen hónapok következnek, és nem szerette volna, hogy az általa alapított lap a korszak szerves részeként működjön. Kapcsolatait igénybe véve érte el, hogy a Vigiliát tegyék rá pótlólag a halállistára. És bevált a számítása, a lap a háború után újra indulhatott, ismét fontossá válhatott. De addig még végtelennek tetsző heteknek, hónapoknak kellett eltelniük.

Hollós Lajos valamikor negyvenháromban térhetett haza Budapestre, hosszú kényszermunka után. Számára a nagyváros nem pusztulásra méltó Bábelt jelentett, hanem életet, munkát, barátokat. Possonyi László tárt karokkal várta Hollóst és a hozzá hasonlóan nagy megpróbáltatásokból érkező, további veszélyektől szorongatott embereket. Az, hogy megjelenhettek, ráadásul magas színvonalú lapban, értelmet adott a létüknek, és reményt.

Itthon

[...] A csengő város mint napfény a föld
holt, fagyott burkát, úgy olvasztja lággyá
a megriasztott lélek géمبرült
idomait; a néma már világgá
sikoltaná, mi tegnap oly kicsiny,
oly távoli volt, szóra érdemtelen
gyermekjáték, vagy inkább léha csíny,
kialvó fény a ködlő képzeletben.

Hát mégis fontos, mégsem hangyaboly,
mit onnan láttam, ütlegek szikrázó
szédületében? Vérben? Mégsem oly
hívságos és hamis, mint csendes, játszó
őrült világa? Lám, már itt vagyok,
valóban itt, már szólok és kiáltok,
veszekszem is. Ó, Semmi, mily nagyot
nőttél egy perc alatt! Egész világot!

Ott fenn, a pengehangú ég alatt,
a lándzsaröptű szél nyársalta mellem,
oly nagyszerű volt: Élek? Meghalok?
Nem kérdezett s nem értett mást a szellem.
Végső valóság. Több-e, kevesebb?
Már nem tudom. Már hatni kezd a méreg.
Már elhiszem a zűrt, hisz édesebb
ízű. Fogadkozó: csak ennyit érek?

Jaj, függtem a gerendán! S vertek is,
ó, hogy megverték ama hűvös estén!
Mint bogár, kit felnyársalt egy tövis
s a megváltó gyötrelmét érzi testén,
úgy függtem ott és véres arcomon
kín és mosoly villant. Oly egyszerű volt
sz szenvedni! Ezt a leckét jól tudom.
A durva szél sajgó fülembé dúdolt.

Nem történt semmi? Járok és ülök.
A város áll még. Kávéház pöfékel.
„Ki írt és mit?” – Legyintek, örülök
és támadok az újra lobbant hévvel.
Lapok, versek, hírek és szóbeszéd,
mohón pótolni mind, amit kihagytam.
Hűlt ereimben hó fut szerteszét:
boldog beteg a gyógyító iszapban.

Hollós 39 éves volt negyvennégyben. Verse a Vigilia februári számában jelent meg. Zsidó származású volt, és baloldali. Karakán természete miatt sohasem tudott szervesen be-
tagozódni politikai szervezetekbe. A Vigilia sok más, hozzá hasonló szerzőt foglalkoztatott már a kezdetektől fogva.

Possonyi László Nagyváradon született 1903-ban. Reformátusként keresztelték meg, de katolikus gimnáziumba járt: a premontreiekhez. A premontrei kanonokok életre szóló hatást gyakoroltak lelki fejlődésére:

„Ami nagyobbvonalúság bennem akadt későbbi életemben, azt részben tőlük örököltem, s ezért hálás voltam és vagyok. A premontrei főgimnázium diákjainak kétharmada zsidó, görögkeleti román vagy magyar protestáns volt. Sohasem láttam-tapasztaltam nyolc-hosszú év alatt, hogy ne ugyanabban az elbánásban részesítették volna őket a tanáraim, mint a velük egy hiten lévőket.”

Huszonegy éves korában tért át a katolikus vallásra. De nem egyszerűen be akart tagozódni egy nagy közösségbe, arra törekedett, hogy aktívan formálja azt a kereszténység általa vélt lényegének megfelelően. Ennek eszköze volt a barátaival, Aradi Zsolttal és Balla Borisszal 1935-ben alapított Vigilia is.

„Akadnak, akiknek szemében minden értelmetlennek látszik, ami érdek nélkül történik, és ha úgy vesszük, a mi hármunk lapalapítása, a Vigilia [...] a fiatalság tenni és alkotni akarásán túl is bizonyos mértékig érdeknélküli volt. Ha nem riadnának vissza egyes olvasóim, akár azt mondhatnám: angyali sugallatra történt. Korunknak, a harmincas évek Magyarországnak légkörét nehezen viseltük el, és ez elől a nyomasztó életvitel elől akartunk eszmélkedésünk jobb óráiban a szerzetbe menekülni, a teljes önzetlenségbe elmerülni. Ez persze nem sikerülhetett, mert a szerzetesi életnek a világinál is súlyosabb terhelését nem bírtuk volna el. Ám mivel magunkban, ha némán is, valamiféle fogadalmat tetünk a jobb, tisztább, Istennek tetszőbb életre, most ezt átvettítettük irodalmi síkra. Nem nekünk volt szükségünk sajtóra, minthogy akár Aradi Zsolt, akár Balla Borisz írásait, sőt az enyémeiket is a folyóiratok és lapok örömmel közölték. A mi Vigiliánk, ami magyarul virrasztást jelent és semmiképp sem grafomániás írók közlési viselkedését takarta, éppen ezért maradhatott fenn napjainkig minden vész, támadás, anyagi lehetetlenülés közben is, mert mi azt az egész magyar katolicizmus érdekében csináltuk.”

Possonyi egy Kassák Lajosról írott tanulmányában írta le először a homo christianus fogalmát. Kassák nem kötődött se a katolikus egyházhoz, se más felekezetekhez – Possonyi csupán munkásságának szellemében ismerte fel ezt a lényegi hasonlóságot a jézusi tanítással. A mással kapcsolatban bevezetett fogalom saját munkájára is érvényes lett, és a továbbiakban meghatározta azt. Amikor szerkesztőként Kassákot vagy éppen Hollós Lajost nyilvánosságához – katolikus nyilvánosságához – segítette, homo christianusként cselekedett.

Más volt ez a kereszténység, mint a faj- és nemzetvédők kereszténysége, de természetes volt, és magától értetődő, rengeteg szállal kötődött a keresztény hagyományhoz, a magyar irodalmi hagyományhoz és a külföldi kortárs egyházakban dolgozó személyiségekhez. Ugyanakkor szemben is állt a hagyományok nagy részével és a kortárs szellemi élet meghatározó áramlataival, alkotóival. Hiszen a magukat keresztény-nemzetiként definiáló politikusok és művészek, egyházi személyek szintén sok évszázados történelmi és egyházi hagyományra támaszkodhattak, és szükség esetén akár a Biblia egyes szövegeit is felhasználhatták tevékenységük igazolására.

A negyvennégyben élő és alkotó magyar költők munkáit nemcsak aszerint lehet vizsgálni és csoportosítani, hogy mekkora tehetség és mesterségbeli tudás által jöttek létre, és nemcsak formai jegyek alapján, hanem bizonyos tartalmi elemek alapján is, és ezek közül az egyik legfontosabb – vagy talán a legfontosabb – éppen a kereszténységhez, Istenhez, a jézusi hagyományhoz való viszony. Ez a kritérium egyébként releváns a negyvennégyet megelőző és követő években is.

Erdélyi József ilyen értelemben nem keresztény költő. Áprily Lajos (Brassó, 1887 – Budapest, 1967) viszont az, annak ellenére, hogy nem hivatkozik folyton a felekezetére. 1929-ben költözött Budapestre. Évekig szerkesztette a Protestáns Szemlét. Később az ország egyik legszínvonalasabb oktatási intézménye, a Baár-Madas Leánynevelő Intézet igazgatója lett. 1943-ban leköszönt az igazgatásról, mert nem vállalta, hogy a zsidótörvényeket érvényre juttassa az általa vezetett intézményben – a diákok egy része zsidónak minősült. Áprily Lajos 56 éves korában nyugdíjba vonult, és a Visegrád melletti Szentgyörgypusztára húzódott. Elvonulása nemcsak a közéletből, a városból való kivonulás, ő az irodalomnak is hátat fordít. De ez nem egy játékos ügyes manővere, ő nem a diadalmas visszatérés remé-

nyében vonja ki magát kortársai közül. Csak magának ír, a belátható időn belüli közlés reménye nélkül. Viszont egy örök mérték ismeretével is hitével, a tudás terhével. Akkori versei egytől egytől rövidke, komolyak és fegyelmezettek.

Ködben

Jeges köd. Nincs egy lámpavillanás.
Öreg véreben nő a zsidbadás.
Tél jön s nincsen sem otthon, sem haza.
Olykor hang vág a ködbe: vadkacsa –
A szárnya-fütye messze hangzik el.
Olyankor lelke rezzen és figyel.

1944

Visegrád

Ha gyertya mellett ülök egyedül
s zaj indul az erdőn, hogy megriasszon,
azt hiszem néha: erre menekül
s befut hozzám a rémült Zách-kisasszony.

Fia, Jékely Zoltán (Nagyenyed, 1913 – Budapest, 1982) Kolozsváron élt és dolgozott negyvenégyben. Erdélybe való visszatérését a második bécsi döntés, Észak-Erdély visszacsatolása tette lehetővé. A kolozsvári magyar egyetemi könyvtár munkatársa volt. Negyvenégyben már nem számíthatott rá, hogy ezt a munkát sokáig végezheti, azonkívül aggódnia kellett családjáért, barátaiért, az erdélyi magyar lakosságért, a háborúnak kiszolgáltatott minden emberért. Verseiben folyamatosan búcsúzott a várostól, szeretteitől, a múlttól:

[...] Éjjelenként farkasfogak
csattognak a sötétből;
tudom előre sorsomat:
itt nem maradhat ép bőr. [...]

(Töredék)

Töredéket ír töredék után. Az egyikben (*Előhang siralmas krónikához*) a háború a gépek háborújaként tűnik fel, középkori víziókat idézve és sci-fiket megelőlegezve:

Éjjeinken gépek hordája bagzik,
hörögnek gyárak új tank-szüzei,
gép gépet szül: ágyu ágyut fiadzik,
s új szózat zeng: MULTIPLICATEVI!

Ha egy kidől, már rátipor a másik,
erdő-mező csupa fekete roncs;
a Holdról nézve Földünk, hogyha látszik:
likas halálfő, orra-szeme nincs...
Hogy esdekeljek, agytalan gigászok:
a Föld ártatlan, könyörüljete!
Vagy szánjátok bár az állatvilágot –
A „Homo Faber” nem érdemli meg!

1944

Látomás az emberiség jövőjéről, akár *A város halála*, csak ez esetben a látnok nem vonzó, hanem riasztó képet tár az olvasó elé – nem a közvetlen kortárs, hanem az esetleg mégiscsak létező jövőbeli olvasó elé. Jékelynél maga az ember, illetve a rossz irányba fordult civilizáció idézi elő a bajt, nem egyik vagy másik embercsoport. És a következmények is az emberiség egészét, sőt minden teremtményt sújtanak.

Ekkoriban írja Jékely a *Menekülőket* is:

Csillog a küllő,
táncol a lőcs,
mennek az árva
menekülők.
Kuksol a gyermek,
fel se tekint,
anyja körülnéz:
hátha megint?
Bús szeme szúrón
égre mered:
nem jönnek újra
a szörnyetegek? [...]

Amikor azonban a várost – a vasútállomást – támadják a bombázók, azt nem verseli meg Jékely. Polcz Elaine (Kolozsvár, 1922 – Budapest, 2007) a helyszínen éli át, és évtizedekkel később, az *Asszony a fronton*-ban részletesen leírja:

Az állomás körül iszonyatos rumli várt. Előtte a téren szüntelenül vonultak a katonai kocsik. A menekültvonat sehol. Lepakoltunk az egyik váróteremben, üvegszilánkok és faltörmelékek közé. Apa azt mondta, éhes, egy üzletben látott gyümölcsöt, megkeresi, és visszaindult a város felé. Egon és Irénke valami alkalmi autóra vadásztak, a holmijukat is vitték a targoncán, hogy mindjárt helyet foglaljanak, és úgy jönnek majd utánunk. Én őriztem a mi holminkat. János elindult balra, az állomásparancsnokság felé.

Egyszer csak iszonyú ordítozás támadt, mindenki rohant, menekült. Egy öreg vasutas a peronon állt, és felmutatott az égre: „Bombázók!” Aztán fehérre vált arccal: „Ott jönnek a bombák, ni!” Három hármas pontocska ereszkedett a házak fölé. Szaladtam az állomásparancsnokság felé. Ott megtaláltam Jánost, kézen fogva szaladtunk egy szükségóvhelyre. Olyan föld alatti bunkerfolyosó volt, egy vaslétrán kellett az aknába lemászni. Az emberek őrröngve tolták és tépték egymást. Akkor közvetlen fölénk szállt egy gép. Oldalt álltam és megbűvölve bámultam, hogy egy hármas pont éppen a fejünk irányába zuhan lefelé. Valaki, mint egy állat, úgy üvöltött, hogy végünk van.

Nem volt már idő lemászni. János megfogott, felemelt és bedobott az aknába, aztán utánam ugrott. Ekkor már robbant kint a bomba. Emberekre estem, a csuklóm a megrepedő falba szorult. Tulajdonképpen és szó szerint megmentette az életemet, mert én akkor mozdulni se próbáltam. Különös módon sohase voltam érte hálás. A lélekjelenlétét azonban bámultam.

A falhoz támaszkodva álltunk, ebben a keskeny betonfolyosóban, sokan. Nagy gyengeség fogott el, nem mertem a fejem oldalt fordítani, hogy lássam azokat, akik kint maradtak, és most hozták le őket, iszonyúan szétroncsolva, de még éltek. Az egyik folyton mondani akart valamit, de nem tudott beszélni. Újból és újból tagolt valamit, érthetetlen hörgéssel. Az akna betonkupakját lecsukták. Hallatszottak a becsapódások, a becsapódások... Mindegyik közlőről. Időnként remegett a föld körülöttünk. Egy vasutas állt a házitelefonnál, csendet intett és beszélt: „Sebesültek vannak velünk. Elsősegélyt kérek!” Tízszer egymás után ugyanaz.

Majd: „Értem”, hosszú szünet, figyel. Megtörli a homlokát: „Nem tudnak segíteni.” Aztán valamilyen készülékhez lép, hogy megindítsa a légszivattyút. Nem megy. Kínlódik, má-

sok is segítenek, de a készülék nem működik. Ki kell nyitni a betonkupakot, ami az aknalejáratot fedi, mert rohamosan fogy a levegőnk. Megfulladunk. A vasutasok: „Ez szolgálati óvóhely, szükségóvóhely, a civilek, katonák menjenek ki, mi nem hagyhatjuk el a helyünket, nem szaladhatunk máshová. Két bomba között egynéhány ember mindig mászon ki és szaladjon a szemközti házakba.”

Vad veszekedés. – Van magukban emberség? – Értsék meg, hogy nincsen levegő, itt fulladunk mindnyájan.

Egy tiszt előveszi a revolverét, fölemeli lövésre készen: „Katonák! Első csoport, indulj!”

Vasutas a telefon mellől: „A menekültvonatot találat érte, kiképzettek, szanitécek indulj!”

Gondolkodás nélkül kilépek. János visszaránt: mit csinálsz? – Kiképzett nővér vagyok – válaszolom. Mire lefog és szorít: „Azt itt senki se tudja”. „De én igen” – válaszolom, mire befogja a számat. Az első csoport megindul. Felmásznak a létrán.

Nem lehet felnyitni a betonkupakot. Be vagyunk temetve. Most mi lesz?

Mások próbálkoznak a szivattyúval, közben a vasutas telefonál. „Nincs levegő! Nincs levegő! Be vagyunk temetve, segítséget kérünk, segítséget kérünk!” Majd utasítások: „Senki ne beszéljen, senki ne mozogjon! – úgy kevesebb levegő fogy. Egyenletesen, felületesen lélegezzünk!”

Állunk, mint a heringek, csendben, izzadunk és kétségbeesve lélegzünk, mert még van mit. (Ha most mélyebben beszívom, talán aztán tovább bírom?) A legszörnyűbb volt a telefon. A halálos, verítékező csendben csak a sebesültek hörögtek. „Hetvenen vagyunk, tíztizenöt percig bírjuk még.” Aztán: „Nem működik a telefon.” Leengedte a karját a kagylóval együtt.

Odahajoltam János arcához (akkor átölelve tartott): „Nem akarok meghalni.” Cinkos mosollyal intett vissza: „A többi se...” Ettől valahogy megkönnyebbedtem. „Talán ide esik egy bomba és szétnyomja ezt a kalitkát...” Mire ezt kimondtam, beleborzadtam: a rám szakadó falat éreztem. Észrevette, mert azt súgta: „Rád hajolok, ne félj, csak én eshetek rád.”

Akkor valaki ránk ordított, hogy ne beszéljünk.

Folytatódott az előző percek iszonyata. Vártunk... Aztán fulladni kezdtem, majd elfeketedett a világ.

Amikor kinyitottam a szememet, az arcom előtt tenyérnyi fekete nyílást láttam, kicsi zöld lemezek forogtak benne. Mint a rádió varázsszeme. Levegő jött lassan, szivárogya. Felemelve tartottak az alacsony földem magasságában, hogy közvetlenül kapjam a levegőt, a légszivattyú egyik nyílása előtt – ami valahogy beindult. (Azért vesztettem el hamarabb az eszméletemet, mert egy elszenvedett tbc miatt csökkent a légzőfelületem.)

Elég volt ebből a napból. Reggel kilenctől este hatig voltunk tűz alatt ebben a betonfolyosóban. Miután kinyitották valahogy a betonfedőt, ahányszor kimásztunk, két lépés után: vissza. És még sok borzalom, de nem akarom tovább részletezni. Mi barmok, mi ostoba állatok, ebben a betonlyukban nem is sejtettük, hogy az egész városból csak a vasút van tűz alatt. A menekültvonatot is szétlőtték, ott feküdtek a sebesültek, halottak a sínek mellett.

János mindvégig nagy volt. A szó eredeti és tiszta értelmében.

Estefelé kiszabadultunk. Megtaláltuk a romok között a csomagjainkat. A többiek sehol.

Csak gyorsan el, el innen, ne kelljen visszabújni oda.

A városba nem lehet visszamenni, azt mondták, felrobbantották a Szamos-hidat. Egy részeg fiákerest találtunk, aki nem tudta, hová menjen, mit kezdjen magával. Nagy pénzért kötélnek állt, hogy arra, amerre a lova viszi, mi is vele mehetünk. Gyorsan fel a csomagokkal.

A réműlt, sovány ló vágatva megindult, hamarosan kiértünk Szucság irányában az országútra. Ott aztán letett bennünket, és lépésben bevezette lovát a földekre.

Az árokpart bokrai alá húzódtunk, mert a repülők gyakran vették tűz alá az utat. Ez volt a katonai visszavonulás iránya.

Polcz Alaine annak ellenére egyedülállóan pontos és friss ábrázolója a bombatámadásnak, hogy az esemény idején még nem író, és jóval később rögzíti az élményt. Igaz, azt tudni lehet, hogy életrajzában sokszor mesélt a negyvennégy-negyvenötben átélt dolgokról, „csak” a megírással várt évtizedeket. W. G. Sebald, Angliában élt német író (Wertach, 1944 –

Norfolk, 2001) előadásorozatban, majd könyvben foglalkozott azzal a jelenséggel, hogy a német városokat ért szövetséges bombázásokról milyen kevés író tett említést közvetlenül a megtörténtük után, illetve ha valaki, mint a fiatal, pályakezdő Böll, mégis írt olyesmit, azt nem adták ki. A katonák által végrehajtott tömeges erőszaktevételekhez hasonló trauma lehetett ez, azokról sem írtak a kortárs szerzők, illetve ha mégis megtették, mint pl. Márai, a könyv csak nagy sokára jelent meg.

Polcz Alaine egyszerre több tabut tör meg a könyvében. Tabutörőnek látom a szóhasználatát is, ennek a résznek az elején például ott virít a *rumli* szó. Nem írta volna le Erdélyi József, de valószínűleg Radnóti sem. Pedig szükség van rá vagy valami hasonlóra a támadott város vasútállomásán uralkodó állapot leírásához. Városias szó. Milliók szókészletének gyakran előforduló darabja volt, az irodalomba, legalábbis a mainstreambe, nem fért be. A tőle való ódzkodás a romlatlanságot, az ősit, a falusi életformát eszményítő világi- és irodalomszemléletből ered. Azonkívül sokkal inkább a nők szókészletébe tartozik, mint a férfiakéba. Eleve kevésbé valószínű, hogy egy férfi író vagy költő használná egy légitámadás leírásakor.

Figyelemre méltó, hogy Erdélyi József és Borsi Darázs József, habár költők voltak, prózában írtak saját légiháborús élményeikről, és így tett Kassák Lajos is. (Az ő fontos tapasztalatokat rögzítő szövegét idéztem már *Szomszéd* című könyvemben.)

Anélkül, hogy kárhoznánk a költőket, a költők által kimunkált és használt különféle eszköztárat, annyit megállapíthatunk, hogy bizonyos mértékig távol tartják az élmény nyers brutalitását. Úgy látszik, a bombázást éles helyzetben átélni hasonlóképpen személyiségromboló hatású lehet, mint a megerőszkolás, a kínzás elszívése. A költői eszköz használata pedig ha nem is mindenképpen, de azért általában az élmény feloldásához, meghaladáshoz segíti a költőt.

Szemlér Ferenc (Székelyudvarhely, 1906 – Bukarest, 1978) *Légitámadás után* című versének indítása tömören ábrázolja ezt a helyzetet: a szerencsés túlélő beszél.

Még élek! Lassan szívom be a port,
a füstöt és a mész szálló szagát.
A nap elé fátyolt borzol a zord
romlás, az égő olaj. Odaát
a roppant, rengő köd alatt a volt
gyárok csontváza görbül mind alább.

Halálos csend. Kifulladtán liheg
a kínzott föld. Hangyáit siketen
dobja elő a megmaradt üreg.
Fáradtan nézem, amint idegen
arccal botolnak el a szórt kövek
között, ezernyi zúzott cserepén.

Egy tölcsér szélén állok. Valaki
vigyázott rám. Pár méter csak s az agy,
mely kábán nézi kedves tárgyai
romlását, már csak szétfreccsent anyag.
Nem érzek semmit, csak az állati
könnyülést, hogy fenn ég van és szabad!

Az állomás felé négy fáklya ég
s az égre szórja gyászát azokért,
kiket elnyelt a dicsstelen sötét,
mely engem s téged még ma el nem ért —
Élek, élek!... mindez milyen derék,
ezt az érzést nem adnám semmiért!

A hajlatban öt térdredőlt faház.
Roncsolt bordáik között sziszegő
nyelvel nyúlkál a repedtcsövű gáz
és keresi a holtakat. Merő
nehéz arccal egy bús ember vigyáz
arrafelé. Az ott most temető.

De itt! itt! élünk. Ez a földdarab
anyánk volt és nem mostohánk. Szelíd
nyugvással dülök el ölén hanyatt
s kéjes fáradtság bágyaszt. Holnapig
talán megvéd a sors. A madarak
már kezdik újból. Hangjuk csupa hit.

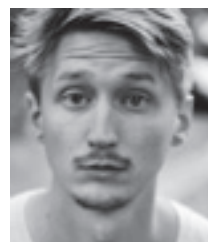
A verset az Erdélyi Helikon adta közre. Szemlér Ferenc abban az évben több kimagasló verset írt, melyek különböző magyarországi és erdélyi lapokban jelentek meg.

A negyvennégyes tapasztalatok egyik legfontosabb – ha nem a legfontosabb – költője, Pilinszky János (Budapest, 1921 – Budapest, 1981) abban az évben nem írt verset. Írt előtte, írt utána, de *akkor* nem. Mikor ezt a tényt rögzítem, nem az a szándék vezérel, hogy egy költőt kiemelve egyszer s mindenkorra leminősítsem az összes többit; elhallgatni sem volna helyes, mert sokféleképpen működtették képességeiket negyvennégyben a költők, és sokféle élmény érte őket, miközben sokan közülük hoztak létre jelentős műveket. Még hallgatni is többféleképpen lehetett, Pilinszky hallgatása más, mint Áprilyé vagy Máraié, aki a tárgyévben ugyan nem publikált verset, de írni rendszeresen írt, sőt, hosszú szendergés után éppen ekkor ébredt fel benne egy időre a lírikus. Pilinszky hallgatása egyszerre szakrális és modern jellegű, a némaságot vállaló szerzetesekéhez hasonló és a század második fele nagy művészeinek gesztusait megelölegező csend. Azért írok róla, mert az ő csendje valahogy ott dübörög az év egész magyar költészete alatt. És természetesen csak azért érzékelhető, mert negyvenötől haláláig munkálkodott az élmény feldolgozásán.

Nem írt verset negyvennégyben Füst Milán és Szép Ernő sem. Füst Milán 1967-ig, Szép Ernő 1953-ig élt. Az *Emberszagban* Szép Ernő megírta munkaszolgálatos korszakát. Negyvennégy októberéig követte az eseményeket, onnantól nem. Versben egyikük sem beszélt arról az évről. ■ ■ ■

■ ■ ■
Zoltán Gábor: Budapesten született 1960-ban. Kötetei: *Vásárlók könyve* (novellák, 1997, JAK–Kijárat), *Érények könyve* (novellák, 1999, Magvető), *Szőlőt venni* (regény, 2001, Magvető), *Fekete bársony* (regény, 2008, Jelenkor), *Orgia* (regény, 2016, Kalligram), *Szomszéd* (esszéregény, 2018, Kalligram).

A gondolatok terjedésének természetéről

Kommentárok

a *Kitömött barbár*hoz

„Ferenc ifjúkorában a királyságot és az egyházat fenyegette halálos veszély, melynek kórokozóját ugyanilyen kétségbeesett eredménytelenséggel próbálták legyőzni. Elégették a könyveket és betiltották a szabadkőműves páholyokat és levágták a fejeket, amivel csak azt tették nyilvánvalóvá, hogy semmit sem értenek a gondolatok terjedésének természetéből.”¹ (20.)

Egy, az információáramlás új, szélesebb körben és gyorsabban ható módzataival és a „tudás” kategóriájának radikális átalakulásával jellemezhető korszakról írt regény fontos tanulságokkal szolgálhat digitális gyakorlatok mentén szerveződő világunk felől. Tágan értve a médiatörténet(ek) egyes kapcsolódási pontjainak, szűken véve a (tudományos) olvasás változatainak kirajzolódását remélhetjük egy olyan olvasattól, amely a különböző korszakok különböző technikáit rendezi egymás mellé. Miközben egy kortárs irodalmi alkotás működéséhez is közelebb kerülhetünk: megtudhatjuk, hogy milyen jelentések, mintázatok és értékelési szempontok merülhetnek fel annak függvényében, hogy hogyan közelítünk a szöveghez.

Első közelítésben azt mondhatjuk, hogy Péterfy Gergely 2014-ben megjelent regénye, a *Kitömött barbár* nem problémátlan mű. Legnagyobb erénye az, ahogyan központi motívumai különböző jelenetekben, gyakran gyökeresen ellentétes jelentésekkel fel-

ruházva kerülnek színrevitelre. Hibái közé sorolhatók azok a narratív megoldatlanságok, amelyek ezeket a különböző történetszálakat és azok elbeszélőit hivatottak összefogni.

A központi motívumok viszonylagossá tétele valóban *színrevitelként* történik. Ugyan az elbeszélők (Török Sophie, Kazinczy Ferenc) gyakran kommentálják és értelmezik az egyes emlékeket, ezek az értelmezések nem válnak érvényessé a mű egészét tekintve. Hiszen egy másik epizódban másfajta jelentésekkel töltődik fel ugyanaz a jelenség. Ezek a jelentések viszont már nem az elbeszélők értelmezésében, hanem pusztán egymásmelletiségükben kerülnek egymással szülségbe. A címben szereplő *barbár* például egyszerre vonatkozhat Solimanra és az őt körülvevő bécsiekre, akik komoly becstelenségeket engednek meg maguknak vele szemben. Ugyanakkor Kazinczy egyik gyermeki traumája is éppen az, hogy Bécsben „barbár magyarnak” tartják kurucos ruhájáért (236.), holott egy helyen ő maga is „egy barbár tartomány messzi szeg-

leteként” (98.) jellemzi a magyar vidéket. Miközben nyelvművelő tevékenységének célja szerint az uralkodó politikai és kulturális hatalmat szeretné „hebegő barbárokká” (65.) tenni, akik majd nem értik saját maga fogalmazta szabadságát. Török Sophie viszont Kazinczyval a szexualitásra vonatkozó saját szókincsüket tartja barbárnak és műveletlennek: „Így ez a régió a nyelvünkben megmaradt annak, aminek kezdetől fogva éreztük: parasztosnak és ősinek, barbárnak és műveletlennek, nyersnek és egyszerűnek, mint a töményre párolt szeszek. Kértem, hogy mondja ki, mondja ki sokszor, hogy fasz, pina, baszás, és így tanultuk meg átadni magunkat a nyers testi élvezeteknek, és többet nem szégyenkeztünk semmiért egymás előtt.” (155.). Talán túlságosan egyértelmű a tanulság (mindenki lehet barbár attól függően, hogy honnan nézünk egy helyzetet, vagy hogyan kezeljük a másikat), de ez a fajta perspektivikusság és jelentésszóródás nemcsak a legfőbb kategóriára, hanem a regény több jelenségére is érvényes. Későbbi témánkat érintve, az olvasás művelete is mást jelent a szöveg különböző jeleneteiben: szolgálja az emlékezetet, a nevelés/műveltség alapja (Török Sophie-ék gyereknevelése az irodalmi műveltségből indul ki, de maga Kazinczy is Sallustius, Horatius, Arisztotelész és Lessing [56.], Montesquieu és Diderot [205.], Shakespeare és Goethe [239.] szövegeinek a viszonyában határozza meg magát), egyszerre a nemzet üdvének letéteményese (vö.: a nyelvújítás programjával) és a lélek nemesítője. Ezek az értelmezések adják leginkább az elbeszélők identitását „[A]z olvasmányok nem csak a szavakon keresztül határozták meg az életünket: a szerzők maguk is példaképpé váltak.” [367.]), ugyanakkor felfedezhetjük a könyvek használatának más módjait is a szövegben: Török Sophie édesanyja romantikus regényekbe temetkezve zárkózik el a valóság (többek között gyermekei vérfertőző kapcsolata) elől, ahogy apja is rejtélyes szabadkőműves szövegeket olvasva távolodik el a felvilágosult tudás képzetétől – sőt bizonyos művek ismerete szakítólevelek megírásában is komoly segítségnek bizonyul. (408.)

Amit tehát a regény a különböző jelenetek ütköztetésével végrehajt, az magának a felvilágosodásnak a nagy vállalkozását idézheti: a hatalmi viszonyok és a tudás dogmatikusságának megkérdőjelezését, a központi jelentések elbizonytalanítását.² Nemes Z. Márió szerint a regény a felvilágosodáson saját programját kéri számon azáltal, hogy alapelemeinek (racionalitás, szabadság, egyenlőség, stb.) viszonylagosságára is rákérdez:³ az Embert humanista kiindulópontból megalkotni kívánó eszmerendszer nem tud mit kezdeni egy afrikai menekülttel, és vagy lenézendő és veszélyes állatként, vagy izgalmas és egzotikus jelenségként kezeli; a tudás hirdetője, a hiedelmekkel leszámolni kívá-

nó tudós, gróf Török a lánya előtt maszturbál kis tévelygekbe, hogy aztán aranyat köpjön bennük; stb.

Mindez segíthet nekünk abban is, hogy a 18. század eszmetörténetét ne csak immateriális gondolatokként tudjuk elképzelni. Hiszen, mint minden eszmerendszer, a felvilágosodás is csak konkrét anyagi-mediális feltételek mentén jöhetett létre. Az új emberkép, „a belső lelki mélységgel rendelkező egyedi lény,”⁴ valamint ennek az embernek az egyéni szabadságára és a saját maga által megszerzett és ellenőrzött tudására alapozott világnézet létrejöttét a könyvek megnövekedett száma és gyorsabb áramlása előfeltételezi. A könyvnyomtatás 18. századi térnyerése és a könyvpiacok összeköttetése eredményezi azt a felgyorsult információáradatot, amelyben átalakul a tudás fogalma és az ismeretek közvetítésének módjai;⁵ miközben a magányos, csendes olvasás gyakorlata és a szerző mint jogi kategória megjelenése a művészi önkifejezés és az olvasás „belső utazásként” felfogott képzetét hozza létre. Mindennek következménye a belső mélység felől elgondolt, a(z) elsősorban irodalmi nevelés során kiteljesedő ember elképzelése. „Mert minden baj a könyvekből származott” (211.), kel ki Kazinczy ellen némi joggal bátyja, Dienes is a regényben. Azonban ezek a mediális feltételek, azaz az információ közvetítésének és tárolásának módozatai hagyományosan reflektálatlanok maradnak, és legtöbbször csupán az általuk létrehívott esztétikai/filozófiai következmények kerülnek előtérbe (pl. a felvilágosodás leírásakor).

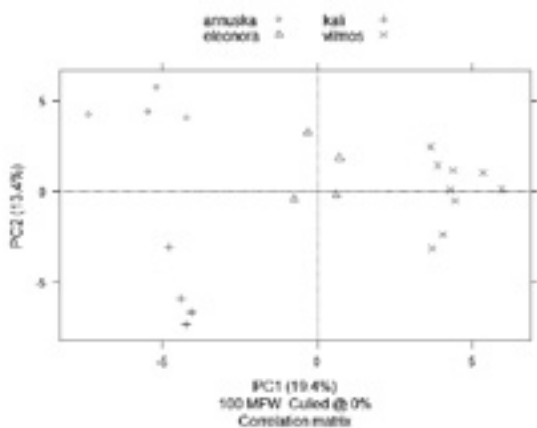
A dolgok mélysége iránt elkötelezett, az első ránézésre nem látható struktúrák feltérképezésében érdekelt művelet lesz a 19. században intézményesülő tudományos olvasás is. A filológia a mély baráti kapcsolat vagy a szerelem mintájára képzelte el a szövegekkel való foglalatalkodást,⁶ amely során egy *egybefogó figyelem* olyan elemek iránt is érdeklődik, amelyekre a hétköznapi olvasás nem kíváncsi.⁷ Így a mélystruktúrák (a szerzők életrajzi vagy a szövegek történeti hátterének, később nyelvi megalkotottságának) feltérképezése lesz az irodalmár elsődleges feladata. Furcsa visszacsatolást érhetünk tetten ebben: a könyvek mozgása révén kialakult felvilágosodás kori emberkép határozza meg a könyvekkel való, személyközi kapcsolatok mintájára elképzelt és valami rejtett igazság *felfedezését* célzó tudományos munkát.

Ezt a tudományos hozzáállás érvényesítve tűnik megoldatlannak a *Kitömött barbár* narrációs szerkezete. Nehezen magyarázható ugyanis, hogy a három elbeszélő nyelvileg egyáltalán nem különül el egymástól: ugyanaz a hang szólal meg Török Sophie, Kazinczy és Angelo Soliman esetében is – mintha nem lenne nyelvi identitása az elbeszélőknek, miközben folyton a nyelv identitásteremtő erejéről értekeznek.⁸ Ebből kiindulva Margócsy István se narratológiailag, se lélekanilag nem tartja megalapozottnak a regény nyelvről és in-

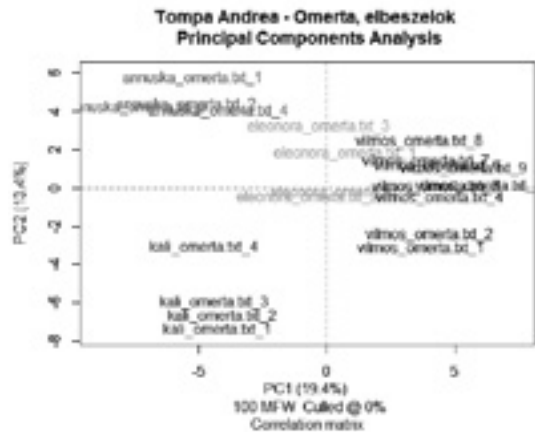
dividualitásról alkotott képét.⁹ Hiszen a nyelvi elkülönülés hiánya nem kínál fel értelmezési lehetőségeket, amelyek felől indokoltnak tűnne ez a fajta narráció. Az összerosódó hangokon túl felmerül annak is a kérdése, hogy miként tudja felidézni Török Sophie egyetlen, Kazinczyval folytatott beszélgetésre hagyatkozva az általa nem ismert Angelo 30 évvel korábbi érzéseit.¹⁰ Olyan elbeszélés- és ismeretelméleti alapvetésekkel nem foglalkozik a regény, hogy az elbeszélések pozíciója és módja mindig meghatározza az elbeszélte eseményeket, ezért legalábbis problémás egy mindentudó, nyelvileg szereplőitől egyáltalán nem elkülönülő elbeszélőt alkalmazni. Holott a 20. század prózairodalmának ez lesz az egyik legfontosabb (éppen az említett 18. századi hagyományokra visszavezethető) felismerése. A síkok és tudatok közti zökkenőmentes átmenet mintha erről az elbizonytalanságról nem tudna; csak egyetlen példaként álljon itt a részlet, amiben Török Sophie számol be egy olyan eseményről, ahol maga Kazinczy sem volt jelen, és saját hangja egy egyszerű ismétléssel vált át Dienes szólamára: „Na jó, mondta erre Dienes, nem is úgy gondolta, nem is úgy gondoltam, csak arra céloztam ezzel, hogy Ferencről nem várható el, hogy úgy viselkedjék, ahogy illendő, s ahogy a családjához méltó.” (211.)

A tudományos olvasás ethosának továbbélése figyelhető meg napjaink digitális bölcsészetiében is. A szoftverek segítségével végzett statisztikai keresések (jelen esetben az *R* program *stylo* csomagját használva¹¹) is az olvasás tapasztalatában nem érzékelt mélystruktúrák feltárását tűzik ki célul. Az alábbi egyszerűbb elemzések szövegstatistikailag is alátámasztják az elbeszélői hangok egyneműségéről mondottakat. Első lépésben egy olyan kortárs regényt vizsgáltunk, ahol az olvasói tapasztalat szerint markánsan elkülönülő hangok hozzák létre az elbeszélést: Tompa Andrea *Omerta* című regényét éppen emiatt, a nyelvileg nagyon gondosan kimunkált elbeszélők miatt ünnepelte a hazai kritika. Persze sokszor a program által kirajzolt min-

1. ábra

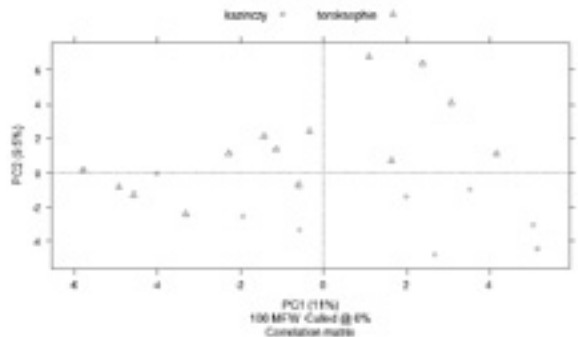

2. ábra

tázat nem felel meg tapasztalatainknak (hiszen más, rejtettebb elemeket vesz számításba). Azonban ahogy az 1. és 2. ábrán is látható, a négy elbeszélő szövegét egyforma nagyságú (10000 szavas) egységekre bontva, bennük a leggyakoribb szavakat vizsgálva valóban jól elkülöníthetően (statisztikailag is releváns módon) jelennek meg a megszólalók. Azaz az egy elbeszélőhöz tartozó szólamokat a leggyakrabban használt szavakat figyelembe véve egymás mellé rendezte a szoftver.

3. és 4. ábra

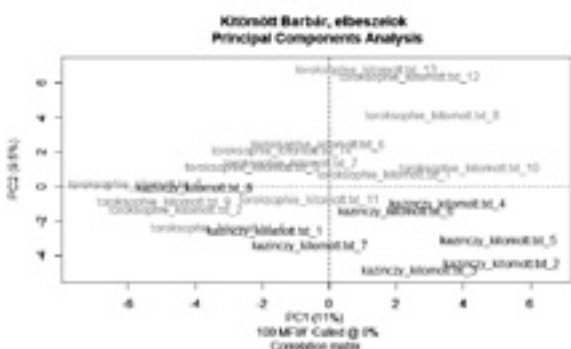

Mindez a *Kitömött barbár* esetében nincs így. Ugyanezt az eljárást Péterfy regényére alkalmazva,¹² Kazinczy és Török Sophie szólamát összevetve nem kapunk olyan eredményt, ahol az elbeszélői hangok a fenti módon elkülönülnének. Statisztikailag nem releváns az a különbség, ami a 3. és 4. ábrán kirajzolódik, sőt egyértelműen a két narrátor egybecsodását mutatják, amik a fent idézett narratológiai meglátásokat támasztják alá. A keresések a leggyakoribb szavakat veszik alapul, de ez nem az elbeszélés tematikus vizsgálatát jelenti. Az ilyen eljárásoknál ugyanis fontosak azok a nem jelentésszerű szavak (kötőszavak, partikulák) is, amik inkább egy megszólaló egyéni nyelvhasználatát, tehát stílusát adják ki – ami ebben az esetben

szintén valami rejtett, még a beszélő számára sem tudatosult mintázatot jelent.

Persze ezek az elbeszéléstechnikai hibák is csak a tudományos olvasás hagyományos elképzelése felől hibák. Felmerül ugyanis, hogy (a regény címének másik szavát idézve) nem a szöveg „kitömését” végezzük-e el ezzel? Azaz vajon nem egy bizonyos szempont szerint és cél érdekében preparált corpust hozunk-e létre; ami előfeltételezi a szöveg „élőségének” korlátozását vagy megszüntetését. Hétköznapiban fogalmazva: kit érdekel az ismeretelmélet, ha izgalmas a sztori? Árnyaltan kidolgozott szereplők, jelenetek és különböző idősíkok keverednek a regényben, ahol az irodalom is a vér, a szerelem, az árulás és a politika kontextusában találja meg a helyét. A *Kitömött barbár* bizonyosan nem az elbeszélhetőség vagy a múlt hozzáféréseinek problémáiban érdekelt, sőt látványosan nem

3. és 4. ábra

is foglalkozik ezekkel a közelmúltat még erősen befolyásoló kérdésekkel. Mindez a tudományos preparáció felől rendellenességnek tűnik, ám a szöveget olvasva nem igazán zavaró; sőt a szereplők történetei egymásba simulva segítik is az olvasás folytonosságát. Az elbeszéléstechnikai hibák csak egy bizonyos olvasásban nyerik el létjogosultságukat (akkor viszont mindenképp), ám úgy érzem, a regény olvasásának tapasztalatában nem ez a döntő.

Hiszen a sűrűn és összetett módon jelenetező eljárások felől nézve a regény műveletei már nem a mélység képzete, hanem a felszínen létesített kapcsolatok felől határozhatóak meg (gondoljunk a jelenetek feszültséggel teli egymásmellettségére). Az utóbbi évtizedekben megjelentek a tudományos olvasásnak is ilyen műveleteken nyugvó variációi. Stephen Best és Sharon Marcus például egy mögöttes jelentés leleplezésével jellemezhető *szimptomatikus olvasás* (*symptomatic reading*) mellett a *felszíni olvasás* (*surface reading*) gyűjtőfogalmát vezetik be, amely alá tartozó gyakorlatok esetében a szöveg gazdagsága már nem a költői nyelv jelentésteljségéből következik, hanem a felszínen lét-

rehozott kapcsolatok nagy számából adódik.¹³ Említhető még a Hans Ulrich Gumbrecht által a hermeneutikai gyakorlattal szemben meghatározott *rámutató, vagy referencializáló* olvasás, amelynek központi eleme az információk gyűjtése és hangulatok átélése;¹⁴ vagy a *helyrehozó olvasás* kategóriája, amely egyenesen paranoidnak tartja a „gyanú hermeneutikájára” épülő tudományos gyakorlatot – és ezzel szemben kíván egy nem gyanakvó, a váratlan szöveghelyeken meglesni képes, azokat saját jelentésükben megtartó és ezeket az egységeket összeszerelő gyakorlatot kialakítani.¹⁵ Az ilyenfajta olvasásmódok etikai dimenzióját is látni kell,¹⁶ hiszen ezeket sem pusztán a történet izgalma vezérli – még ha a *Kitömött barbár* sztorijának hatásosságát is hangsúlyoztam fent. Persze az olvasás élményének ezt az érzéki dimenzióját is vissza kívánják vezetni a tudományos praxisba az említett gyakorlatok, de számolnunk kell azzal is, hogy kizárólag a kíváncsiság vezérelte tekintet ugyanúgy tárgyának kitömését eredményezi, mint az objektívnek tételezett kutatói hozzáállás. Ez a regény egyik tanulsága is: Soliman „kitömése” jóval halála előtt elkezdődött az őbenne csak a szenzációt látó, de saját viszonyrendszerükbe beépíteni képtelen kíváncsiskodók által. A felszínen működő, idézett gyakorlatok ezzel szemben az *összekötés etikáját* hangsúlyozzák: a kutatónak nem a tárgytól független, ítéletalkotó kritikus felvilágosodásból származó szerepét kell érvényesítenie, és nem folyamatosan a hamis előfeltevések és hibák leleplezésén kell munkálkodnia, hanem különne-mű dolgok összeszerelésén, vagy a már meglévő hálózatok felismerésén.¹⁷

Ahogy a 18. századtól tért nyert olvasásmód és a vele összefüggésben álló emberkép is egy mediális feltételrendszeren nyugszik (a könyvnyomtatás elterjedése és a könyvpiacok kiépülése), úgy az olvasásnak ezen gyakorlatait hangsúlyozó modellek is az információáramlás megváltozott körülményeire vezethetőek vissza. „A gondolatok terjedésének természetét” (20.) napjainkban a digitális technikák határozzák meg, amelyek éppen nem az egybefogó figyelem, hanem a *multitaskingra* épülő, szóródó figyelem (*hyper attention*) szerint működnek.¹⁸ Előtérbe kerülnek a szűrés/szelekció műveletei és a gyors átfutás képessége; a grafikai elemek; a kevésbé a szöveg nyelvi felépítéséből kiinduló kontextualizálás és a részek közötti szabadabb válogatás.¹⁹ Azaz azok a technikák, amiket a fent jelzett olvasásmódok is a középpontba állítanak – és ennyiben azok jobban megfeleltethetőek egy digitális logikának, mint a számítógépekkel végzett, mélystruktúrákban érdekelt digitális bölcsészet. Továbbá ez az internetes műveleteket idéző *összeszerelés vagy kombinálás* válhat egy olyan újabb paradigmává, ahol már nem a feltalálás/felfedezés vagy a semmiből való teremtés lesz meghatározó. Hiszen a digitá-

lis gyakorlatok mentén alakuló ember már nem saját integritását kívánja létrehozni, ahogyan azt a felvilágosodást és a reformációt követően tette, jelentéséhez nem belső egységén keresztül juthat el. Éppen ellenkezőleg: a folyamatosan alakuló hálózatokban elfoglalt helye, azaz a kapcsolódásai száma és minősége határozza meg. Ezért kell Kazinczynak is a regényben állandóan „ide-oda flangálni, meg összevissza olvasni mindenféle istenverte nyelven, meg könyveket rendelni drága pénzen, meg festményeket venni Bécsben.” (215.) A felszín metaforája a valóság térbeli rétegződésének elképzelését („mögöttes”, „mélyebb” igazság) egy mellérendelő logikára cseréli. A kapcsolódások során különböző információk gyors feldolgozása és továbbítása válik meghatározóvá (elég ha netes gyakorlataink zömére gondolunk), nem az adott tárgy maradéktalan megértésének céljából, hanem releváns kontextusok mozgása érdekében.

Ez az a szempont, ami a kontextusok egymás mellé helyezését (például a „barbárság” vagy az egyes olvasásjelentek sokrétű színrevitelét) mint a regény kitüntetett eljárását tételezi. Érdemes azt is észrevennünk, hogy az ismeretelméleti kidolgozatlanság, ami a regény narrációs szerkezetét vizsgálva hibaként értelmezhető, teszi lehetővé a jelenetek zökkenőmentes keveredését.²⁰ Másfajta olvasásmódok másfajta értelmezéseket és értékelési szempontokat kínálnak, amely műveleteknek fontos látni az „ember” világban elfoglalt helyzetére vonatkozó implikációit is – különösen, ha „az ember fogalma a regény központi kérdésévé válik.”²¹

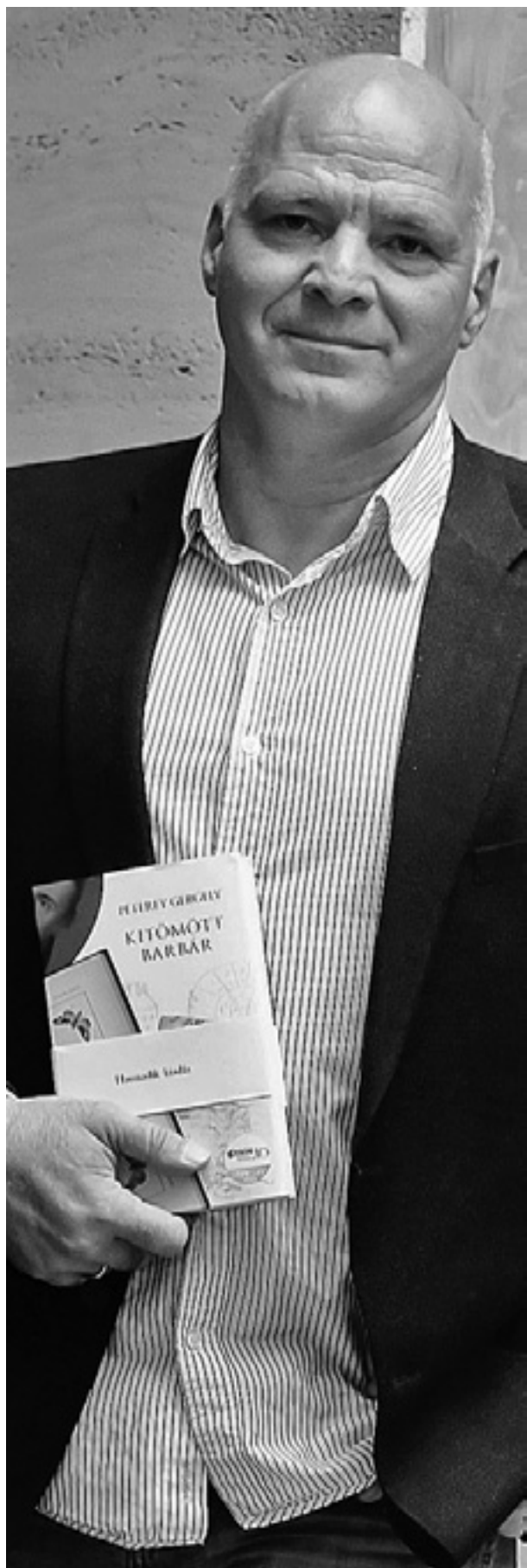
„Tőle nem azt várták, mesélte Ferenc, hogy a rácsokon ugráljon, hanem újszerű diszsonanciát, váratlan és újszerű összhangzatokat, amelyekben új módon lehet rápillantani a megunt, régi gondolatokra.” (13.) A régi dolgok újszerű elrendezése pontos leírása lehet kortárs, felszínen működő gyakorlatainknak is, amelyek során akkor bír nagyobb magyarázóerővel egy kom-

bináció, ha minél váratlanabb. Tanulságos azonban, hogy a történeti Kazinczy működése ennek a kortárs tapasztalatnak az előképét is hordozhatja. Ha nem mint Alkotóra, hanem az irodalmi élet és a nyelvújítás egyik szervezőjére gondolunk rá, sőt az „irodalmi élet” és a „nyelvújítás” jelenségét is a (materiális és emberi) résztvevők interakciójának termékeként gondoljuk el, akkor láthatóvá válik a korszak hálózatos logikája is. Ugyanis a 18. században kialakult, „íróbarátok”²² mentén formálódó, óriási intenzitású levelezés során fenntartott irodalmi élet még a 19. század közepén is, a könyvnyomtatás rohamos térnyerésével is fennmaradt,²³ táplálva „az ízlést folyamatos társalgás során csiszoló úriember képzetét.”²⁴ Ebben a hálózatban nem a független létezés, hanem a kapcsolódások minél gördülékenyebb megvalósulása válik értékévé. Jó példa lehet az az eset, amikor Kazinczy levélben kéri fel Ruszk Józsefet, hogy közvetítsen (szintén levélben) Kisfaludy Sándor és közte, hogy felelni tudjon, a „hírláncon hozzá került vádakra.”²⁵ A levelek mozgása szervezi ezt a hírláncot, az információ áramlását – ami egyáltalán lehetővé teszi a korszak esztétikai programjainak megvalósítását (pl. a nyelvújítást). A késő 18. század társadalmi és kulturális szerkezete feltárható a levelezésen alapuló rendszer csomópontjain keresztül is – az egyik, talán legfontosabb csomópont maga Kazinczy Ferenc.²⁶

Hogy mit tudhatunk meg mindebből? Annyit bizonyosan, hogy a médiatörténet nem egy egységes konstrukció: az információ tárolásának, feldolgozásának és továbbításának különböző módozatai egymás mellett léteztek. A 18. században a könyvek terjedése során létrejövő, esztétikai emberkép és a levelezés hálózatos szerveződése egyaránt jelen vannak; ahogy kortárs információkezelési technikáink sem egyfélék. Hogy mikor milyen műveletek bírnak nagyobb hatóerővel, az koronként változik; az elmúlt korokra vetett tekintetünkkel együtt. Igyekeztem ezeket a különböző jeleneteket egymásmellettiségükben színre vinni – hasonló módon, ahogy azt Péterfy Gergely regénye is teszi. A regény, ami éppen a műveltség, az irodalom vagy tágabban a szövegek olvasásának kérdését problematizálja egy olyan korban, amikor ezek a kategóriák elvesztették magától értetődő helyüket a kulturális mezőn belül. ■ ■ ■

■ Szemes Botond (1994): az ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolájának hallgatója, többszörös köztársasági ösztöndíjas és az Új Nemzeti Kiválóság Program támogatója. A prae.hu Huszonegyedik című sorozatának alapító szerkesztője.

- 1 PÉTERFY Gergely, *Kitömött barbár*, Budapest, Kalligram, 2014, 20. A továbbiakban erre a kiadásra hivatkozom, az oldalszámokat a főszevegben jelzem.
- 2 Miközben a felvilágosodás rendszerében mégis fennmarad a jelentés integritásának és egy homogén tudás elérhetőségének elképzelése, amit Péterfy mellérendelésekkel operáló regénytechnikája inkább – ahogy látni is fogjuk – kikezd. Működése tehát inkább felidézi, mintsem követi a felvilágosodás gondolkodásmódját.
- 3 Nemes Z. Márió, „Márpedig ami nincs, az csak az ördög műve lehet.” (Péterfy Gergely: *Kitömött barbár*), *Műút*, 2014, 59/48, 61–65.
- 4 LACZHÁZI Guyla, *Ember* szócikk, in: KRICSFALUSI Beatrix et al. (szerk.), *Média- és kultúratudomány*, Ráció, Budapest, 2018, 48.
- 5 És kialakul a „Merj a magad értelmére támaszkodni!” imperatívusza.
- 6 MARTUS, Stffen, *Filo-logika*, in: *Metafilológia 2*, szerk.: KELEMEN Pál, et. al. Budapest, Ráció Kiadó, 2014, 806–807, 813.
- 7 DASTON, Lorraine, *Eine kurze Geschichte der wissenschaft lichen Aufmerksamkeit*, München, Carl-Friedrich-von-Siemens-Stiftung, 2001.
- 8 SZILÁGYI Márton, *Egy preparátum titkos élete*, *Kalligram*, 2014/10, 97–100.
- 9 *ÉS-kvartett Péterfy Gergely Kitömött barbár című regényéről*, *Élet és irodalom*, 2014/45.
- 10 SZILÁGYI, i.m.
- 11 EDER, Maciej, RYBICKI, Jan, KESTEMONT, Mike, *Stylometry with R: A Package for Computational Text Analysis*, *The R Journal* Vol. 8/1, Aug. 2016.
A bemutatott eredményeket Takács Emmával, a Digitális Bölcsészet Központ tagjával végeztük közösen, nélküle nem tudtam volna a parancssorokat hiba nélkül lefuttatni.
- 12 Ebben az esetben 5000 szavas egységeket hoztunk létre a regény rövidebb terjedelme miatt. Kazinczy szólama az alábbi oldalszámok között detektálható egyértelműen: 85–93, 96–125, 157–200, 295–361, 421–444.
- 13 BEST, Stephen, MARCUS, Sharon, *Surface Reading: An introduction*, *Representations*, 2009/Fall, 1–21.
- 14 GUMBRECHT, Hans Ulrich, *The Future of Reading?*, *Boundary 2*, 2014/ 2, 99–111.
- 15 SEDGWICK, Eve Kosofsky, *Paranoid Reading and Reparative Reading*, in. Uő., *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*, Duke University Press, 2003, 124–126.
- 16 Ugyanakkor egyoldalú lenne azt állítani, hogy csak a felvilágosodás nagyszabású etikai konstrukciója kritizálható, és az említett gyakorlatok mindenképpen morális fölényt élveznének a hagyományos humanista elgondolásokon – bár magam hajlamos vagyok így gondolkodni erről.
- 17 LATOUR, Bruno, *Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern*, *Critical Inquiry*, 30/2, 232. LATOUR, Bruno, *Reassembling the social. An Introduction to Actor-Network-Theory*, New York, Oxford University Press, 2005.
- 18 HAYLES, N. Katherine, *How We Read: Close, Hyper, Machine*, *Association of Departments of English Bulletin* 150, 2010, 78.
- 19 Vö.: SOSNOSKI, James, *Hyper-readers and Their Reading Engines*, in. *Passions, Pedagogies, and Twenty-First Century Technologies*, ed. HAWISHER, Gail E.; SELFE, Cynthia L., Logan, Utah State UP; Urbana, Natl. Council of Teachers of English, 1999, 166.
- 20 Bár ez az összefüggés nem kizárólagos: elképzelhető lenne egy szöveg, amely mindkét aspektust érvényesíti – kérdés, hogy egy ilyen eljárást miként értékelnénk.
- 21 Vö. LACZHÁZI, i.m., 40.
- 22 VADERNA Gábor, *A költészet születése. A magyarországi költészet társadalomtörténete a 19. század első évtizedeiben*, Budapest, Universitas, 2017, 73–74.
- 23 LABÁDI Gergely, *A magyar epiztola a felvilágosodás korában*, Budapest, L'Harmattan, 2008, 108.
- 24 VADERNA, i.m., 75.
- 25 CZIFRA Mariann, *Kazinczy Ferenc és az ortológusok – Árnyak és alakok az 1810-es évek nyelvújítási mozgalmában*, Budapest, Ráció, 2014, 67.
- 26 Persze más csomópontok másfajta elrendezésben mutatják a jelenségeket: ebből a szempontból hiánypótló mikrotörténelmi munka Vaderna Gábor a különböző metszéspontokon elhelyezkedő gróf Dessewffy Józsefet bemutató könyve. VADERNA, *Élet és irodalom. Az irodalom társadalmi használatára gróf Dessewffy József életművében*, Budapest, Ráció, 2013.

„Egy nagy verekedés az egész gané élet.”

Mezei Márk első regénye a huszadik századi történelem egyik leghátborzongatóbb eseményének, a zsidó holokausztnak az idején játszódik. Ennek tükrében a címbe emelt idézet létjogosultságát nem kell különösebben megindokolni. Adler Magda, és a legtöbb regénybeli alak gondolatairól, saját tetteik mérlegeléséről, lelki vívódásairól többnyire belső monológok formájában értesülünk, a fenti idézet is Adler Magda egyik belső monológjából származik, amely a lehető legmegfelelőbb közlésmódja annak kifejezésére, hogy a narrátor által mozgatott valós és fikatív figurák egyaránt mit gondolnak az életükről, a korszakról, amelyben élnek, valamint kitűnően szemlélteti azt is, hogy milyen a jövőre vonatkozó perspektívájuk. A regény textusa ezekből a belső monológokból építkezik, amelyeket a narrátor magyarázatai, leírásai kötnek össze egymással, így teremtve meg a regény textuális koherenciáját.

A belső monológok jelentősége mellett az idő kezelésével való merész kísérletezés – a szerző első regényéről lévén szó – dicséretes. Már a felütésben eligazítja az olvasót, pontosan közli, hogy 1944. január 14-én kezdődik a történet, amely egy pénteki nap, a regényidő pedig másnap, január 15-én, szombaton ér véget. Tehát a mintegy 250 oldal hasábjain valamivel több mint huszonnégy óra eseményei kerülnek bemutatásra. A két szálon futó történet szereplőinek ennyi idejük van arra, hogy megbirkózzanak félelmeikkel, kételyeikkel, megküzdjenek saját belső démonaikkal, s cselekvésre szánják el magukat. Időközben az elbeszélő vissza-visszaütal a múltba, hogy magyarázatot adjon a regény jelen idejének történéseire, de gyakran az is megesik, hogy a regényidő előttről a történetbe beemelt figurákat arra használja fel, hogy általuk megma-

Mezei Márk: *Utolsó szombat*
Kalligram, 2018

gyarazza a jövőt is. Természetesen ezzel olvasás közben nem vagyunk, nem is lehetünk mindig tisztában, viszont mire pont kerül az utolsó sor végére, a figyelmes, elmélyült olvasást folytató olvasó számára kikristályozódnak az elbeszélő erre vonatkozó szándékai. A narrátor mindentudó, időbeli rálátása van az eseményekre, s ehhez a kitüntetett szerepéhez mindvégig ragaszkodik. Azzal, hogy már az első oldalon egy egyszerű mondatban tájékoztat arról, hogy ekkor – 1944. január 14-én – még álltak a budapesti hidak, akaratlanul arról is hírt ad, hogy már nem sokáig lesz ez így, hamarosan minden híd el fog merülni a Duna jeges vizében. A narrátor ezen mindentudó magatartása végigkíséri a történetet, s nem hagy bennünk semmilyen kétséget a történet végkifejletére vonatkozóan. Természetesen azt nem tudhatjuk, hogy melyik főhősével mi és mikor fog (meg)történni, de abban mindvégig biztosak vagyunk, hogy mind Magda, mind pedig a rabbi csigalassúsággal ugyan, de a végzete felé rohan. A regényidőt és az eseményeket nagyban befolyásolják az időjárás körülmények is, igazi, sarkvidéki tél tartja markában Budapest lakosait, mindent jégpáncél borít, az emberek ott hagyják nyomaikat a hóban, a Margit hídnál süvít a szél. Az időjárás körülmények tökéletesen kiszolgálják a történet tragikus zárlatát.

A Nagyatádi Szabó utca 32-es szám alatt található bérház, mely a két szálon futó történet elsődleges helyszíne, a nagy belső csaták megvívásának színtere, lepukkantságával tökéletesen illeszkedik az időjáráshoz. A bérház egykori vichházmestere, egy Szám-

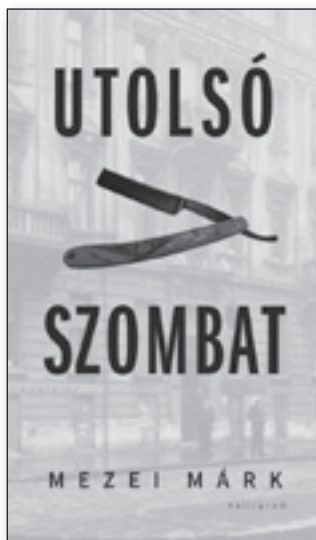
wald nevezetű férfi volt, akiről megtudjuk, hogy nemrégiben eltávozott az élők sorából. A regény szereplői és az események szempontjából sincs különösebb jelentősége ennek a történetben elsőként feltűnő férfinak. Ő volt az, aki a ház körüli problémák megoldásával foglalkozott, de Advent első vasárnapján megtámadta valamilyen rejtélyes kór, s éppen karácsony hajnalán lehelte ki a lelkét. Számwald rejtélyes betegsége, s annak időbeli korlátok közé – kissé önkényesen – szorított lefolyása szimbolikus. Az Advent a várakozás, a léleekben való újjászületés időszaka, viszont a férfi számára nem adatik meg ennek a lehetősége. A narrátor Számwald történetének bemutatásával vetíti előre főszereplőinek sorsát is: a regényidőből és a helyszínről más dimenziókba történő (el)távozásukat. A bérházra úgy is tekinthetünk, mint egy elátkozott helyre. Nem elsősorban azért, mert az állapota emlékeztet bennünket egy kísértetjárta kastélyra, hanem azért, mert azt is megtudjuk, hogy a lakók közül az utóbbi években mindig meghalt valaki karácsony környékén. Ha a néhány év alatt négy-öt évet feltételezünk, akkor képzeletben a második világháború kirobbanásának időpontjához érkezünk vissza, amely esemény, minden egzisztenciális, identitás- és létbizonytalanságbeli probléma felszínre törésének az oka. Számwald magányos élete – senkije sem volt Pesten, még látogatói sem –, a mintegy sorsszerűen ráért csapás, az egyedüllét a szerző által mozgatott figurák legtöbbjének is az ismérve. A felütésben bemutatott férfi története látszólag jelentéktelen a cselekmény szempontjából, különösen azért, mert a későbbiekben gyakorlatilag szó sem esik róla, viszont szövegben minden mondatnak jelentősége van, semmit sem véletlen, mindennek van valamilyen funkciója. Számwald magányos története a rabbi és Magda magányos történetével rokonítható.

A regény két főszereplője közül – a két karakter fokozatosan kibontott, jól megformázott – Magdával találkozunk először. Magda fikatív szereplő, a narrátor képzeletének szüleménye, viszont az 1944 januárjának valóságában élő nők közül akadnának olyanok, akik magukra ismerhetnének

Magdának a peremlétre szorult alakjában. A nő az alkohol rabja, ezen a napon is másnaposan ébred. „Mosdatlan teste erős, savanyú szaggal párállott elő a takaró alól. Leheletének és bőrének émelyítő szaga mindent átítatott a szobában, befolyt a bútorok és szőnyegek alá, kitöltötte a parketta réseit.” (21. old.) A nő tisztában van a helyzetével, be is ismeri, hogy az alkohol már a húsáig hatolt. A félelmek által átítatott időszakot viszont nem tudja másként feldolgozni, szüksége van arra, hogy a pálinka által kiszakadjon a hétköznapi háttorzongató realitásából. Félelmei nem alapozatlanok, ugyanis egy illegálisan tevékenykedő kommunista csoportosulás tagja, s másnapra – az utolsó szombatra – egy megbízatása is van, ami nem veszélytelen. Magda egy Krisztina nevű lánnyal él a bérházban, aki a kérdéses pénteki napon vidéken tartózkodik a szüleinél, érkezése az esti órákban várható. A két nő között fennálló lesbikus viszonyt egészen a regény végéig nyomon követheti az olvasó, ám a regény csak a Magdának Zsigmonddal történő heteroszexuális aktusának megjelenítésére vállalkozik. A két nő szereti egymást, de a regényidő alatt már se vele, se nélkülvizony uralkodik közöttük, amely hamarosan gyűlöletbe és árulásba vált át.

A másik lakásban, de ugyanabban a bérházban az Áron Rokeáh névre hallgató rabbi tartózkodik, aki az ébredéssel ugyanúgy kínlódik, mint Magda. Ő a belzi rebék generációjának negyedik tagja, aki Lengyelországból Budapestre menekült, és a váltságban is élt. Budapesti tartózkodása alatt már számos alkalommal cserélt lakást, egyik hivatól a másikhoz költözött, s ez idő alatt teljesen megkérdőjeleződött benne a hivatása iránti tisztelet. A félelem, a szorongás, a közeledő, a zsidóság szempontjából apokaliptikusnak minősülő események közepette a vallás iránti elkötelezettsége meggingott, legszívesebben elhagyná Budapestet is. Azzal, hogy a narrátor a rabbi teljes nevét először csak a regény második felében említi, alakjának megformázása közben eléri, hogy a bőrünket átítatja a létbizonytalánságnak az az érzése, amelyet minden rabbi érezhetett a második világháború idején. Áron Rokeáh olyan állapotba jutott,

hogy álmai sem biztosítanak számára megnyugvást, éjszakai nem pihentetőek, sőt a jövőre vonatkozó rémálmaival folytat harcot. „Fejfákat látott. Emberek álltak az ágya mellett, hangjuk át-szűrődött az álmain... Folyton visszacsúszott egy sírgödör sikamlós falán.” (28. old.) Hiába fürdik meg minden reggel a Duna jeges vizében, hogy lemossa bűneit, nem nyeri el a feloldozást. A rabbi azért vállalja ezt a „rituális mosdást”, mert a zsidó vallás szerint a vízzel való egyesülés tisztának és szentnek minősül, valamint gyakran kapaszkodik abba a bibliai allúzióba, miszerint az első férfi is egy folyóban mártotta meg magát, miután távoznia kellett a Paradicsomból, s ily módon kívánta visszanyerni eredeti tökéletességét. A rabbi számára viszont az eredeti tökély örökre elveszett, nem nyerheti azt vissza, s a későbbiekben – akárcsak Krisztina Magdával szemben – ő is árulóvá lesz.

Mezei szereplőinek nem csak belső, hanem külső ábrázolásában is elmélyed. Pontos leírást kapunk mind Magda, mind a rabbi külsejéről, s a naturalisztikus ábrázolásmóddal is felhívja magára a figyelmet. A naturalista stílusjegyek a különböző testnedvek, az erotikus tartalmak leírásakor kapnak főszerepet, de az összes regénybeli szereplő beszédmódja is többnyire naturalisztikusan alulstilizált. Csak néhányat emelek ki a sok közül. „Puha, nyálkás lények tekeregtek elő...” (134. old.) Magda tüdejéből, vagy a rabbi is észre-

vesz „...egy darabot a légcsővéről leszakadt takonydarabból.” (32. old.) A regénybe beépített néhány oldalas madárviadal is naturalisztikus. A Klauzál téren egy csapat galamb közé leereszkedik a magasból egy kecsesen libbenő idegen madár, akit a már ott lévő galambok tizenhárom csapással agyonvernek. Az idegen madár tragédiája különböző asszociációs síkokat nyit meg. Az egyéniség, a különység el nem fogadottságára, a tiszta, homogén faj preferálására, a madár gyűrűzött lába a megbélyegzettségre, akár a zsidók kiirtására is vonatkozhat.

Az erotikum, ezen belül a deviancia is terítékre kerül. Magdának a regény lapjain történő első felbukkanásakor már azt olvashatjuk, hogy „...kívánta, hogy valaki odatérdeljen elé, és minden testüregébe jó mélyen, puhán belenyaljon.” (22. old.) Az erotikum szempontjából a rabbi esetében is ugyanez a helyzet: az ébredező rabbinak a combjához nyomódó pénisz, amelyhez a vallási előírások miatt semmilyen körülmények között nem nyúlhat hozzá, többször is említésre kerül, sőt az erotikára vonatkozó leírások mindig képszerűek. Az ébredező rabbi csak akkor veszíti el az erekcióját, amikor imádkozni kezd. A rabbi kapcsolatban merül fel a bűnös deviancia kérdésköre is, ám ezt a felületes olvasó nem veszi észre. A lakásában egy gyerek jelenik meg, akitől megtudjuk, hogy nem is neki, hanem a bátyjának kellett volna felkeresnie a rabbit, de betegséget színlent, ezért rá került a sor. Néhány elejtett mondatból tudjuk meg, hogy mi is történt (hetet) a fiú és a rabbi között. „Előre undorodott ennek a férfinak a szagától is.” (121. old.) „A gyerek tekintete hol a férfi elgyötört testére, hol az ágyon felhajtva maradt dunyhára tévedt.” (138. old.) „A gyerek nyakán még mindig ott voltak a jellegzetes vörös foltok.” (182. old.) Mezei ezt a deviáns történetet annyira higgadtan, már-már természetesen írja le, hogy meg sem botránkozunk rajta. Ez nem véletlen, ugyanis háború idején bármi megtörténhet, az ember visszásüpped állatias mivoltába, ilyenkor sokkal intenzívebben következik be az ember erkölcsi értékeinek elvesztése/devalválódása, a dehumanizáció folyamata.

Az *Utolsó szombat* központi témája még az identitásvesztés, az identitástudat, az identitáskeresés. Magda identitásvesztett zsidó lány, akinek az apja római katolikus, de a nagyszüleiivel valamikor járt a zsinagógában. Gyakran hallotta családjában azt a meggyőződést, hogy keresztényekkel kell házasságra lépniük, hogy mihamarabb megtisztuljon a zsidó vérük. A sábeszt (szombat) sem tartották meg soha. Amikor Krisztinával végérvényesen vakvágányra fut a kapcsolatuk, akkor a vidéki lány büdös, zsidó kurvának nevezi Magdát. A jelenet tökéletesen ábrázolja azt, hogy milyen egyszerű rábredni az elfeledett, vagy elfeledni kívánt identitásunkra. Krisztina durva, jogtalan sértegetése, abúza, néhány másodperc alatt tette Magdát újra zsidóvá, ezzel egyetemben pedig Magda aratott győzelmet egykori szerelme felett, ugyanis a zsidózás okán mártírrá vált. „Ilyennek képzelte azokat a pillanatokat, amikor egy végtelenül kicsi dolog dönt el örökre egy valami nagyot az életben.” (219. old.)

A regény főszereplői sosem találkoznak egymással, mégis van egy mozzanat, ami összekapcsolja a két szálát. Ez nem más, mint az árulás. Az *Utolsó szombat* recepciója is elsősorban ezzel a motívummal foglalkozik, a kritikások figyelmét nem kerülte el. A Magdával való szakítás után Krisztina feljelentést tesz a Budapesti Rendőr-főkapitányságon, amelynek drasztikus

következményei lesznek. Az illegálisan működő kommunista mozgalmat a szórólapok nyomtatása közben felszámolja a rendőrség, s az akcióban Magda életét veszti. A rabbi pedig miután nem tudott véget vetni lelki szenvedéseinek, a zsinagógában bejelenti, hogy elhagyja Budapestet. Azzal magyarázkodik, hogy a Szentföldre megy, hogy közelebb lehessen az Örökkévalóhoz, s a hozzá szóló imáinak köszönhetően a budapesti zsidó közösség is erősebbé válik majd. A rabbi nem egy személyt, hanem a teljes közösséget árulja el, bár sikerül meggyőznie magát, hogy jól cselekszik. Vajon melyik árulás a súlyosabb? Krisztináé vagy a rabbié? Nem a mi dolgunk, hogy eldöntsük. Annyi bizonyos, hogy az árulás a lehető legnagyobb bűn, ami elkövethető, s ez a felfogás végigkíséri a teljes európai kultúrát. Már Dante *Isteni színjátékában* is az árulást nevezi a legnagyobb bűnnek, nem véletlen, hogy az árulók a pokol legmélyebb bugyraiban tengődnek. Vajon az árulók – Krisztina és a rabbi – megkapják-e méltó büntetésüket? A narrátor erre nem ad választ, de el tudjuk képzelni, hogy a Budapesten kudarcot valló árulók önmaguk elől menekülve hagyják el a várost, márpedig önmagunk elől nem tudunk elmenekülni, így az árulás ténye a jövőben csak tetézni fogja szenvedéseiket.

Mezei Márk első regénye egy átgondolt kompozíciójú, jól felépített

alkotás. Természetesen meg kell említeni a hibáit is. Ez elsősorban Krisztina alakjának hiányos megrajzolásra vonatkozik. Az ő jelleme nem a regényidőben alakul, hanem személyiségét illetően kész tények elé vagyunk állítva, mondhatni az elbeszélő beskatulyázza őt: egy vidéki, primitív gondolkodású lány. A mindentudó narrátor tudtunkra adja, hogy Krisztina buta, nem fogja tudni túltenni magát a szakításon, bár arra nem gondolunk, hogy éppen ő lesz az, aki majd megpecsételi Magda sorsát, s ez éppen a hiányos jellemrajzból következik. Továbbá az erotikum, a testiség megjelenítése esetében is előfordul, hogy túlzásokba esik, néha önkényesen, feleslegesen használ trágár kifejezéseket. „A combjai nyomásától már ágaskodott a merev fasza” (36. old.) – tudjuk meg a rabbi altésteről, vagy, hogy a jeges Dunában „Széthúzta a seggét.” (99. old.)

Mezei az *Utolsó szombaton* érezhetően sokat dolgozott. Erre utal a képszerű megjelenítésre való törekvés, több jelentéktelennek tűnő mozzanattal képes hosszabb ideig elidőzni, még inkább elősegítve azt, hogy azonosulni tudjunk a főszereplőkkel. Ő maga is hitelesen tud azonosulni a különböző nézőpontokkal, nem ítélik meg a bűnök felett, ugyanis a maga módján mindenki vétkes valamiben, így az elmentés nézőpontokat mesterien sikerül megjelenítenie. A belső monológokat pedig elsősorban az emberi psziché sokrétűségének, a gondolkodásmódok különbözőségének bemutatására használja fel, s maradéktalanul sikerül elérni a célját. Bízunk benne, hogy a később jelentkező szerző – 1972-ben született – szépirói munkásságának lesz még hasonló kaliberű folytatása. ■ ■ ■

■ **Czini Zoltán** (Zenta, 1985): tanár, kritikus, köziró. Egyetemi oklevelet az Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén szerzett. 2010 óta középiskolai magyartanár Nagybecskerekén. Elsősorban esszéket és kritikákat publikál. Írásai a Magyar Szó irodalmi mellékletében, a *Kilátóban*, a *Létünk* és a győri *Műhely* folyóiratokban, valamint a *Családi Kör* hetilapban jelentek meg. *Gerold László Vajdasági magyar irodalmi lexikon (1918-2014)* címen kiadott kötetének munkatársa, több szócikkének szerzője.